

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM REHBERLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI'NDAKİ ARKEOLOJİK
ALANLARIN TURİSTİK ÇEKİM ÖZELLİĞİNİN TURİST
REHBERLERİ BAKIŞ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Büşra ESEN**

**Danışman
Doç. Dr. Sabri ARICI
Doç. Dr. Eda Rukiye DÖNBAK**

HAZİRAN-2025, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM REHBERLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI'NDAKİ ARKEOLOJİK ALANLARIN
TURİSTİK ÇEKİM ÖZELLİĞİNİN TURİST REHBERLERİ BAKIŞ
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Büşra ESEN
ORCID No: 0009-0001-6434-5986**

**Danışman
Doç. Dr. Sabri ARICI
ORCID No: 0000-0003-4925-6704**

**2. Danışman
Doç. Dr. Eda Rukiye DÖNBAK
ORCID No: 0000-0002-1752-0390**

HAZİRAN-2025, MERSİN

ÖZET

NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI'NDAKİ ARKEOLOJİK ALANLARIN TURİSTİK ÇEKİM ÖZELLİĞİNİN TURİST REHBERLERİ BAKIŞ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu araştırma, Nemrut Dağı Milli Parkı'nın kültürel miras ve turizm potansiyelinin, profesyonel turist rehberlerinin perspektifinden değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışma bölgenin turistik çekiciliğini, zayıf yönlerini ve sürdürülebilir turizm stratejileri için önerileri ortaya koymayı hedeflemektedir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak, Nemrut Dağı'na en az bir kez tur düzenlemiş 19 lisanslı turist rehberiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Veriler, içerik analizi ile değerlendirilmiş ve tematik kodlamalar yapılmıştır. Bulgular, rehberlerin Nemrut Dağı'nı Türkiye'nin ilk üç destinasyonundan biri olarak gördüğünü, ancak tanıtım eksikliği, altyapı sorunları ve konaklama yetersizliği gibi engellerin turizm potansiyelini sınırladığını göstermektedir. Katılımcılar, UNESCO Dünya Mirası statüsünün bölgeyi öne çıkardığını, ancak yürüyüş yollarının zorluğu, ulaşım sıkıntıları ve hijyen eksikliklerinin turist memnuniyetini olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Öneriler arasında tanıtım faaliyetlerinin artırılması, alternatif turizm aktivitelerinin geliştirilmesi ve altyapı iyileştirmeleri öne çıkmaktadır. Bu çalışma, Nemrut Dağı'nın turizmdeki konumunu güçlendirmek için politika yapıcılara ve sektör paydaşlarına somut veriler sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nemrut Dağı, Kültürel Turizm, Turist Rehberleri ve Destinasyon Yönetimi

Danışman: Doç. Dr. Sabri ARICI, Turizm Rehberliği Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin

2. Danışman: Doç. Dr. Eda Rukiye DÖNBAK, Turizm Rehberliği Anabilim Dalı, Adıyaman Üniversitesi.

ABSTRACT

EVALUATION OF THE CHARACTERISTICS OF ARCHAEOLOGICAL SITES IN NEMRUT MOUNT NATIONAL PARK FROM THE PERSPECTIVE OF TOURIST GUIDES

This study aims to evaluate the cultural heritage and tourism potential of Mount Nemrut National Park from the perspective of professional tourist guides. The research seeks to identify the touristic appeal of the region, its weaknesses, and to propose strategies for sustainable tourism development. Employing a qualitative research method, semi-structured interviews were conducted with 19 licensed tourist guides who had organized at least one tour to Mount Nemrut. The data were analyzed using content analysis and thematically coded. The findings reveal that the guides regard Mount Nemrut as one of Turkey's top three destinations; however, factors such as inadequate promotion, infrastructure deficiencies, and limited accommodation options were identified as major barriers to its tourism potential. Participants emphasized that although the UNESCO World Heritage status enhances the visibility of the site, challenges such as difficult hiking trails, transportation issues, and lack of hygiene negatively affect tourist satisfaction. Key recommendations include enhancing promotional activities, developing alternative tourism offerings, and improving infrastructure. This study aims to provide concrete insights for policymakers and tourism stakeholders to strengthen Mount Nemrut's position in the tourism sector.

Keywords: Mount Nemrut, Cultural Tourism, Tourist Guides, Destination Management

Advisor: Doç. Dr. Sabri ARICI, Institute of Social Sciences, Department of Tourism Guiding, Mersin University.

2. Advisor: Doç. Dr. Eda Rukiye DÖNBAK, Department of Tourism Guiding, Adıyaman University.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimi hazırlama sürecinde bilgi, birikim ve destekleriyle bana yol gösteren, danışman hocalarım Sayın Doç. Dr. Sabri ARICI ve Sayın Doç Dr. Eda Rukiye DÖNBAK'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendilerinin akademik bilgi ve yönlendirmeleri bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır.

Tez savunmamda jüri üyeliği yapan, Sayın Prof. Dr. Sevda SAHİLLİ BİRDİR ve Sayın Dr. Öğretim Üyesi Mahmut BALTACI hocalarıma fikirleri ve katkılarından dolayı teşekkür ederim. Tez sürecinde katkı sunan değerli hocam, Sayın Doç. Dr. Cevat ERCİK'e sağladığı akademik destekten dolayı teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde görüşmeler gerçekleştirdiğim, zaman ayırarak çalışmamın bilimsel içeriğine katkı sağlayan tüm katılımcılara da teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca yanımda olan, sevgileri ve destekleriyle bana güç veren aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR ve SİMGELER	xi
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. Turizm Kavramı	5
1.1.1. Turizmin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Boyutları	6
1.2. Kültür ve Kültür Turizmi	6
1.2.1. Kültürel Turizmin Ekonomik ve Sosyal Etkileri	9
1.2.2. Kültürel Turizmin Bileşenleri	10
1.3. Arkeolojinin Tanımı ve Kapsamı	10
1.3.1. Arkeolojik Turizmin Kültürel ve Ekonomik Boyutu	11
1.3.2. Arkeolojik Alanların Ziyaretçi Çekme Potansiyeli	12
1.4. Turist Kavramı ve Turist Tipolojisi	13
1.5. Turist Rehberliği Kavramı	14
1.5.1. Tarihsel Süreç İçinde Rehberliğin Gelişimi	15
1.5.2. Dünya’da Turist Rehberliği	16
1.5.3. Türkiye’de Turist Rehberliği	17
1.5.3.1. Osmanlı Dönemi (1800-1918)	17
1.5.3.2. Cumhuriyet Dönemi	17
2. ADIYAMAN İLİNİN COĞRAFYASI VE TARİHİ	18
2.1. Adıyaman İlinin Coğrafyası	18
2.2. Adıyaman İlinin Tarihi	18
2.3. Adıyaman ve Turizm	19
2.4. Adıyaman İlinin Arkeolojik Değerleri	23
2.4.1. Perre (Pirin) Antik Kenti	23
2.4.2. Adıyaman Müzesi	25
3. TÜRKİYE’DE MİLLİ PARKLAR VE NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI	28
3.1. Türkiye’de Milli Parklar	28
3.2. Nemrut Dağı Milli Parkı	28
3.2.1. Kommagene Krallığı	31
3.2.1.1. Kommagene Krallığı Tarihçesi	31
3.2.1.2. Kommagene Krallığı’nın Keşfi	31
3.2.2. Nemrut Dağı Tümülüsü	32
3.2.2.1. Nemrut Dağı Heykelleri	32
3.2.2.2. Nemrut Dağı Büyük Kült Yazıtı	34
3.2.3. Cendere Köprüsü	34
3.2.4. Karakuş Tümülüsü	34
3.2.5. Kahta Kalesi	35
3.2.6. Arsemia Ören Yeri	35
4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	40
4.1. Örneklem	41
4.2. Veri Kaynakları	41
4.3. Analiz Yöntemi	42
4.4. Sınırlılıklar	42

4.5. Araştırma Soruları	42
5. BULGULAR	44
5.1. Demografik Bulgular	44
5.2. Nemrut Dağı Milli Parkı'nın Turizm İçin Önemi	45
5.2.1. Dünya, Ülke, Bölge ve Şehir Turizmi, Ekonomisi, Kültürel ve Sosyal Gelişimine Katkı	49
5.2.2. Destinasyon Yaşam Eğrisi ve Turizm Stratejileri	50
5.2.3. Kültürel Miras ve Kültür Turizmi	51
5.2.4. Turizm Eğitimi	53
5.2.5. Turizm'de Ürün Çeşitlendirme ve Destinasyon Geliştirme Stratejileri	53
5.3. Nemrut Dağı Milli Parkı'nın Destinasyon Olarak Sıralanmasına İlişkin Profesyonel Turist Rehberlerinin Yaklaşımları	55
5.3.1. Nemrut Dağı'nı Diğer Destinasyonlar ile Kıyaslayarak Sıralama Yaklaşımı	58
5.3.2. Nemrut Dağı Milli Parkı'nın Özelliklerine Göre Sıralama Yaklaşımları	59
5.3.3. PTR'lerin Bireysel ve Mesleki Durumlarına göre Sıralama Yaklaşımı	59
5.3.4. Turun Özelliğine Göre Sıralama Yaklaşımı	60
5.3.5. Bölge, Ülke, Dünyadaki Önemine Göre ve Doğrudan Sıralama Yaklaşımı	60
5.4. Nemrut Dağı Milli Parkı Arkeolojik Alanlarının Belirli Odaklara Göre Sıralanmasına İlişkin Bulgular	61
5.4.1. Nemrut Dağı, Tümüls, Terasların Anıtsal ve Simgesel Odaklı Sıralama	64
5.4.2. Tarihsel ve Mitoloji Odaklı Sıralama	65
5.4.3. Hikaye ve Rota Odaklı Sıralama	66
5.4.4. Özel İlgi Odaklı Sıralama	66
5.4.5. Ziyaretçi Algısı Odaklı Sıralama	66
5.4.6. Mimari ve Teknik Özellik Odaklı Sıralama	66
5.5. Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki Potansiyel Aktivite Ve Deneyimler	67
5.5.1. Doğa ve Macera Turizmi	70
5.5.2. Kamp ve Konaklama	71
5.5.3. Kültürel, Tarihi ve Sanatsal Etkinlikler	71
5.5.4. Özel Deneyimler	72
5.5.5. Altyapı ve Ziyaretçi Deneyim Geliştirmeleri	72
5.5.6. Yapılmaması Gerekenler / Eleştiriler	73
5.6. Son Üç Yılda Nemrut Dağı Milli Parkı'nda Turizmin Değerlendirilmesi	73
5.6.1. Konaklama Koşulları ve Deprem Etkisi	78
5.6.2. Ulaşım ve Yol Durumu	79
5.6.3. Tesis ve Altyapı Gelişimi	79
5.6.4. Tur Programlarındaki Değişimler	80
5.6.5. Turist Memnuniyeti ve Hizmet Kalitesi	81
5.6.6. Sosyo-Kültürel Gelişmeler	81
5.7. Nemrut Dağı Milli Parkı Ziyaretlerindeki Riskler, Şikâyetler ve Çözüm Önerileri	82
5.7.1. Yürüyüş Yolundaki Risk ve Şikâyetler	85
5.7.2. Güvenlik ve Doğal Afet Riskleri	86
5.7.3. Ulaşım Sırasındaki Risk ve Şikâyetler	87
5.7.4. Hizmet Kalitesiyle İlgili Şikâyetler	87
5.7.5. Kültürel Deneyimlerle İlgili Şikâyetler	88
5.7.6. Ücretli Girişlerle İlgili Şikâyetler	88
5.7.7. Yapıcı Müdahale ve Geliştirme Önerileri	88
5.8. Nemrut Dağı Milli Parkı ve Turizmdeki Yeri	88
5.8.1. Alt ve Üst Yapı ile İlgili Değerlendirmeler	94
5.8.2. Hizmet Kalitesi ve Ziyaretçi Memnuniyeti ile İlgili Değerlendirmeler	94
5.8.3. Tanıtım ve Pazarlama Eksikliklerine Göre Değerlendirmeler	94
5.8.4. Acenta ve Tur Programı Eleştirilerine Göre Değerlendirmeler	95
5.8.5. Yabancı Turist Azlığı, Yerli Turist Yoğunluğuna Göre Değerlendirmeler	95
5.8.6. Ekonomik ve Politik Faktörlerin Etkisine Göre Değerlendirmeler	95
5.8.7. Kültürel Değerlerin Önemine Göre Değerlendirmeler	95
5.8.8. Hak Ettiği Yerde Olduğunu Belirtenler	96

5.8.9. Gelişmeye Açık Alanlar ve Öneriler	96
5.9. Nemrut Dağı Milli Parkı'na Yönelik Turist Sayısının Artırılması	96
5.9.1. Tanıtım, Reklam ve Pazarlama	101
5.9.2. Tur Programları	102
5.9.3. Konaklama, Yeme-İçme, Ulaşım ve Altyapı İyileştirmeleri	102
5.9.4. Alternatif Turizm	103
5.9.5. Yürüyüş Rotaları	103
5.9.6. Hizmet Kalitesinin Arttırılması	103
5.9.7. Kültürel Deneyim Alanlarının Geliştirilmesi	104
5.10. Nemrut Dağı Milli Parkı'na Yönelik Son Değerlendirmeler	104
5.10.1. Tanıtım, Reklam ve Pazarlama	108
5.10.2. Fiziksel Altyapı ve İyileştirmeler	108
5.10.3. Kültürel Değerler ve Eğitim	109
5.10.4. Yürüyüş Rotaları, Doğa ve Spor Aktiviteleri	110
5.10.5. Yönetimsel Sorunlar ve Denetim Eksiklikleri	110
5.10.6. Hiçbir Eklemesi Olmayanlar	110
SONUÇ VE ÖNERİLER	111
KAYNAKLAR	116
EKLER	122
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	123
ÖZGEÇMİŞ	124

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2. 1. Adıyaman İlinde Hizmet Veren İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri (Deprem Sonrası) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025).	21
Tablo 2. 2. Adıyaman İlinde Hizmet Veren İşletme Belgeli Basit Konaklama Tesisleri (Deprem Sonrası) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025)	22
Tablo 2. 3. Adıyaman İli Konaklama Tesislerinde Konaklayan Yerli ve Yabancı Turist Sayısı (2014-2024) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025)	23
Tablo 2. 4. Adıyaman İli Perre Antik Kenti Ziyaret Eden Yerli Turist Sayısı (2014-2024) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025)	25
Tablo 2. 5. Adıyaman İli Müze Müdürlüğünü Ziyaret Eden Yerli Ve Yabancı Turist Sayısı (2014-2024) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025)	27
Tablo 3. 1. Nemrut Dağı Milli Parkı Yıllara Göre Ziyaretçi Sayıları (2014-2024) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025).	30
Tablo 6. 1. Profesyonel Turist Rehberleri Hakkında Bilgiler	45
Tablo 6. 2. Nemrut Dağı Milli Parkı ve Turizm	47
Tablo 6. 3. Nemrut Dağı Milli Parkı Destinasyon Sıralaması	56
Tablo 6. 4. Nemrut Dağı Milli Parkı Arkeolojik Alanların Belirli Odaklara Göre Sıralanması	62
Tablo 6. 5. Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki Potansiyel Aktivite Ve Deneyimler	69
Tablo 6. 6. Son Üç Yılda Nemrut Dağı Milli Parkı'nda Turizmin Değerlendirilmesi	76
Tablo 6. 7. Nemrut Dağı Milli Parkı Destinasyon Sıralaması	84
Tablo 6. 8. Nemrut Dağı Milli Parkı ve Turizmdeki Yeri	91
Tablo 6. 9. Nemrut Dağı Milli Parkı ve Turizmdeki Yeri	93
Tablo 6. 10. Nemrut Dağı Milli Parkı'na Yönelik Turist Sayısının Arttırılması	98
Tablo 6. 11. Nemrut Dağı Milli Parkı'na Yönelik Son Değerlendirmeler	106

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simgesi	Tanım
PTR	Profesyonel Turist Rehberi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları

GİRİŞ

Turizm sektörü, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küresel ölçekte hızlı bir büyüme sergileyerek ülkelerin ekonomik kalkınmalarında stratejik bir unsur haline gelmiştir. Bu büyüme, yalnızca ekonomik çıktıların artırılmasıyla sınırlı kalmamış; istihdamın artırılması, döviz girdisinin sağlanması, ödemeler dengesi sorunlarının hafifletilmesi ve bölgesel kalkınmanın teşvik edilmesi gibi çok boyutlu katkılar sunmuştur (Çımat ve Bahar, 2003, s. 2). Teknolojik gelişmeler, ulaşım olanaklarının çeşitlenmesi ve bilgiye erişimin kolaylaşması sayesinde turizm, giderek daha geniş topluluklar için erişilebilir hale gelmiş; bu durum, turizmi elitist bir lüks olmaktan çıkararak toplumsallaştırmıştır. Böylelikle turizm, geleneksel "deniz, kum ve güneş" üçlemesinden çıkarak kültür turizmi, doğa turizmi, sağlık turizmi, inanç turizmi, ekoturizm gibi tematik ve deneyim odaklı yeni alanlara evrilmiştir (Akkuş ve Güneş, 2016, s. 74).

Bu çerçevede, kültürel miras alanlarının korunarak tanıtılması ve turizm faaliyetlerine entegre edilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda hem yerel halk hem de ziyaretçiler açısından önemli kazanımlar sunmaktadır. Türkiye, sahip olduğu çok katmanlı tarihsel mirası, arkeolojik zenginlikleri ve coğrafi çeşitliliğiyle bu anlamda büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Bu potansiyelin en dikkat çekici örneklerinden biri olan Adıyaman ili, Kommagene Krallığı'ndan günümüze uzanan benzersiz tarihiyle dikkat çeken önemli bir destinasyondur. Özellikle UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Nemrut Dağı Milli Parkı hem kültürel hem de doğal değerleriyle yerli ve yabancı turistler için cazibe merkezi konumundadır.

Ancak 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen ve merkez üssü Kahramanmaraş olan 7, 7 büyüklüğündeki deprem, Adıyaman başta olmak üzere bölgedeki 11 ili büyük ölçüde etkilemiş; çok sayıda yapının yıkılmasına, tarihi dokuların zarar görmesine ve turizm altyapısının ciddi biçimde sekteye uğramasına neden olmuştur (Kodal, 2024, s. 4). Bu yıkım, bölgedeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilerken, aynı zamanda yeniden yapılanma sürecinde turizm bileşenlerinin etkinliğinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır.

Adıyaman özelinde değerlendirildiğinde, bölgenin kültürel mirasının başlıca temsilcilerinden biri olan Nemrut Dağı Milli Parkı, Kommagene Uygarlığı'na ait anıtsal heykelleri, tümülüsü ve eşsiz dağ manzarasıyla yalnızca görsel bir zenginlik değil, aynı zamanda tarihsel ve sembolik anlamlar taşıyan çok katmanlı bir arkeolojik peyzaj sunmaktadır. Ancak bu benzersiz mirasın turistik değere dönüştürülmesi, sadece fiziksel kalıntılarla sınırlı kalmayıp, bu alanların bilgi temelli, deneyimsel ve anlatı gücü yüksek biçimde ziyaretçilere sunulmasıyla mümkündür. Bu noktada, profesyonel turist rehberleri devreye girmekte; sahip oldukları bilgi birikimi, anlatım teknikleri ve ziyaretçi yönlendirme becerileriyle arkeolojik alanların etkin bir şekilde tanıtılmasında merkezi bir rol üstlenmektedirler.

Bu tez çalışması, "Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki Arkeolojik Alanların Özelliğinin Turist Rehberleri Bakış Açısından Değerlendirilmesi" başlığı altında yürütülmüş olup, Nemrut Dağı Milli

Parkı'nda yer alan arkeolojik yapıların turistik çekim gücü üzerindeki etkisini profesyonel ve lisanslı turist rehberlerinin perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, Nemrut Dağı'na en az bir kez tur düzenlemiş ve alanda aktif olarak görev almış 19 rehberle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülen bu çalışmada, elde edilen veriler tematik analiz tekniğiyle değerlendirilmiştir.

Rehberlerin aktarımlarından elde edilen bulgular, bölgenin turistik potansiyelinin yüksek olduğunu, ancak çeşitli yapısal ve hizmet temelli sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Yürüyüş yollarının fiziki zorlukları, dinlenme alanlarının yetersizliği, konaklama ve ulaşım imkânlarının sınırlılığı gibi altyapısal eksikliklerin yanı sıra, bölgenin daha etkili tanıtıma ve destinasyon yönetimine ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte, gün doğumu ve gün batımı gibi deneyimsel özelliklerin bölgeyi üst düzey turistik destinasyonlar arasına taşıdığı, rehberlerce sıklıkla dile getirilmektedir.

Bu çalışmanın özgün yönlerinden biri, Nemrut Dağı Milli Parkı gibi özel statüye sahip bir kültürel miras alanının, alanda doğrudan görev yapan turist rehberlerinin deneyim ve gözlemleri doğrultusunda ele alınmasıdır. Bu yaklaşım, hem uygulamadaki sorunların daha gerçekçi bir biçimde tespit edilmesine hem de destinasyonun sürdürülebilir gelişimine yönelik somut önerilerin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır.

Tez çalışması toplam sekiz bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın problemi, amacı, kapsamı ve önemine yer verilmiştir. İkinci bölümde turizm, kültür turizmi, arkeoloji ve turist rehberliği gibi temel kavramlar ele alınarak kuramsal bir çerçeve sunulmuştur. Üçüncü bölümde Adıyaman ili, tarihi ve turizm potansiyeli bağlamında değerlendirilmiş; dördüncü bölümde ise Nemrut Dağı Milli Parkı'nın doğal ve kültürel bileşenleri ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Beşinci bölümde konuya ilişkin ulusal ve uluslararası literatür taranmış; altıncı bölümde ise araştırmanın yöntemi açıklanmıştır. Yedinci bölümde bulgular sunulurken, sekizinci ve son bölümde analiz sonuçlarına dayalı önerilere yer verilmiştir.

Bu araştırmanın hem bilimsel literatüre hem de bölgesel turizm politikalarının oluşturulmasına katkı sunması beklenmektedir. Ayrıca, UNESCO Dünya Mirası statüsündeki alanların sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesine dair örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Problem İfadesi

Adıyaman, tarih boyunca birçok uygarlığın yerleşim yeri olması dolayısıyla, zengin bir kültürel ve arkeolojik mirasa sahiptir. Bu miras, özellikle Nemrut Dağı gibi dünya çapında tanınan ören yerleriyle hem ulusal hem de uluslararası turizm açısından önemli bir çekim merkezi oluşturmaktadır. Ancak, bu tarihsel değerlerin ziyaretçilere aktarılmasında önemli bir aracı konumunda bulunan turist rehberlerinin bilgi aktarımı süreçleri ve anlatı stratejileri üzerine yapılan akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Rehberlerin, kültürel mirasın anlaşılmasına sağladıkları katkılar ile sahada karşılaştıkları

iletişimsel, yöntemsel ve çevresel sorunların detaylı biçimde araştırılması hem kültürel miras yönetimi hem de sürdürülebilir turizm uygulamaları açısından gereklilik arz etmektedir.

Adıyaman'ın sahip olduğu arkeolojik varlıklar ve müze koleksiyonları, bölgenin kültürel zenginliğini yansıtan temel unsurlar arasında yer almakta ve turizm sektörü açısından stratejik bir öneme sahiptir. Ancak bu değerlerin tanıtımı ve sürdürülebilir biçimde turizme kazandırılması, çeşitli yapısal ve yönetsel sorunlarla sınırlı kalmaktadır. Tarihi ve kültürel potansiyeline rağmen, Adıyaman'da turizm altyapısının yetersizliği, ulaşım olanaklarındaki kısıtlılık, tanıtım çalışmalarının etkisizliği ve kültürel alanların cazibesini artıracak planlamaların eksikliği, bu mirasın etkin biçimde değerlendirilememesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, mevcut sorunların çok boyutlu olarak ele alınması ve çözüm odaklı stratejilerin geliştirilmesi hem yerel kalkınma hem de kültürel mirasın korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Turist rehberleri, kültürel mirasın ziyaretçilere aktarımında yalnızca bilgilendirici bir rol üstlenmekle kalmayıp, aynı zamanda sahadaki dinamikleri birebir gözlemleyen önemli aktörlerdir. Bu nedenle hem uygulayıcı hem de değerlendirme yapabilen gözlemciler olarak, turizm alanındaki aksaklıkları tespit etme ve çözüm geliştirme süreçlerinde belirleyici bir konumda yer alırlar. Bu bağlamda, Adıyaman'da bulunan arkeolojik alanlar, müzeler ve ören yerlerinin profesyonel turist rehberleri tarafından nasıl değerlendirildiğinin anlaşılması, alandaki mevcut sorunların daha iyi kavranmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, rehberlerin karşılaştıkları zorluklar ile bu zorluklara yönelik geliştirdikleri önerilerin sistematik biçimde ele alınması, bölgedeki kültürel turizmin geliştirilmesine yönelik politikaların oluşturulmasında yol gösterici olacaktır. Araştırmanın problem ifadesi “kültür turizmi kapsamında hak ettiği ilgiyi tam anlamıyla göremeyen Adıyaman'daki arkeolojik değerlerden Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki arkeolojik alanların özelliği turist rehberleri bakış açısı ile nasıl değerlendirilebilir?”, şeklinde geliştirilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın amacı, yüzyıllar boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaparak farklı dinleri ve kültürleri içinde barındıran Adıyaman'daki Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki arkeolojik eserlerin Milli Park'a yönelik turistik çekim özelliği yaratma potansiyelini profesyonel ve lisanslı turist rehberlerinin perspektifinden incelemektir. Nemrut Dağı Milli Parkı içerisinde bulunan ve arkeolojik değere sahip olan tüm eser, ören yeri ve kalıntılar ile bunlar hakkındaki bilgilendirmeler ile bunların gezilmesini, incelenmesini sağlayan tüm platformlar araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Milli park sınırları dışında kalan fakat çekim özelliğine sahip olduğu kabul edilen diğer arkeolojik eser ve kalıntılar araştırmanın kapsamı haricinde yer almaktadır. Bununla birlikte görüşme yapılacak olan rehberlerin ruhsatlı, aktif çalışma kartına sahip olması ve Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki arkeolojik kalıntılara en az bir defa tur düzenlemiş olması araştırmanın kapsamını içermektedir.

Araştırmanın Önemi

Adıyaman, korunmuş tarihi ve doğal alanlarıyla önemli bir potansiyele sahip ilimizdir. Kommagene, Hellenistik, Roma, Selçuklu ve Osmanlı gibi çeşitli medeniyetlerin izlerini taşıması, zengin tarihi mirasıyla dikkat çekerken, arkeolojik araştırmalara elverişli alanların fazlalığı da turizm açısından önemli bir fırsat sunmaktadır (Güven ve Kaygın, 2015, s. 65).

Adıyaman'ın turizmdeki en güçlü yönü, uluslararası tanınırlığa sahip Nemrut Milli Parkı'dır. Türkiye'nin kültürel ve turistik tanıtımlarında sıkça kullanılan Nemrut figürleri, bu bölgeyi adeta kendini tanıtan ve "sekizinci harika" olarak kabul edilen özel bir destinasyon haline getirmiştir (Güven ve Kaygın, 2015, s. 66).

Turist rehberi, turistlere ülkenin kültürel, tarihi, doğal ve sosyal değerlerini tanıtarak gezdiren ve seyahat acentası adına bu süreçleri yönetme konusunda önemli bir rol oynamaktadır (Yenipınar vd. 2017, s. 309). Bu sebeple bölgenin kültürel mirasının tanıtımı ve korunmasında turist rehberlerinin yöntemleri ve bu mirasa olan etkileri, kültür turizmi bağlamında oldukça belirleyici bir rol oynamaktadır.

Adıyaman'ın arkeolojik mirası ve kültür turizmi alanında turist rehberlerinin rolü üzerine yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Literatür taraması bu eksikliği ortaya koymakta ve bu durum, bölgedeki kültürel değerlerin daha derinlemesine ele alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Nemrut Dağı Milli Parkı içerisinde bulunan arkeolojik eserlerin turistik çekim özelliği yaratma potansiyelinin lisanslı ve profesyonel turist rehberlerinin bakış açısından değerlendirilecek olması ve araştırma sonuçlarının Adıyaman'ın genel turistik çekiciliği ve turist sayısına sağlayacağı katkı araştırmanın önemini ifade etmektedir. Bu çalışmanın önemli bir ayırt edici özelliği, bu yöntemler ile Adıyaman'da daha önce gerçekleştirilmiş bir çalışmanın bulunmaması, bundan sonraki çalışmalara önemli bir referans olacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Turizm Kavramı

Turizm, insanların geçici olarak yer değiştirmesi ve bu yer değişiminden kaynaklanan faaliyetler olarak tanımlanır (Jafari, 2001, s. 25). Erdoğan (2019) turizmi, ziyaretçi faaliyetleri olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanıma göre turizm, insanların seyahat etme ve konaklama eylemleriyle bu eylemlerin neden olduğu ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri kapsar (Leiper, 2004, s. 32). Bu bağlamda, turizm bir ülke veya bölge için önemli bir gelir kaynağı olup istihdam yaratırken, döviz girdisi sağlaması ve diğer sektörleri olumlu yönde etkilemesiyle ekonomik kalkınmaya katkıda bulunur (Dwyer ve Dwyer, 2018, s. 45).

Turizm, genellikle işletme, psikoloji, ekonomi ve coğrafya gibi çeşitli disiplinlerin teorilerinden desteklenmektedir. Bu disiplinler arasındaki etkileşim, turizmin çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmasını sağlar. Dolayısıyla turizmle ilgili farklı kaynaklarda, her biri belirli bir bilim dalının perspektifini yansıtan çeşitli şekillerde rastlanmaktadır (Bozkurt, E, 2017, s. 5). Günümüzde, turizmin birçok alanla bağlantısı bulunmaktadır. Bu nedenle de turizm kavramının çok fazla tanımı da bulunmaktadır.

Turizm, ekonomik bir kaynak olarak bir ülkenin kalkınmasında önemli bir rol oynar ve aynı zamanda yerel halkın sosyal, ekonomik, kültürel ve ilgi çekici birçok yönünü etkiler. Gelir sağlayıcı etkilerinin yanı sıra, turizm bölgesindeki sosyal ve kültürel sıranın da katkısı bulunmaktadır. Turistler ile iletişim kuran yerel halk, farklı kültürleri tanıma ve yeni deneyimler kazanma fırsatı elde eder. Ayrıca turizm, küresel çapta ekonomik büyüme sağlayan dinamik bir sektördür. Türkiye'de sürdürülebilir turizmin sağlanması için planlamaya, yerel halkın desteklenmesine ve bilinçlendirilmesine ihtiyaç vardır. Turizmin ekonomik, sosyal ve ekonomik durumu, yerel sosyo-ekonomik durum ve turizme yönelik dengeli düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. Bu etkilerin sonucunda hem olumlu hem de olumsuz sonuçlara ulaşılabilir (Özkan ve diğerleri, 2019, s. 20). Dünya Turizm Örgütü'ne (UNWTO) göre turizm, dinlenme, eğlenme, tanıma gibi amaçlarla yapılan gezi olarak tanımlanmaktadır (UNWTO, 2025).

Turizm, ülke ekonomilerine sağladığı katkılar açısından büyük bir öneme sahip olup vazgeçilmez sektörler arasında yer almaktadır. Küresel ölçekte hızla büyüyen bu sektör, ülkelerin kalkınmasında kilit bir rol oynamakta ve sürekli olarak gelişimini sürdürmektedir. Dinamik ve yenilikçi yapısıyla dikkat çeken turizm, sağladığı farklı ve alternatif turizm ürünleri sağladığı olanaklar sayesinde sürdürülebilir büyümesini devam ettirmektedir (Zengin ve diğerleri, 2023, s. 537-538).

Turizmin çevresel etkileri de dikkate alınmalıdır. Sürdürülebilir turizm anlayışı ve ekoturizm gibi yaklaşımlar, çevre bilincini artırarak doğal alanların korunmasına katkıda bulunabilir. Fakat plansız ve aşırı turizm faaliyetleri, çevreye zarar vererek doğal kaynakların tükenmesine ve ekosistemlerin bozulmasına sebep olabilir. Bu nedenle, turizmin olumlu etkilerini artırmak ve olumsuz sonuçlarını en

aza indirmek için planlı ve sürdürülebilir politikalar geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Newsome, Moore ve Dowling, 2002, s. 102).

1.1.1. Turizmin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Boyutları

Turizm, ekonomik, sosyal ve çevresel yönleriyle hem bireyler hem de ülkeler için stratejik değeri yüksek bir sektördür. Turizm faaliyetlerinin ekonomik büyümeye anlamlı katkılar sağladığı literatürde geniş ölçüde kabul görmektedir (İnandık, 1986, s. 328). Ekonomik kalkınmadan kültürel etkileşime kadar uzanan geniş yelpazedeki etkileriyle turizm, çok yönlü bir etki alanına sahiptir.

Nitekim, gerçekleştirilen araştırmalar, turizmin toplumsal yapılar üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler doğurabileceğini göstermektedir. Kültürel etkileşimi teşvik eden turizm, bazı durumlarda geleneksel yaşam biçimlerinin dönüşümüne ya da bozulmasına neden olabilmektedir (Türker, 2020). Sosyokültürel bir olgu olarak turizm, toplumsal değişim ve gelişim süreçlerini desteklemenin yanı sıra doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir biçimde değerlendirilmesine de katkı sunmaktadır (Özbek, 1991, s. 15).

Bununla birlikte, turizm yerel ürünlerin tanıtımını kolaylaştırarak kültürel çeşitliliğin ve otantik değerlerin görünür kılınmasını sağlar. Yerel kalkınma süreçlerini destekleyen turizm, bireylerin yaşam kalitesini artırmakta, gelir düzeylerini yükseltmekte, işletmelere kâr imkânı sağlamakta ve yerel yönetimlere vergi geliri kazandırmaktadır. Ayrıca, kültürel mirasın korunmasına yönelik toplumsal farkındalık oluşturarak gönüllü katılımı teşvik etmektedir (Uslu ve Kiper, 2006, s. 307).

Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, çeşitli ampirik çalışmalar turizmin gayrisafi milli hasıla (GSMH) üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından turizm, en önemli döviz ve gelir kaynaklarından biri olarak ön plana çıkmaktadır (Çelik, 2019). Turizmden elde edilen gelirler milli gelire dahil edilerek ekonomi üzerinde güçlü bir çarpan etkisi yaratmakta; turizmle bağlantılı sektörler aracılığıyla ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Turistlerin konaklama, yeme-içme ve alışveriş gibi etkinlikleri, doğrudan ve dolaylı yollarla hem milli gelirde artışa hem de istihdamın gelişmesine katkı sağlamaktadır (Çetintaş ve Bektaş, 2008, s. 37).

Küresel düzeyde değerlendirildiğinde ise turizm sektörü, önemli bir döviz girdisi sağlamaktadır. Türkiye özelinde bakıldığında, turizm gelirleri ihracatın ardından en büyük ikinci gelir kalemini oluşturmaktadır. Ayrıca, bu gelirler Türkiye'nin dış ticaret açığının azaltılmasında da kritik bir rol oynamaktadır (Uğuz, 2014, s. 22).

1.2. Kültür ve Kültür Turizmi

Turizm sektörünün dinamik yapısı, küresel ölçekte hızla değişen eğilimler ve bireysel tercihler doğrultusunda dönüşüm geçirmektedir. Turist profilindeki çeşitlenme ve beklentilerin farklılaşması, geleneksel dinlenme temelli turizm anlayışına alternatif arayışların artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, doğayla iç içe olmayı temel alan ve geniş bir faaliyet yelpazesi sunan yeni turizm türleri ortaya çıkmıştır (Durgun, 2007, s. 94). Amaçlara göre sınıflandırıldığında; sağlık turizmi, çiftlik turizmi,

av turizmi, mağara turizmi, dağ turizmi, kongre turizmi, yat turizmi, golf turizmi ve spor turizmi gibi pek çok alternatif turizm türü bulunmaktadır. Kültür turizmi de bu kapsamda değerlendirilen önemli alt dallardan biridir (Toskay, 1989, s. 156-157).

Kültür kavramı, etimolojik açıdan Latince "tarım" anlamına gelen cultura sözcüğünden türemiştir (Çeçen, 1996, s. 11). Bu kelime, kültür mantarı, kültür tarihi ve kültür turizmi gibi çeşitli kavramlarda kullanılmakta olup; disiplinler arası farklı tanımlamaları beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kültürün tanımı, tanımlayan kişinin uzmanlık alanı ve perspektifine bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir (Gülcan, 2010, s. 101).

Kültür, dil, din, tarih, sanat ve gelenek gibi çok çeşitli unsurları içeren kapsamlı bir kavram olup, bu unsurlar arasında mimari yapılar özellikle belirgin bir yer tutmaktadır. Geçmiş medeniyetlerin izlerini taşıyan bu yapılar, yalnızca tarihsel birer öge olmanın ötesinde, dönemin sanat anlayışını, sosyal yapısını ve siyasal ortamını da yansıtmaktadır. Bu nedenle, bu tür yapıları yerinde gözlemlemek isteyen turistler hem tarihi hem de kültürel değerler hakkında bilgi edinmek hem de geçmiş uygarlıklara ait somut kalıntılara tanıklık etmek amacıyla bu destinasyonları tercih etmektedir (Şengül, 2017, s. 22).

Kültür ile turizm arasındaki ilişki, karşılıklı bir etkileşim dinamiği üzerine inşa edilmiştir. Küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, farklı kültürlerle duyulan merakı artırmış ve bu durum kültürel turizmin gelişimine zemin hazırlamıştır (Emekli, 2006, s. 54). Kültürel turizm, bireylerin kültürel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, yaşadıkları yerlerin dışındaki kültürel değerlere yönelik gerçekleştirdikleri seyahatleri ifade etmektedir. 1980'lerden sonra, kitle turizminin olumsuz etkilerine yönelik artan eleştiriler, turizmde koruma ve ekoloji gibi kavramların da ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Bu gelişmeler, kültürel turizmin daha belirgin bir biçimde gelişmesini sağlamış ve bu tür turizm, elit bir kesime ait bir faaliyet olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu algı da kültürel turizmi kitle turizminden ayıran önemli bir faktör olmuştur (Seyhan, 2014, s. 21-22).

Kültürel turizmin gelişimi, II. Dünya Savaşı sonrasında eğlence amaçlı seyahatlerin yaygınlaşmasıyla ivme kazanmış; özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda uluslararası seyahatlerdeki artış ve kültürel tüketim eğilimlerinin güçlenmesiyle dikkat çekici bir turizm türü haline gelmiştir. 1980'li yıllarda ise akademik alanda ilk çalışmalar gerçekleştirilmiş, bu süreç kültürel turizmin kurumsal bir alan olarak gelişiminin başlangıcını oluşturmuştur (Öger ve Özdemir, 2019, s. 584). Günümüzde ise kültürel turizm, en hızlı ve kapsamlı şekilde büyüyen turizm türlerinden biri haline gelmiştir (Richards, 2011, s. 28).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (2025), kültürel turizmi; ziyaretçilerin temel motivasyonunun, bir destinasyondaki somut ve soyut kültürel çekicilikleri ya da ürünleri öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve tüketmek olduğu bir turizm türü olarak tanımlamaktadır. Benzer biçimde, kültürel turizm; bireylerin tarihi, sanatsal, bilimsel ya da kültürel değerlere ilgi duyarak farklı destinasyonlara seyahat etmeleri şeklinde de tanımlanmaktadır.

Atasoy ve arkadaşlarına (2018) göre, kültürel turizm; bireylerin kültürel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, ikamet ettikleri yerin dışında katıldıkları, tarihi, kültürel ve miras unsurlarını içeren etkinlikleri kapsayan bir turizm faaliyetidir. Bu bağlamda müzeler, tarihi alanlar ve dini merkezler gibi kültürel mekânların ziyaret edilmesi, genellikle belirli hedef kitlelere yönelik planlanan özel pazarlar aracılığıyla sunulmaktadır.

Richards (2001), kültürel turizmi; bireylerin kültürel ihtiyaçlarını karşılamak ve yeni bilgi ile deneyimler edinmek amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatler olarak tanımlar. Erdoğan'a (2019, s. 154) göre ise kültürel turizm; arkeolojik buluntular, müzeler, tarihi eserler ve eski uygarlıklara ait kalıntıları keşfetme amacına yönelik seyahatleri kapsamaktadır. Bu turizm çeşidinde arkeolojik kültür varlıkları temel unsur olurken, inanç, gelenek ve görenek gibi somut olmayan kültürel öğeler de önemli bir rol oynamaktadır.

Emekli (2006), kültürel turizmin geçmişi oldukça eskiye dayansa da, bu alandaki akademik çalışmaların görece yeni olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kültürel turizm, kültür kavramının yeterince anlaşılamaması ve turistik ziyaretlerin yalnızca müze ve ören yerleriyle sınırlandırılması nedeniyle yeterli ilgiyi görememektedir.

Richards (1996), kültür ve kültürel turizmin temel niteliklerini şu şekilde özetlemektedir:

- Ülkelerin sahip olduğu kültürel değerler benzersizdir; bu değerler birbirleriyle kıyaslanamaz.
- Toplumlara, farklı kültürel yapıları keşfetme ve ortak değerler oluşturma fırsatı sunar.
- Turizm hem maddi hem de manevi kültürel değerlerin ekonomik olarak değerlendirilmesini sağlar.
- Kültürel turizm aynı zamanda bir tanıtım ve iletişim aracı işlevi görür.
- Mevsimsel sınırlamalara tabi değildir ve yıl boyunca çeşitli destinasyonlara yayılabilir.
- Başarılı bir kültürel turizm faaliyetinin gerçekleştirilmesi, stratejik planlama, etkili tanıtım ve güçlü bir organizasyon gerektirir.
- Kültürel kaynaklar, turistik ürün çeşitliliği ve markalaşma süreçlerinde kilit rol üstlenmektedir.
- Kültürel turizm hem talep yaratma hem de turistik ürün geliştirme açısından büyük öneme sahiptir.
- Ancak, uygun şekilde yönetilmediğinde kültürel mirasa zarar verme riski taşımaktadır.
- Kıyı turizminden farklı olarak kültürel turizmde arz-talep dengesi daha hassastır; zira ziyaret edilen kültürel varlıklar genellikle eşsizdir.

1.2.1. Kültürel Turizmin Ekonomik ve Sosyal Etkileri

Kültürel turizm, yabancı ziyaretçilerin gerçekleştirdiği harcamalar yoluyla ülkeye döviz girdisi sağlayarak ekonomik büyümeye önemli katkılarda bulunmaktadır. Türkiye’de gerçekleştirilen bir araştırma, turizm gelirlerinin ekonomik büyüme ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ve bu gelirlerin dış ticaret açığının azaltılmasında kayda değer bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır (Birgücü, 2024, s. 31). Nitekim, 2019 yılı verilerine göre Türkiye’de turizm sektörü 77, 6 milyar dolarlık katma değer üretmiş; bu rakam ülke ekonomisinin %11’ini oluştururken, aynı zamanda 2, 6 milyon kişiye istihdam sağlamıştır (Yılmaz, 2023, s. 258).

Kültürel turizmin sağladığı ekonomik faydalar yalnızca makro düzeyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda yerel düzeyde de etkilerini göstermektedir. Özellikle yerel işletmelerin gelişimi açısından önemli bir ivme kazandıran kültürel turizm, bölgesel kalkınmayı destekleyen bir araç haline gelmiştir. Turistlerin yerel ürünlere olan ilgisi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyümesine ve bu yolla yerel ekonominin canlanmasına katkı sunmaktadır. Bu süreç, gelir dağılımının daha dengeli hale gelmesini de desteklemektedir (Koçak, 2020, s. 325). Bununla birlikte, Yentür (2021) turizmin ekonomik faydalarının yerel topluluklar arasında gelir eşitsizliğini artırabileceğini ve bu durumun sosyal adalet bağlamında ele alınması gereken önemli bir konu olduğunu vurgulamaktadır.

Turizmin etkileri yalnızca ekonomik boyutla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal yapıda da çeşitli dönüşümlere yol açmaktadır. Özellikle küçük yerleşim birimlerinde turistlerle kurulan etkileşimler, yerel halkın yaşam biçimini, değer yargılarını ve sosyal ilişkilerini etkileyebilmektedir. Örneğin, Taraklı’da gerçekleştirilen bir araştırma, turizmin yerel halkın sosyo-kültürel yaşantısında belirgin değişimlere neden olduğunu ortaya koymaktadır (Çolak ve Batman, 2021, s. 152). Özel (2014) de benzer şekilde, turizmin farklı kültürel gruplar arasında etkileşimi mümkün kıldığını ve bunun da toplumsal yapıda değişimlere zemin hazırladığını ifade etmektedir.

Kültürel turizmin bir diğer önemli katkısı, yerel halkın kendi kültürel mirasına yönelik farkındalığını artırmasıdır. Bu süreç, kültürel değerlere sahip çıkma bilincinin gelişmesine ve mirasın korunmasına yönelik gönüllü çabaların teşvik edilmesine katkı sağlar. Aydın’ın (2018) Safranbolu üzerine gerçekleştirdiği çalışmada, kültürel turizmin yerel halkın kültürel farkındalığını artırdığı ve bu durumun kültürel mirasa olan bağlılığı güçlendirdiği vurgulanmaktadır. Benzer şekilde, Mert ve Tokmak’ın (2022) yaptığı araştırma, yerel halkın kültürel duyarlılığının yüksek olduğunu ve bu duyarlılığın turizmin gelişimini destekleme tutumunu anlamlı biçimde etkilediğini göstermektedir.

Turizm faaliyetleri, farklı kültürlerden bireylerin etkileşimine olanak tanıyarak toplumsal hoşgörü, anlayış ve kültürlerarası diyalogun gelişmesine de zemin hazırlar. Bu bağlamda, Çelikkanat’ın (2015) gerçekleştirdiği çalışma, turizmin yerel halkın sosyal yapısında çeşitli değişimlere neden olduğunu ve bu değişimlerin halkın turizme yönelik tutumlarını doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır.

1.2.2. Kültürel Turizmin Bileşenleri

Kültürel turizm kapsamında değerlendirilen somut kültürel miras, fiziksel varlığı olan ve tarihsel, sanatsal ya da bilimsel değer taşıyan yapı ve eserleri içermektedir. Bu bağlamda; tarihi yapılar, arkeolojik alanlar, anıtlar, müzeler ve sanat galerileri, kültürel mirasın temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu tür miras öğeleri, ziyaretçilere geçmiş uygarlıkların izlerini takip etme ve kültürel zenginlikleri keşfetme imkânı sunar (Yılmaz, 2019, s. 45).

Toplumların kimliklerini yansıtan fakat fiziksel bir varlık taşımayan kültürel unsurlar ise “soyut kültürel miras” olarak tanımlanmaktadır. Gelenekler, ritüeller, festivaller, müzik, dans ve el sanatları gibi öğeler, bu kapsamda değerlendirilmektedir. Soyut kültürel miras, toplumların yaşam biçimlerini, inanç sistemlerini ve değer yargılarını anlamada önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir (Kaya, 2021, s. 78).

Kültürel turizmin gelişen bileşenlerinden bir diğeri ise çağdaş sanat, tasarım, moda, film ve benzeri yaratıcı endüstrilerdir. Bu alanlar, modern kültürel ifadelerin keşfedilmesine olanak tanımakta ve yenilikçi sanatsal üretimleri deneyimlemek isteyen turistler için önemli bir çekim alanı oluşturmaktadır (Demir ve Çelik, 2020, s. 112). Böylelikle kültürel turizm, yalnızca geçmişin izlerini sürmeyi değil, aynı zamanda günümüz kültürel üretim süreçlerine katılmayı da kapsayan çok boyutlu bir deneyim alanı haline gelmektedir.

Kültürel turizmin önemli bileşenlerinden biri de turistlerin kendisidir. Stebbins (1996), kültürel turistleri iki temel grupta sınıflandırmaktadır: genel kültür turistleri ve uzmanlaşmış kültür turistleri. Genel kültür turistleri, kültürel deneyimlere karşı ilgi duymakla birlikte bu konuda derinlemesine bilgi sahibi olmayan bireylerden oluşurken; uzmanlaşmış kültür turistleri, belirli bir kültürel alan hakkında daha fazla bilgi edinme ve yoğun deneyim yaşama amacı güden bireylerdir (Stebbins, 1996, s. 33).

Kültürel turizm destinasyonlarının sunduğu deneyimlerin kalitesi, turistlerin memnuniyet düzeyini ve destinasyonun rekabet gücünü doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, klasik turizm bileşenleri olan konaklama, yeme-içme, ulaşım, eğlence ve alışveriş olanaklarının yanı sıra; kültürel etkinlikler, sergiler ve sahne performansları gibi kültüre özgü deneyimlerin de bütüncül bir biçimde sunulması gerekmektedir. Destinasyonların bu unsurları uyum içerisinde sunması, ziyaretçilerin genel tatmin düzeyini artırmakta ve destinasyonun cazibesini güçlendirmektedir (Arslan, 2018, s. 95).

1.3. Arkeolojinin Tanımı ve Kapsamı

"Arkeoloji" terimi, kökenini Antik Yunan dilinde “eski” anlamına gelen arkeo ve “bilim” anlamına gelen logos sözcüklerinin birleşiminden almaktadır. Bu bağlamda arkeoloji, Türkçeye “geçmişin bilimi” olarak çevrilmektedir (Özbilen, 2020, s. 41). Arkeolojinin temel amacı, geçmişte yaşamış toplumlara ait maddi kalıntılar aracılığıyla, insanlık tarihini anlamak ve kaybolmuş kültürleri bilimsel yöntemlerle gün yüzüne çıkarmaktır (Arsebük, 2014, s. 7).

Arkeoloji, geçmişte yaşamış insan topluluklarının kültürel, sosyal yapılarıyla birlikte yaşam biçimleri, inanç sistemleri, gelenekleri ve teknolojik düzeyleri hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan; elde edilen verilerin ise bilimsel yöntemlerle analiz edilerek gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan bir bilim dalıdır (Sevin, 1999). Arkeolojik bulguların turizm potansiyeline dönüştürülmesi sürecinde, profesyonel turist rehberleri hem bu mirasın tanıtımı hem de korunması açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Kültürel mirasın anlamlandırılması ve ziyaretçilere etkili bir biçimde aktarılması, rehberlerin bilgi ve anlatım becerileriyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, profesyonel rehberler yalnızca bilgi aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda hikâye anlatıcılığı gibi yöntemlerle ziyaretçilerin kültürel deneyimlerini zenginleştirmekte ve bu mirasın sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır (Akkul, 2022).

Türk Dil Kurumu, arkeolojiyi "kazı bilimi" olarak tanımlamaktadır (TDK, sozluk. gov. tr). Türkiye’de gerçekleştirilen ilk sistematik arkeolojik kazı çalışmaları 1871 yılında Troia’da başlamış olup, bu bilim dalının kurumsallaşması ve değer kazanmasında Müze-i Hümayun’un Umum Müdürü Osman Hamdi Bey’in arkeolog kimliği önemli bir rol oynamıştır (Can ve Işıklı, 2013, s. 172).

Arkeoloji, geçmişin maddi kültür öğeleri (yapı kalıntıları, aletler, seramikler ve diğer fiziksel objeler) aracılığıyla incelenmesidir. Arkeologlar, bu nesneleri kazı, tasnif ve kronolojik sıralama yoluyla analiz ederek, geçmiş toplumların yaşam biçimlerine ve kültürel yapılarına ilişkin bilgi üretirler (Gamble, 2015, s. 2). Başka bir ifadeyle, arkeoloji; insanlık tarihine dair maddi izleri inceleyerek kültürel gelişimi anlamaya çalışan, tarih, antropoloji, sanat tarihi ve jeoloji gibi disiplinlerle yakın ilişki içinde olan bir bilim dalıdır (Renfrew ve Bahn, 2016, s. 25).

Özbilen’e (2020) göre arkeoloji, geçmişin maddi verilerini analiz ederek, insanlık medeniyetinin gelişimini kavramayı ve yorumlamayı amaçlamaktadır. Bu disiplinin amacı yalnızca geçmişe ait nesneleri gün yüzüne çıkarmak değil, aynı zamanda bu verilerden elde edilen bilgiyle günümüz kültürüne katkı sağlamak ve bu birikimi gelecek kuşaklara aktarmaktır. Zira geçmiş, doğrusal bir olaylar dizisinden ibaret değildir; çok boyutlu, değişken ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Geçmiş anlamaya çalışmak, tarihsel süreçlerin değişkenliğini kabul etmeyi ve yerleşik kabullere eleştirel bir bakış geliştirmeyi gerektirir.

Hodder (1999) da arkeolojinin yalnızca kazı çalışmalarıyla sınırlı olmadığını; tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar uzanan kültürel mirasın bütüncül biçimde araştırılmasını kapsadığını belirtmektedir. Bu bağlamda arkeoloji, hem maddi kültür öğelerini ortaya çıkaran bir teknik faaliyet hem de insanlık tarihine dair epistemolojik bir sorgulama alanı olarak değerlendirilmektedir.

1.3.1. Arkeolojik Turizmin Kültürel ve Ekonomik Boyutu

Turizm sektöründe yaşanan gelişmeler, kültürel miras unsurlarına olan ilgiyi önemli ölçüde artırmış ve bu doğrultuda arkeolojik alanlar, kültür turizminin öncelikli cazibe merkezlerinden biri haline gelmiştir. Derin bir tarihsel geçmişe ve zengin kültürel birikime sahip bu alanlar, ziyaretçilere

özgün ve anlam yüklü deneyimler sunarken, aynı zamanda bulundukları bölgelerde ekonomik kalkınmayı destekleyici bir rol üstlenmektedir (Timothy ve Boyd, 2003).

Arkeolojik turizm; geçmiş uygarlıklardan günümüze ulaşan kalıntıların yer aldığı, tarihsel ve kültürel bağlamda zengin mekânlara yapılan seyahatleri kapsayan özel bir turizm türüdür. Bu tür turizm faaliyetleri, ziyaretçilere sadece estetik ve entelektüel bir tatmin sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere sürdürülebilir biçimde aktarılmasına da katkıda bulunmaktadır (Chhabra, 2010). Nitekim UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunan birçok arkeolojik alan, bulundukları bölgelerdeki turizm gelirlerinde anlamlı artışlar sağlamış ve yerel kalkınmayı desteklemiştir.

Ancak arkeolojik alanların turistik kullanıma açılması, birtakım riskleri de beraberinde getirmektedir. Artan ziyaretçi sayısı, bu hassas ve çoğu zaman kırılgan alanlarda fiziksel tahribata yol açarak kültürel mirasın korunmasını zorlaştırabilir. McKercher ve du Cros (2002), bu nedenle arkeolojik turizmin sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde planlanması gerektiğini vurgulamakta; koruma ve kullanım arasında hassas bir denge kurulmasının zorunluluğuna dikkat çekmektedir.

Türkiye, sahip olduğu çok katmanlı ve zengin arkeolojik mirası sayesinde, arkeolojik turizm potansiyeli açısından oldukça avantajlı bir konumda yer almaktadır. Efes, Göbeklitepe, Hattuşa ve Nemrut Dağı gibi dünyaca ünlü arkeolojik alanlar, yalnızca kültürel turizm açısından değil; aynı zamanda Türkiye'nin kültürel kimliğinin uluslararası düzeyde tanıtımı ve kültürel diplomasi faaliyetleri açısından da stratejik öneme sahiptir (Atalay, 2006). Bu doğrultuda, arkeolojik turizmin rolü ekonomik kazançların ötesine geçerek, ulusal ve uluslararası düzeyde kültürel değerlerin paylaşımı, tanıtımı ve korunması gibi çok boyutlu işlevler üstlenmektedir.

1.3.2. Arkeolojik Alanların Ziyaretçi Çekme Potansiyeli

Arkeolojik alanlar, taşıdıkları tarihsel ve kültürel değerler doğrultusunda turistler açısından önemli bir cazibe merkezi konumundadır. Bu bölgeler, eski uygarlıklara ait izler barındıran özgün kalıntılar ve yapılar sayesinde yalnızca tarihî miras niteliği taşımamakta, aynı zamanda kültür turizminin temel yapı taşları arasında yer almaktadır. Arkeolojik alanların ziyaretçi çekme kapasitesi; görsel estetikleri, sahip oldukları tarihsel anlatılar, coğrafi konumları ve gerçekleştirilen tanıtım faaliyetlerinin niteliği gibi çeşitli etmenlere bağlı olarak farklılık göstermektedir (Timothy ve Boyd, 2003).

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunan arkeolojik alanlar, kazandıkları uluslararası tanınırlık sayesinde diğer alanlara kıyasla daha fazla turist çekme eğilimindedir. Bu durum, söz konusu alanların yalnızca bilimsel ve kültürel değer taşımadığını; aynı zamanda ekonomik ve toplumsal açılardan da önemli bir potansiyele sahip olduklarını ortaya koymaktadır (UNESCO, 2021).

Ziyaretçi ilgisini artıran en önemli unsurlardan biri ise, hikâyeleştirme ve etkileşimli deneyimlerin sunulmasıdır. Günümüz turist profili, yalnızca fiziksel kalıntıları gözlemlemekle yetinmemekte; aynı zamanda bu yapıların tarihsel bağlamını öğrenmek, geçmişin izlerini

anlamlandırmak ve sürece aktif şekilde katılmak istemektedir. Etkileşimli müze uygulamaları, sanal gerçeklik deneyimleri ve rehberli turlar gibi yöntemler, ziyaretçilerin memnuniyetini artırmakta ve tekrar ziyaret olasılığını güçlendirmektedir (Poria, Butler ve Airey, 2003).

Ancak bu yüksek potansiyelin verimli ve sürdürülebilir şekilde kullanılabilmesi için, kapsamlı alan yönetimi ve koruma stratejilerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Artan ziyaretçi sayısı, arkeolojik alanlarda fiziksel tahribat ve çevresel baskı gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, altyapı hizmetlerinin yeterliliği, ziyaretçi yoğunluğunun düzenlenmesi ve bilinçli turizm politikalarının uygulanması büyük önem taşır. Etkili bir yönetim sistemi sayesinde, bu tür riskler minimize edilerek, arkeolojik alanların hem kültürel miras bilincini artırması hem de ekonomik fayda üretmesi mümkün hale gelmektedir.

Sonuç olarak, arkeolojik alanlar kültürel mirasın tanıtımı ve korunmasının yanı sıra, turizm yoluyla ekonomik kalkınmaya da önemli katkılar sağlayan yüksek potansiyelli merkezlerdir. Bu potansiyelin sürdürülebilir biçimde değerlendirilebilmesi ise, kültürel miras yönetimi ile turizm politikalarının birbirini tamamlayacak şekilde uyumlu olarak yürütülmesine bağlıdır.

1.4. Turist Kavramı ve Turist Tipolojisi

“Turist”, “turizm” ve “turistik” terimleri ilk kez İngilizler tarafından kullanılmaya başlanmış olup, bu terimlerin kökeni 1800’lü yıllara dayanmaktadır. “Turizm” kavramı, “turist” kelimesinden türetilmiş olup zamanla diğer dillere de yayılmıştır. Türkçeye ise bu kavramlar Fransızca’dan geçmiştir. Türkçede “seyyah” kelimesi turist anlamına gelirken, “seyahat” kelimesi turizm faaliyetlerini ifade etmektedir (Aydın, 2012, s. 91).

Genel anlamda turist, sürekli ikamet ettiği yerin dışına, çeşitli nedenlerle geçici olarak seyahat eden kişidir. Dünya Turizm Örgütü’ne (UNWTO, 2025) göre turist, “eğlence, dinlenme, iş veya diğer nedenlerle sürekli yaşadığı yerin dışına çıkan ve ziyaret ettiği yerde en az bir gece konaklayan kişi” olarak tanımlanmaktadır. Mathieson ve Wall (1982) ise turisti, “geçici olarak yaşadığı yerin dışına seyahat eden, ziyaret ettiği yerde en az 24 saat geçiren ve bu süreçte ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşimlerde bulunan birey” olarak tanımlar. Erdoğan (2019) da benzer şekilde turisti, tatil, iş, sağlık, boş zaman etkinlikleri, spor, eğitim ve kültürel faaliyetler gibi çeşitli amaçlarla günlük çevresinin dışına çıkan birey olarak tanımlamaktadır.

Turist kavramı yalnızca ekonomik etkileriyle sınırlı değildir; aynı zamanda sosyal ve kültürel boyutları da içermektedir. Turistlerin seyahat ettikleri destinasyonlarla kurdukları etkileşimler, yerel halkın yaşam biçimi, kültürel değerleri ve ekonomik yapısı üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır (Sharpley ve Telfer, 2014). Bu bağlamda, turistler hem turizmin öznesi olarak hem de kültürler arası etkileşimin önemli aktörleri olarak değerlendirilmektedir.

Tetik (2006), turistleri davranışsal eğilimlerine göre çeşitli kategorilere ayırmaktadır:

- Güneş Seven Turist: Dinlenme ve güneşlenme amacıyla sıcak bölgeleri tercih eden turist tipidir.

- Macera Arayan Turist: Gece kulüplerini ziyaret etmeyi, yeni arkadaşlıklar kurmayı seven turisttir.
- Arkeolojist Turist: Arkeolojik alanları ve tarihi kalıntıları gezmekten, geçmiş medeniyetleri keşfetmekten hoşlanan turisttir.
- Heyecan Arayan Turist: Adrenalin içeren ve riskli etkinliklerden keyif alan turisttir.
- Kâşif Turist: Az bilinen ya da keşfedilmemiş bölgeleri gezmekten zevk alan turisttir.
- Araştırmacı Turist: Kişisel gelişim, ruhsal tatmin veya yaşamın anlamını sorgulama gibi nedenlerle seyahat eden turisttir.
- Bağımsız Kitle Turisti: Popüler destinasyonlara gitmeyi tercih eden, seyahat planlarını genellikle kendi çabasıyla hazırlayan turisttir.
- Birinci Sınıf Turist: Lüks hizmetleri tercih eden, konforlu ulaşım ve konaklamaya önem veren turisttir.
- Spor Sever Turist: Tatil süresince favori sporlarla ilgilenen turisttir.

1.5. Turist Rehberliği Kavramı

Turist rehberliği, turistlerin daha önce deneyimlemediği veya bilgi sahibi olmadığı bölgelerde onlara yol gösteren, yönlendiren ve bilgi sunan bir meslek alanı olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, turist rehberleri yalnızca bilgi aktaran bireyler değil; aynı zamanda lider, danışman ve arabulucu gibi çok yönlü rolleri üstlenen kültürel temsilcilerdir (Koroğlu ve Güzel, 2022, s. 2).

Turist rehberi, ziyaretçilere ve turistlere eşlik ederek; tarihi mekânlar, anıtlar, ibadet yerleri, sanat eserleri, arkeolojik alanlar, kültürel miras öğeleri, doğal güzellikler gibi unsurlar hakkında bilgi aktaran; aynı zamanda ulaşım, konaklama, eğlence ve alışveriş gibi alanlarda yönlendirme ve organizasyon sağlayan profesyonel kişidir (Çimrin, 1995, s. 9). Turist rehberi, turistlerin ziyaret ettikleri yerlerle etkileşimini sağlayan ve yerel halk ile turistler arasında kültürel etkileşimi kuran bir “kültür elçisi” olarak görev yapar. Bu rolüyle, ziyaret edilen bölgenin kültürünün anlaşılmasına katkı sunar ve turistlerin olumlu bir tatil deneyimi yaşamalarına yardımcı olur (Çapar ve Yenipınar, 2017, s. 405).

Tetik (2006), turist rehberliğini, ziyaretçilere bir bölgeyi, ülkeyi ya da işletmeyi tanıtarak; bu yerlerin tarihi, coğrafi, kültürel ve arkeolojik özellikleri hakkında bilgi sunan profesyonel bir faaliyet olarak tanımlar. Rehberler, temsil ettikleri bölgenin tanıtımında aktif rol oynayarak, ülkenin kültürel ve turistik kimliğini ziyaretçilere aktaran birer kültürel elçi ve iletişim köprüsü görevi üstlenmektedir.

Turist rehberlerinin rolleri, yalnızca bilgi vermekle sınırlı değildir. Literatürde rehberler; aktör, elçi, dengeleyici, bilgi aktarıcı, tercüman, lider, öğretmen, anlatıcı, iletişimci ve çevre koruyucu gibi çok sayıda kimliğe sahip bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu çok katmanlı roller sayesinde rehberler, hem kültürler arası etkileşim sağlar hem de turist deneyimini zenginleştirir. Araştırmalar, rehberlerin kültürel

aracılık, koordinasyon ve hikâye anlatıcılığı gibi işlevler üstlendiklerini göstermektedir (Yılmaz ve Atila, 2021, s. 1381).

Ulusoy ve Köroğlu'na (2021) göre turist rehberliği, turizm sektörünün temel bileşenlerinden biri olup, profesyonel bilgi sunumu ve kültürel aktarım işlevleriyle ön plana çıkmaktadır. Rehberler, turistlerle ilk temas kurulan andan itibaren seyahatin her aşamasında onlarla etkileşim hâlinindedir ve bu süreçte misafir memnuniyetini ön planda tutarak turistik deneyimin kalitesini artırmaktadır. Aynı zamanda farklı kültürler arasında köprüler kurarak, ülkenin sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihî zenginliklerin tanıtımında kritik bir rol oynamaktadırlar. Bu meslek, ülkeye, yerel halka, çevreye, doğaya, sanat ve kültüre karşı güçlü bir sorumluluk bilinciyle yerine getirilmesi gereken bir görevdir (Ulusoy ve Köroğlu, 2021, s. 90). Dönbak (2021)'a göre turist rehberleri, yabancı dil becerileri sayesinde kültürel bilgileri aktararak turistlere rehberlik ve deneyim sunan araçlar olarak görev yapmaktadır.

1.5.1. Tarihsel Süreç İçinde Rehberliğin Gelişimi

İnsanların başka coğrafya ve kültürlerle ilgisi turizmden çok önce başlamıştır. Ancak geçmişteki zorluklar kitlesel seyahatleri engellemiştir. Bu nedenle az sayıda kişi uzun süreli yolculuklar yapmış, bu kişilere “seyyah”, yazdıkları eserlere de “seyahatname” denmiştir (Dinçer ve Çakmak, 2015, s. 42-44). Geçmişte yapılan seyahatler genellikle iki amaç doğrultusunda gerçekleşmiştir: İlki, devletlerin elçilik, ticaret ya da keşif gibi amaçlarla görevlendirdiği kişiler tarafından yapılan resmi seyahatlerdir. İkincisi ise, kişisel merak ve keşfetme isteğiyle yolculuk yapma amacıyla çıkılan seyahatlerdir. Hayatını seyahate adan Evliya Çelebi, bu bireysel seyyahlara en iyi örneklerden biridir (Özön ve Özön, 2012).

Seyahatnameler, yazının M. Ö. 3200'de kullanılmaya başlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Tarih ve efsanenin iç içe olduğu ilk örneklerden biri İ. Ö. 3000 yıllarında yazılan Gılgamış Destanıdır (Nasıroğlu, 2010, s. 1). İlk edebi seyahatname örnekleri, Anadolu'da seyyahlar Strabon ve Pausanias'a aittir (Maden 2010, s. 148). Evliya Çelebi gibi seyyahların yazdıkları da bu alanda önemli yer tutar. Kültür turizminin başlamasına ışık tutan bu eserler, gezilen yerlerin kültürel, doğal ve tarihi yönlerini aktararak hem dönemlerinin bilgi kaynağı olmuş hem de günümüzde tarih ve kültürün anlaşılmasına yardımcı olmuştur (Albuz ve arkadaşları, 2018, s. 4).

Geçmiş dönem kaynaklar incelendiğinde, turizmle ilişkilendirilebilecek çeşitli etkinliklere rastlanmıştır. Antik Yunan'daki Olimpiyatlar, farklı bölgelerden insanları bir araya getirmesiyle dikkat çekmektedir. Anadolu'daki Asklepion ise sağlık turizminin ilk örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir (Albuz ve arkadaşları, 2018, s. 4). Tetik (2006) 'in yaptığı çalışmaya göre, turizmin ilk örnekleri, antik Yunan'da olimpiyat oyunları ile başlayan sportif turizm ve Herodot'un kültür turizmine öncülük eden rehberlik faaliyetleriyle ortaya çıkmıştır. Anadolu kıyıları, ticaret ve ulaşım gelişmeleriyle turizmde önem kazanmış, Truva ise bilgili rehberler eşliğinde ziyaret edilen bir turizm merkezi olmuştur (Tetik, 2006, s. 4).

Turist rehberliği mesleğinin kesin başlangıç tarihi net olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklara göre kökeni Antik Mısır'daki rahiplere kadar uzanırken (Ahipaşaoğlu, 2006, s. 5), bazıları ise kültür turizminin öncüsü ve ilk tercüman rehber olarak kabul edilen Herodot'u mesleğin başlangıç noktası olarak gösterir (Dinçer İstanbullu ve Kızılırmak, 1997, s. 124).

Antik Mısır'da rehberlik, günümüzdeki profesyonel turist rehberliğinden farklı olarak, rahipler ve yerel görevliler tarafından bilgi aktarıcı ve kültürel elçi rolüyle yürütülmüştür. Bu kişiler, gelen ziyaretçilere ülkenin kültürel, mimari ve bilimsel birikimini tanıtarak erken dönem rehberlik işlevini yerine getirmiştir (Cevizci, 2006, s. 33).

1.5.2. Dünya'da Turist Rehberliği

Seyahat, insanlık tarihi boyunca hem fiziksel bir yer değiştirme hem de bireysel ve toplumsal dönüşümün etkili bir dinamik olarak öne çıkmıştır. Özellikle Osmanlı döneminden itibaren seyahat, ekonomik veya askerî nedenlerin ötesinde; bilgi edinme, kültürel alışverişte bulunma ve gözlem yapma amacı taşıyan entelektüel bir faaliyet haline gelmiştir. Bu döneme ait seyahatnameler, sadece gezilen coğrafyaları betimleyen metinler değil, aynı zamanda yazarlarının toplumsal ve kültürel dünyasını yansıtan değerli tarihsel belgeler niteliğindedir (Eravcı, 2013, s. 45). 17. Yüzyılda, Evliya Çelebi'nin yazmış olduğu Seyahatnâme, yalnızca Osmanlı topraklarını değil, farklı medeniyet ve toplumları da anlatan çok katmanlı bir kültürel anlatı olarak dikkat çeker. Bu tür eserler, mekânın fiziksel olarak aşılmasının ötesinde, anlatı yoluyla zihinsel bir “yer inşası” sürecine de aracılık eder (Yıldız, 2016, s. 78).

Günümüzde ise seyahat, küreselleşmenin etkisiyle bireysel kimlik inşası, kültürel farklılıklarla yüzleşme ve çeşitlilikle temas kurma biçimi olarak yeniden anlam kazanmıştır. John Urry'nin ortaya koyduğu “turistik bakış” kuramı, modern seyahatin görsel deneyim, tüketim ve temsiliyet boyutlarıyla nasıl iç içe geçtiğini analiz eder (Urry, 2002, s. 122). Böylece seyahat, sadece gidilen yerleri görmek değil, aynı zamanda onları anlamlandırmak ve yeniden üretmek anlamına gelmektedir.

Turist rehberliği, turizm endüstrisinin yalnızca bilgi sunan bir hizmet alanı değil, aynı zamanda kültürler arasında köprü kuran önemli bir bileşeni olarak öne çıkar. Rehberler, ziyaretçilere bilgi aktarmanın ötesinde, onların seyahat deneyimini yönlendiren ve zenginleştiren kültürel tercümanlar olarak işlev görürler (Cohen, 1985, s. 5). Bu bağlamda turist rehberliği hem temsil hem de deneyim üretimi açısından kritik bir meslektir.

Dünya genelinde rehberlik uygulamaları, ülkelerin sosyoekonomik yapısı ve turizm politikaları doğrultusunda farklı şekillerde kurumsallaşmıştır. Örneğin Avrupa'da meslek, çoğunlukla resmi sertifikalar ve düzenleyici yasal çerçevelerle profesyonelleşirken, bazı Asya ve Afrika ülkelerinde daha çok yerel bilgiye dayanan, gayriresmî bir yapıya sahiptir (Ap ve Wong, 2001, s. 551).

1.5.3. Türkiye’de Turist Rehberliği

1.5.3.1. Osmanlı Dönemi (1800-1918)

19. yüzyılda seyahat etmenin bireysel bir macera olmaktan çıkarak kitlesel hale gelmesi, teknolojik ve politik gelişmelerin etkisiyle mümkün olmuştur. Buhar gücüyle çalışan motorların kullanıma girmesi, kıtalararası deniz ve tren yolculuklarını başlatmış, Balta Limanı Antlaşması (1838) ve Tanzimat Fermanı (1839) gibi düzenlemelerle Osmanlı toprakları dış ticarete ve gezginlere açılmıştır. Bu gelişmeler, İstanbul başta olmak üzere Osmanlı topraklarına yoğun bir tüccar ve gezgin akınına neden olmuş, İstanbul’da ilk modern otellerin açılması ve gezi rehberlerinin hazırlanmasıyla sonuçlanmıştır (Çokişler, 2023, s. 81).

18. yüzyıldan itibaren Batı etkisi altına giren Osmanlı Devleti, Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile Avrupa ile bağlarını güçlendirmiş ve İstanbul’daki yabancı nüfus artmıştır. Bu durum, İstanbul’da azınlıklardan çıkan ilk rehberlik ve tercümanlık mesleğinin doğmasına yol açmıştır. 1923 yılında kurulan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, tercüman rehberlerin yetiştirilmesinde önemli bir görev üstlenmiş ve bu mesleği yabancıların ve azınlıkların tekelinden çıkararak Türk gençlerine yönlendirmeyi başarmıştır (Tetik, 2006, s. 11-13).

1.5.3.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilanı ile başkent olma statüsünü kaybeden İstanbul’da, ortaya çıkan ekonomik sıkıntıları hafifletmek amacıyla ticaret ve sanayiye alternatif olarak turizm faaliyetlerine ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda, 1923’te Atatürk’ün isteğiyle Reşit Saffet Atabinen tarafından kurulan Türk Seyyahin Cemiyeti ve 1924’te şehrin ekonomik durumunu iyileştirmek amacıyla kurulan İstanbul İktisat Komisyonu önemli roller oynamıştır. Seyyahin Cemiyeti, turizmi geliştirme çabaları kapsamında rehberlik mesleğini gayrimüslimlerin tekelinden kurtarmak amacıyla 1924’te Beyazıt’taki Zabıta-i Belediye Mektebi’nde Seyyah Rehberleri Kursu açmış, katılımcılara İstanbul Türk tarihi ve Bizans tarihi gibi konularda eğitim vererek başarılı olanlara rehberlik yapma yetkisi tanımıştır. Bu kursu başarıyla tamamlayanların rehberlik yapması yasaklanmıştır (Çokişler, 2023, s. 88).

Ülkemizde turist rehberlerinin ortak noktası olan Turist Rehberleri Birliği (TUREB), 1998 yılında 6326 sayılı ‘Turist Rehberleri Meslek Kanunu’ ile oluşturulmuştur. TUREB, 2012 yılında TBMM’nin kabul ettiği ve halen yürürlükte olan yasa ile 13 odasının bir araya gelmesiyle birlikte TUREB resmi ilk Olağan Genel Kurulu’nu gerçekleştirmiştir. Türkiye’de güncel olarak toplamda 13 farklı bölgesel rehberler odası bulunmaktadır (TUREB, 2025). Bu odalar; Adana (ADRO), Ankara (ANRO), Antalya (ARO), Aydın (ATRO), Bursa (BURO), Çanakkale (ÇARO), Gaziantep (GARO), İstanbul (İRO), İzmir (İZRO), Muğla (MUTRO), Nevşehir (NERO), Şanlıurfa (ŞURO), Trabzon (TRO)’dur.

2. ADIYAMAN İLİNİN COĞRAFYASI VE TARİHİ

2.1. Adıyaman İlının Coğrafyası

Adıyaman ili, Güneydoğu Toroslar kuşağının kuzey kenarında yer almaktadır. Genel olarak, Adıyaman'da mağmatik, metamorfik ve sedimenter kayalardan oluşan çeşitli jeolojik birimler mevcuttur. Bu birimler arasında en eski olanları, dağlık bölgedeki bindirme kuşağında yer alan Mesozoyik dönemine ait birimlerdir. Pliyo-Kuvaterner döneme ait depoların aşındığı veya fay hatları bulunan alanlarda ise Eosen kalkerleri antiklinal yapılar halinde kendini göstermektedir. Bunun yanı sıra, taban arazisi tamamen Pliyo-Kuvaterner dolgularından oluşmaktadır. En genç jeolojik oluşumlar ise vadi tabanları ve seki sistemlerinde görülen Kuvaterner alüvyonlarıdır (Karadoğan ve Tonbul, 2013, s. 185).

Adıyaman ilinde ana jeomorfolojik birimler dağlık alanlar, platolar ve bu iki yapıyı parçalayan vadilerdir. Genel olarak, en kuzeyde 800 metreden başlayıp 2000 metreye kadar yükselen dağlık alanlar ve yüksek platolar bulunur. Güneye doğru ise alçak platolar ile birlikte Fırat Nehri ve kollarının oluşturduğu vadi ve seki sistemleri yer almaktadır.

Adıyaman'ın Kuzey kesimi toros dağları ile çevrilidir. Çelikhan, Gerger ve Tut ilçelerinin arazilerinin çoğu dağlıktır. İlin belli başlı dağları; Akdağ (2551), Dibek (2549 m), Ulubaba (2533 m), Gördük (2206 m), Nemrut (2150 m), Bozdağ (1200 m) ve Karadağ (1115 m)' dir. Güneye inildikçe ova nitelikli araziler başlar. Kahta, Samsat, Keysun ve Pınarbaşı ovaları ilin önemli ovalarıdır.

Adıyaman güneş ışınları yıl içerisinde 46° 54'lık açı farkı ile gelmektedir. Adıyaman ve çevresinin enlem faktörüyle güneş alma süresinin uzun olduğu söylenebilmektedir. Adıyaman ilinde, yaz mevsiminde kuru tropikal iklim hakimdir. Nisan ayı itibariyle etkili olan bu hava kütlesi, haziran ayı ile birlikte, temmuz ve ağustos aylarında şiddetli sıcaklık gösterir. Bu sıcaklıklar, ekim sonu ve kasım ayı itibariyle, Doğu Anadolu bölgesinden gelen polar hava etkisiyle düşüş gösterir (Ayhan, 2013, s. 6).

Adıyaman ili çevresinde, Güneydoğu Anadolu Bindirme Kuşağı'nın önünde allokon birimler ile Arap Platformu çökelleri bulunmaktadır. Adıyaman'ın kuzeyinde, bindirme kuşağı boyunca Üst Kretase döneminde bölgeye yerleşmiş dış kaynaklı birimler olan Koçali ve Karadut karmaşıkları yer almaktadır. Bölgede, alüvyal yelpazeler üzerinde gelişen topraklar; eğimin azaldığı ve çukur topoğrafyaya sahip alanlara, Eosen-Miyosen döneminde oluşmuş yükseltilerden yüzey akışıyla taşınarak birikmiştir (Çelik ve Baran, 2019, s. 63).

2.2. Adıyaman İlının Tarihi

Adıyaman ili, tarihin en eski yerleşim bölgelerinden biri olup, birçok farklı uygarlığa ev sahipliği yapmıştır (Cam, 2023, s. 12). Adıyaman, günümüzde çevresindeki illerden izole bir şehir olsa da, M. Ö. 2000 yıllarında ticaret yolları üzerinde önemli bir merkezdi. Adıyaman'daki tarihöncesi araştırmalar, 1960'larda GAP kapsamında başlamış ve ODTÜ öncülüğünde Keban ve Aşağı Fırat

projeleriyle sürdürülmüştür. 1975'te başlatılan Aşağı Fırat Projesi'nde 210 arkeolojik yerleşim tespit edilmiş, bunların yaklaşık 90'ı Adıyaman'da bulunmuştur. Yapılan çalışmalar, bölgenin Paleolitik Çağ'dan Yakın Çağ'a kadar yerleşim gördüğünü ortaya koymuştur (Yelken, 2016, s. 15-16).

Adıyaman, tarihin en eski yerleşim yerlerinden biridir ve kent tarihinin M. Ö. 40. 000 yılına kadar uzandığı anlaşılmıştır. Samsat-Şehremuz Tepesi'deki buluntular, bölgenin Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağı dönemlerine ev sahipliği yaptığını göstermektedir. M. Ö. 1200'de Hitit Devleti'nin yıkılmasıyla bölgede karanlık bir dönem başlamış, ancak bu süreçte Asur etkisi görülmeye başlanmıştır. Hitit sonrası dönemde, Adıyaman'da Geç Hitit şehir devletlerinden biri olan Kummuh Devleti hüküm sürmüştür (www.adiyaman.gov.tr/adiyaman-tarihi).

MÖ 1194/1180 civarında Hitit Devleti yıkıldığında, Trako-Friglerin baskısıyla bazı Hititler, Fırat ile Amanos dağları arasına çekildi ve burada yerel halkla kaynaşarak küçük devletler kurdu. Bunlardan biri Samsat'ta kurulan Kummuh'tur (Dalyan, 2024, s. 35). Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte, Hitit kraliyet ailesinin Karkamış hükümdarları Kummuh topraklarının Karkamış Krallığı sınırları içerisinde yer aldığı sanılmaktadır. M. Ö. 9. Yüzyılda bağımsız hale gelen ve Fırat nehrinin batısında bulunan Kummuh, 8. ve 7. yüzyıllarda Asurlularla yakın ilişkiler kurmuşlardır. Kummuh Kralı Kuştaspi, Urartu Kralı II. Sarduri'ye karşı yenilgisi ve daha sonra Asur muhalif birliğinde yer alması onun siyasi zayıflığını göstermiştir. Asurlular düşman koalisyonunu yok edince Kummuh yeniden Asur egemenliği altına girmiştir (Özçiriş, 2019, s. 1).

Samsat ve Tille kazılarında bulunan Asur tabakalarından bölgenin tarihi hakkında ulaşılan arkeolojik bilgilere göre, MÖ 6. yüzyılda Asur İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte Mısır ve Babil krallıkları arasındaki mücadele sırasında başkent Kummuh (Samosata) yönetimi birkaç kez değiştiği bilinmektedir. Kumruh bölgesi, Babil Krallığı'nın Pers Kralı Kyros tarafından ele geçirilmesiyle birlikte Pers yönetimine geçmiştir (Özçiriş, 2019, s. 2).

2.3. Adıyaman ve Turizm

Birden fazla kültürün buluşma noktası olan Adıyaman, coğrafi yapısı ve iklim koşulları sayesinde kırsal turizm çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Endüstrisi sınırlı olan ve geçim kaynağı ağırlıklı olarak tarım ile hayvancılığa dayanan kent, gelir seviyesi en düşük iller arasında yer almaktadır. Yakın gelecekte bu yapının değişeceğine dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Bu nedenle, turizm sektörünün kentin az gelişmiş yapısını aşmada önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir (Ukav, 2012, s. 78).

Ülkenin 15 ana şehrinden biri olan bölge aynı zamanda UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Nemrut Dağı Milli Parkı'na da ev sahipliği yapmaktadır. Tarihi değerleri ve coğrafyasıyla turizm sektöründe hak ettiği konumu hedefleyen bir şehrin bu aşamada çıkar gruplarından daha fazla yatırıma ve geniş bir faaliyet tabanına ihtiyaç duymaktadır (Çalışkan, 2015, s. 89-90). Diğer yandan, Adıyaman'da son yıllarda turist hareketlerinin düzensiz bir yapıda olduğu söylenebilmektedir. Bunun

temel nedeni ise Suriye iç savaşı ve çevredeki terör saldırılarıdır. Adıyaman teröre açık bir bölge olmasa da Türkiye'de ve diğer ülkelerde insanların kafasında oluşan güneydoğunun tamamının terör bölgesi olduğu imajı Adıyaman'a turistik seyahatleri kısıtlamaktadır (Özkan ve diğerleri, 2019, s. 28).

Adıyaman; tarihi, kültürel ve doğal zenginlikler açısından oldukça zengin bir yapıya sahiptir (Ukav, 2012, s. 78). 81 arkeolojik SİT alanı ve 4 doğal sit alanı yanında doğal varlıkları bulunmaktadır. Adıyaman'ın en önemli turizm değerinin Nemrut Dağı olduğu söylenebilir. Nemrut Dağı'ndan sonra Adıyaman bölgesinin en önemli turistik alanları Perre, Karakuş Tümülüsü, Cendere Köprüsü, Arsemia Ören Yeri gibi destinasyonlardır (Özkan ve diğerleri, 2019, s. 28).

Adıyaman'ın önemli bir ilçesi olan ve Nemrut Dağı'nın bulunduğu Kâhta, heykel güzellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Kahta'da önemli tarihi eserlerin çok fazla bulunmamasından dolayı, turistik etkinlikler daha çok doğada ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Şehir yapı olarak modern bir görünüme sahip olması ve konaklama tesislerinin yeterli standartta olması nedeniyle yüksek turizm potansiyeline sahip olduğu söylenebilir (Özbek, 2014, s. 110). Diğer yandan Adıyaman, önemli bir turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen, toplumsal altyapı ve sürdürülebilirlik eksiklikleri nedeniyle bu potansiyeli tam anlamıyla kullanamamaktadır. Ayrıca, yerel halkın yatırımlara yeterince sahip çıkmaması, bölgedeki turizm gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Yılmaz ve Çalışkan, 2015, s. 6592). Bu sebeple, Adıyaman'ın turizm sektöründen yeterli payı almadığı, çeşitli kaynaklarda vurgulanmaktadır (Sabbağ, 2011, s. 208).

Adıyaman ilinde faaliyet gösteren ve işletme belgeli konaklama tesislerine ilişkin veriler, ilin deprem sonrası konaklama altyapısının mevcut durumunu ortaya koymaktadır. Tablo 3. 1'e göre, toplamda 11 tesisin hizmet verdiği görülmektedir. Bu tesislerin yıldız sınıflandırmalarına bakıldığında; 5'inin dört yıldızlı, 6'sının ise üç yıldızlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Adıyaman'daki konaklama tesislerinin ağırlıklı olarak orta ve üst segmentte hizmet sunduğunu göstermektedir.

Yatak kapasitesi bakımından incelendiğinde, toplam yatak sayısı 1. 437 olarak hesaplanmıştır. En yüksek kapasiteye sahip tesis, 306 yatak ile Park Dedeman Otel olup, onu sırasıyla 236 yatakla Ramada Otel ve 156 yatakla Nemrut Otel takip etmektedir. Bu üç tesis, toplam kapasitenin yaklaşık %49'unu oluşturarak ilin konaklama ihtiyacına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.

İlçelere göre dağılım değerlendirildiğinde, tesislerin büyük çoğunluğunun Adıyaman Merkez ilçesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Merkez ilçede yer alan 6 tesis, ilin toplam konaklama kapasitesinin büyük bir kısmını barındırmaktadır. Kahta ve Gölbaşı ilçelerinde ise sınırlı sayıda tesis bulunmakta, bu da kırsal bölgelerdeki konaklama altyapısının görece daha zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle kültürel miras alanlarına (örneğin Nemrut Dağı) erişim sağlayan Kahta ilçesinde konaklama çeşitliliğinin artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Deprem sonrası dönemde konaklama sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde, mevcut kapasitelerin hem niteliksel hem de niceliksel açıdan geliştirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca, yıldızlı

otel oranının yüksekliği, belirli bir standartta hizmet sunulduğunu gösterse de, bölgedeki farklı turist profillerine hitap edecek çeşitliliğin sağlanması açısından pansiyon, butik otel ve alternatif konaklama türlerinin desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 2. 1. Adıyaman İlinde Hizmet Veren İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri (Deprem Sonrası) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025).

Sıra No	Tesis Adı	İl/İlçe	Adres	Yıldız	O. Sayısı	Y. Sayısı
1	Park Dedeman Otel	Adıyaman Merkez	Atatürk Bulvarı	4 Yıldız	153	306
2	Ramada Otel	Adıyaman Merkez	Altınşehir Mahallesi	4 Yıldız	118	236
3	Rabat Resort Otel	Adıyaman Merkez	Gölbaşı Karayolu 7. Km	4 Yıldız	53	106
4	White Star Otel	Adıyaman	Atatürk Bulvarı	4 Yıldız	73	146
5	Balkan Otel	Adıyaman Gölbaşı	Cumhuriyet Mah.	4 Yıldız	24	48
6	Serhat Otel Gölbaşı	Adıyaman Gölbaşı	Atatürk Bulvarı	3 Yıldız	38	76
7	Adıyaman Otel 02	Adıyaman	Altınşehir Mahallesi	3 Yıldız	24	48
8	Nemrut Otel	Adıyaman Kahta	M. Kemal Caddesi	3 Yıldız	78	156
9	Taşsaray Bardakçı Otel	Adıyaman Kahta	Karşıyaka	3 Yıldız	55	110
10	Samos Otel	Adıyaman	Atatürk Bulvarı	3 Yıldız	61	117
11	Adıyaman Park Otel	Adıyaman Merkez	Turgut Reis Mahallesi	3 Yıldız	48	88

Tablo 2. 2'de, Adıyaman ilinde deprem sonrası hizmet vermeye devam eden işletme belgeli basit konaklama tesislerine ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Tablo, tesislerin adları, bulundukları ilçe ve adresleri ile oda (O. Sayısı) ve yatak (Y. Sayısı) kapasitelerine göre sınıflandırılmıştır.

Verilere göre, en fazla yatak kapasitesine sahip tesis Euphrat Otel olup, Adıyaman Kâhta ilçesine bağlı Karadut Köyü'nde yer almakta ve 46 oda ile toplam 92 yatak kapasitesi sunmaktadır. Bu tesis, özellikle turistik öneme sahip Nemrut Dağı'na yakın konumu itibarıyla öne çıkmaktadır. Onu sırasıyla Komagene Otel (29 oda, 58 yatak) ve Gerger Otel (27 oda, 54 yatak) takip etmektedir. Bu durum, Kahta ilçesinin basit konaklama tesisleri açısından bölgedeki en yoğun kapasiteye sahip yerleşim alanı olduğunu göstermektedir.

Adıyaman Merkezde bulunan tek tesis olan Beyazsaray Otel, 22 oda ve 39 yatak kapasitesiyle hizmet vermekte olup, merkezin sınırlı kapasiteye sahip olduğu dikkat çekmektedir. Diğer yandan, Gölbaşı ilçesinde faaliyet gösteren Ada Otel ve Uçar Otel, toplamda 23 oda ve 46 yatak kapasitesiyle

görece daha düşük ölçekte hizmet sunmaktadır. Bu, ilçedeki turistik veya ticari hareketliliğin diğer ilçelere kıyasla daha sınırlı olabileceğini düşündürmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Adıyaman ilindeki işletme belgeli basit konaklama tesislerinin çoğunlukla Kahta ilçesinde kümелendiği ve bu ilçenin oda ve yatak kapasitesi bakımından öne çıktığı görülmektedir. Bu durum, bölgedeki turistik çekim alanlarının (örneğin Nemrut Dağı) yakınında konumlanan alanlarda konaklama ihtiyacının daha yoğun olduğunu ve deprem sonrası bu tesislerin faal olarak kalmasının bölge turizmi açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2. 2. Adıyaman İlinde Hizmet Veren İşletme Belgeli Basit Konaklama Tesisleri (Deprem Sonrası) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025))

Sıra No	Tesis Adı	İl/İlçe	Adres	O. Sayısı	Y. Sayısı
1	Beyazsaray Otel	Adıyaman Merkez	Atatürk Bulvarı	22	39
2	Euphrat Otel	Adıyaman Kahta	Karadut Köyü	46	92
3	Tarih Otel	Adıyaman Kahta	Karadut Köyü	20	40
4	Komagene Otel	Adıyaman Kahta	M. Kemal Caddesi	29	58
5	Karadut Pansiyon	Adıyaman Kahta	Karadut Köyü	12	24
6	Ada Otel	Adıyaman Gölbaşı	Atatürk Bulvarı	8	16
7	Gerger Otel	Adıyaman Gerger	Yeni Mahalle No/5	27	54
8	Uçar Otel	Adıyaman Gölbaşı	Atatürk Bulvarı	15	30

Tablo 2. 3, 2014-2024 yılları arasında Adıyaman ilindeki konaklama tesislerinde konaklayan yerli ve yabancı turist sayılarını göstermektedir. Veriler incelendiğinde, turizm hareketliliğinde yıllara bağlı olarak önemli dalgalanmaların yaşandığı ve özellikle yerli turistlerin toplam konaklama sayıları üzerindeki belirleyici etkisinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

2014 yılında toplam 72. 366 turistin konakladığı Adıyaman'da, bu sayının 67. 972'si yerli, 4. 394'ü ise yabancı turistlerden oluşmuştur. Ancak 2015 ve 2016 yıllarında hem yerli hem de yabancı turist sayılarında belirgin bir azalma meydana gelmiş, toplam konaklama sayısı sırasıyla 54. 321 ve 50. 251 olarak kaydedilmiştir. Bu düşüş, ülke genelinde yaşanan güvenlik sorunları ve turizm sektörünü olumsuz etkileyen dış politika gelişmeleriyle ilişkilendirilebilir.

2017 yılı itibarıyla turist sayılarında tekrar bir artış trendi gözlemlenmiş; özellikle 2018 ve 2019 yıllarında bu artış daha da belirginleşmiştir. 2019 yılında ulaşılan 181. 098 toplam konaklama sayısı, bu on yıllık periyotta ulaşılan en yüksek seviyelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Bu artış, Adıyaman'ın özellikle Nemrut Dağı gibi kültürel miras unsurları aracılığıyla yerli turizmde cazibe merkezi hâline gelmeye başladığını göstermektedir.

Ancak 2020 yılına gelindiğinde, COVID-19 pandemisinin etkisiyle hem yerli hem yabancı turist sayılarında dramatik bir düşüş yaşanmıştır. Toplam konaklama sayısı bu dönemde 65. 978'e gerilemiştir. Pandeminin ardından 2021 ve 2022 yıllarında toparlanma eğilimi gözlemlenmiş; özellikle 2022 yılında 270. 186 yerli ve 7. 908 yabancı turist olmak üzere toplamda 278. 094 kişilik bir rekor seviyeye ulaşılmıştır. Bu, pandeminin ardından ertelenmiş seyahat taleplerinin açığa çıkmasıyla açıklanabilir.

Ancak 2023 yılı itibarıyla turist sayılarında ciddi bir düşüş yaşanmış ve toplam konaklama sayısı 49. 505'e gerilemiştir. Bu gerilemenin en önemli nedenlerinden biri, 2023 yılı şubat ayında meydana gelen ve Adıyaman'ı doğrudan etkileyen büyük depremin bölgedeki turizm faaliyetlerini olumsuz etkilemesidir. Bu bağlamda hem fiziki altyapı kayıpları hem de turistlerin bölgeye yönelik algısında oluşan olumsuzluklar dikkate alınmalıdır.

2024 yılı verilerine göre ise toparlanma sürecinin başladığı anlaşılmaktadır. Yerli turist sayısı 77. 424'e, yabancı turist sayısı ise 2. 342'ye yükselmiş; toplamda 79. 766 kişi konaklama tesislerinden faydalanmıştır. Bu artış, bölgenin yeniden yapılandırılmasına yönelik çabaların ve tanıtım faaliyetlerinin etkisini göstermeye başladığını düşündürmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Adıyaman'daki konaklama tesislerinde yerli turistlerin baskın bir paya sahip olduğu; yabancı turist sayılarının ise genel turizm politikasına, güvenlik ortamına ve bölgesel gelişmelere duyarlı bir biçimde değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Deprem ve pandemi gibi olağanüstü durumlar, turizm hareketliliği üzerinde doğrudan ve belirleyici etkiye sahiptir. Bu doğrultuda, sürdürülebilir bir turizm politikası oluşturulurken kriz yönetimi, güvenlik algısı ve bölgenin altyapı kapasitesi dikkate alınmalıdır.

Tablo 2. 3. Adıyaman İli Konaklama Tesislerinde Konaklayan Yerli ve Yabancı Turist Sayısı (2014-2024) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025))

Yıllar	Yerli	Yabancı	Toplam
2014	67.972	4.394	72.366
2015	52.461	1.860	54.321
2016	49.391	860	50.251
2017	96.558	3.112	99.670
2018	130.912	1.789	132.701
2019	177.314	3.784	181.098
2020	65.026	952	65.978
2021	91.149	3.924	95.473
2022	270.186	7.908	278.094
2023	48.197	1.308	49.505
2024	77.424	2.342	79.766

Adıyaman'ın önemli bir ilçesi olan ve Nemrut Dağı'nın bulunduğu Kahta, heykel güzellikleriyle ön plana çıkmaktadır. Kahta'da önemli tarihi eserlerin çok fazla bulunmamasından dolayı, turistik etkinlikler daha çok doğada ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Şehir yapı olarak modern bir görünüme sahip olması ve konaklama tesislerinin yeterli standartta olması nedeniyle yüksek turizm potansiyeline sahip olduğu söylenebilir (Özbek, 2014: 110).

2.4. Adıyaman İlinin Arkeolojik Değerleri

2.4.1. Perre (Pirin) Antik Kenti

Fırat Nehri'nin kuzeyinde, Nemrut Dağı'nın eteklerinde bulunan Perre Antik Kenti, Adıyaman bölgesinin önemli bir antik kenti ve arkeolojik alanlarından biridir. Kommagene Krallığı'na ait olan bu

kent önemli bir yerleşim alanı olarak kullanılmıştır. Ticaret ve kültürel alışverişin merkezi olan Perre Kenti, kralların yazlık sarayları olarak da kullanılmıştır. Perre Antik Kenti'nde kralları ve tanrıları betimleyen kabartmalar ve heykellerin yanı sıra, tiyatro, tapınak, sur, saray ve kamu binaları gibi yapılar da bulunmaktadır (Tanas, 2024, s. 15).

Tablo 2. 4, 2014–2024 yılları arasında Adıyaman ilinde yer alan ve önemli bir kültürel miras alanı olan Perre Antik Kenti'ni ziyaret eden yerli turist sayılarını yıllar itibarıyla göstermektedir. Bu veriler, bölgenin kültürel turizm potansiyelinin zaman içindeki dalgalanmalarını ortaya koymakta ve çeşitli sosyo-ekonomik ve çevresel faktörlerin bu dalgalanmalar üzerindeki etkisini değerlendirme açısından önemli bir kaynak sunmaktadır.

İlk olarak, 2014 yılında 12. 570 yerli turistin ziyaret ettiği antik kent, 2015 yılında 4. 786 kişiye gerileyerek ciddi bir düşüş yaşamıştır. Bu düşüş, o dönemde Türkiye genelinde yaşanan terör olayları ve güvenlik endişeleri ile ilişkilendirilebilir. Ancak bu durumun ardından, 2016 yılında ziyaretçi sayısı 15. 853 gibi dikkat çekici bir seviyeye yükselmiş ve bu artış, Perre Antik Kenti'ne yönelik kültürel ilginin sürdürülebilir potansiyelini gözler önüne sermiştir.

2017–2019 döneminde ziyaretçi sayılarında görece istikrarlı ancak dalgalı bir seyir izlenmiştir. Özellikle 2019 yılı, 19. 851 yerli ziyaretçi ile on yıllık periyot içerisinde en yüksek düzeye ulaşılan ikinci yıl olmuştur. Bu artış hem bölgesel tanıtım faaliyetlerinin etkisini hem de kültürel miras alanlarının turizm destinasyonu olarak tercih edilmeye başlandığını göstermektedir.

2020 yılı itibarıyla, COVID-19 pandemisinin etkisi kendisini hissettirmiş; ziyaretçi sayısı 10. 793 seviyesine gerilemiştir. Ancak pandeminin ardından 2021 ve özellikle 2022 yıllarında, sırasıyla 15. 210 ve 27. 456 kişiyle önemli bir toparlanma ve hatta rekor düzeyde artış gözlemlenmiştir. Bu durum, pandemi sonrasında doğaya ve açık hava kültür mirası alanlarına yönelen iç turizmin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Ne var ki, 2023 yılında yerli ziyaretçi sayısı dramatik bir düşüşle 8. 863 kişiye gerilemiştir. Bu düşüş, Şubat 2023'te meydana gelen ve Adıyaman'ı doğrudan etkileyen Kahramanmaraş merkezli depremlerin ardından yaşanan fiziksel tahribat, ulaşım sorunları ve güvenlik algısındaki olumsuzluklar ile doğrudan ilişkilidir.

2024 yılı verilerine göre ise, ziyaretçi sayısında yeniden dikkat çekici bir artış yaşanmış ve 25. 832 kişi ile antik kente olan ilginin tekrar yükseldiği görülmüştür. Bu toparlanma, afet sonrası yeniden yapılanma sürecinin etkili yürütüldüğünü ve bölgenin turizm altyapısının kısmen de olsa işlevselliğine kavuştuğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Perre Antik Kenti'ne yönelik yerli ziyaretçi sayıları, genel turizm eğilimlerinin yanı sıra güvenlik, afet, pandemi gibi dışsal faktörlerden yüksek düzeyde etkilenmektedir. Bununla birlikte, uzun vadede sürdürülebilir bir turizm politikasının benimsenmesi; tanıtım, altyapı yatırımı ve

kriz yönetimi stratejilerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, bölgenin kültürel turizm potansiyelinin korunması ve geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Tablo 2. 4. Adıyaman İli Perre Antik Kenti Ziyaret Eden Yerli Turist Sayısı (2014-2024) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025))

Yıllar	Yerli
2014	12.570
2015	4.786
2016	15.853
2017	10.262
2018	11.340
2019	19.851
2020	10.793
2021	15.210
2022	27.456
2023	8.863
2024	25.832

2014–2024 yılları arasında Perre Antik Kenti’ni ziyaret eden yerli turist sayılarına göre, 2014 yılında 12. 570 olan ziyaretçi sayısı, 2015’te 4. 786’ya düşmüş; 2016’da ise 15. 853’e yükselmiştir. 2017 ve 2018 yıllarında sırasıyla 10. 262 ve 11. 340 ziyaretçi kaydedilmiştir. 2019’da 19. 851 kişiyle önemli bir artış yaşanmış, 2020 yılında pandemi etkisiyle sayı 10. 793’e gerilemiştir. 2021’de 15. 210 olan ziyaretçi sayısı, 2022’de 27. 456’ya ulaşarak en yüksek seviyeye çıkmıştır. Ancak 2023’te 8. 863 kişiye düşmüş, 2024’te yeniden artış göstererek 25. 832’ye ulaşmıştır. Bu veriler hem artış hem de düşüş dönemlerinin bulunduğu dalgalı bir ziyaretçi profiline işaret etmektedir.

2.4.2. Adıyaman Müzesi

Adıyaman Müzesi, 1982 yılından bu yana şehir merkezindeki tek katlı binasında faaliyet göstermektedir. Müzede, arkeolojik, etnografik ve sikke olmak üzere üç temel koleksiyon yer almaktadır. Özellikle Kommagene Krallığı’na ait zengin eser koleksiyonu, müzeyi benzerlerinden ayıran önemli bir özelliktir. Krallığın en önemli hükümdarlarından I. Antiochos’a ait baş heykel, 1983 yılında Samsat kazılarında bulunmuş olup arkeoloji bölümünün en dikkat çekici eserlerinden biridir.

Müzedeki bir diğer özgün eser ise 1970 yılında Kâhta’nın Çıralık Köyü’nde bulunan ve M. Ö. 7500-7000 yıllarına tarihlenen kült heykelidir. Bu eser, Göbekli Tepe’deki heykellerle olan benzerliğiyle öne çıkar. Müzede ayrıca Paleolitik dönemden Osmanlı’ya kadar uzanan geniş bir zaman aralığına ait çok sayıda eser yer almaktadır: çakmak taşı aletler, pişmiş toprak kaplar, bronz mızrak uçları, heykeller, mozaikler, yazıtlar, cam objeler ve çeşitli süs eşyaları bu zengin koleksiyonun parçalarıdır. Etnografya salonunda ise Adıyaman yöresine özgü halı, kilim ve cicim dokumaları, geleneksel kadın-erkek giysileri, gümüş takılar ve bakır mutfak eşyaları sergilenmektedir (Adıyaman Müze Müdürlüğü, 2025).

Tablo 2. 5, 2014–2024 yılları arasında Adıyaman İli Müze Müdürlüğü’nü ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayılarını göstermektedir. Veriler, müzenin yıllar itibarıyla iç ve dış turizm açısından ne derece ilgi gördüğünü ortaya koymakta; aynı zamanda çeşitli sosyo-politik ve çevresel faktörlerin ziyaretçi sayıları üzerindeki etkilerini analiz etme imkânı sunmaktadır.

2014 yılı, müzenin en fazla ziyaretçi ağırladığı ilk dönemlerden biri olup, 31. 837’si yerli, 246’sı yabancı olmak üzere toplam 32. 183 ziyaretçi ile önemli bir başlangıç düzeyi oluşturmaktadır. Ancak hemen bir sonraki yıl olan 2015'te, toplam ziyaretçi sayısı dramatik bir şekilde 4. 893’e gerilemiştir. Bu keskin düşüş, bölgesel güvenlik sorunları, iç siyasi atmosferdeki dalgalanmalar ve kültürel tura yönelik ilginin azalması ile ilişkilendirilebilir.

2016 ve 2017 yıllarında ziyaretçi sayılarında sınırlı artış gözlemlense de, yabancı turistlerin yok denecek kadar az olduğu dikkat çekmektedir. Bu dönemde yalnızca yerli turistlerle sürdürülen bir müze turizmi profili ortaya çıkmıştır.

Özellikle 2019 yılı, son on yıllık dönemde müzenin en yüksek ziyaretçi sayısına ulaştığı yıl olmuştur. 28. 038 yerli ve 7. 430 yabancı olmak üzere toplamda 35. 468 kişilik ziyaretçi sayısı müze, hem ulusal hem uluslararası turizm açısından önemli bir ivme yakalamıştır. Bu yükseliş, kültürel miras alanlarının tanıtımı, turizm destinasyonu çeşitliliği ve Adıyaman’ın özellikle Nemrut Dağı ile artan bilinirliği ile doğrudan ilişkilendirilebilir.

Ancak 2020 yılı itibarıyla COVID-19 pandemisinin etkisiyle ziyaretçi sayısı yeniden düşüş göstermiş ve toplamda 6. 382 kişi ile sınırlı kalmıştır. Bu azalma, dünya genelinde kültürel kurumlara yönelik fiziksel erişimin sınırlandığı bir döneme denk geldiği için beklenen bir durumdur.

2021 ve 2022 yıllarında, sırasıyla 5. 544 ve 19. 985 ziyaretçi ile müzenin yeniden toparlanma sürecine girdiği görülmektedir. Ancak dikkat çekici bir durum olarak, bu yıllarda hiçbir yabancı turist kaydedilmemiş olması ya veri kayıt eksikliğini ya da uluslararası turizmin bölgede henüz toparlanmadığını göstermektedir.

2023 yılı itibarıyla ise ziyaretçi sayısının yeniden 2. 164 kişiye kadar düşmesi, 2023 Şubat ayında yaşanan ve Adıyaman’ı ciddi şekilde etkileyen Kahramanmaraş merkezli depremler ile doğrudan ilişkilidir. Müze binasının yapısal durumu, erişilebilirlik sorunları ve genel afet sonrası koşullar, kültürel alanların ziyaretini ciddi oranda kısıtlamıştır.

2024 yılı verilerine göre ise, müzenin "kapalı" durumda olduğu ifade edilmiştir. Bu durum, depremin ardından müze binasında meydana gelen yapısal hasarların devam ettiği veya restorasyon/saha güvenliği gerekçeleriyle ziyaretçi kabulüne kapalı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu, bölgedeki kültürel turizmin yeniden canlandırılabilmesi için fiziki altyapının iyileştirilmesi ve güvenliğin sağlanmasının elzem olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Adıyaman Müze Müdürlüğü'nün ziyaretçi profili yıllar içerisinde dalgalı bir seyir izlemiş, özellikle güvenlik sorunları, pandemi ve deprem gibi dışsal faktörlerden güçlü biçimde etkilenmiştir. Yerli turistlerin ağırlıklı olduğu bir ziyaretçi yapısı öne çıkmakta; yabancı turist sayılarının ise sadece belirli dönemlerde artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Müzecilik faaliyetlerinin sürekliliği, afetlere dayanıklı altyapı, etkili tanıtım stratejileri ve sürdürülebilir turizm politikaları ile desteklenmelidir.

Tablo 2. 5. Adıyaman İli Müze Müdürlüğünü Ziyaret Eden Yerli Ve Yabancı Turist Sayısı (2014-2024) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025))

Yıllar	Yerli	Yabancı	Toplam
2014	31837.0	246.0	32183.0
2015	4893.0	0.0	4893.0
2016	10526.0	0.0	10526.0
2017	6182.0	0.0	6182.0
2018	10054.0	480.0	10534.0
2019	28038.0	7430.0	35468.0
2020	5430.0	952.0	6382.0
2021	5544.0	0.0	5544.0
2022	19985.0	0.0	19985.0
2023	2164.0	0.0	2164.0
2024	Kapalı	Kapalı	Kapalı

Adıyaman İli Müze Müdürlüğü'nü ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayılarına bakıldığında, 2014 yılında toplam 32. 183 ziyaretçi müzeyi ziyaret etmişken, 2015-2017 döneminde ziyaretçi sayılarında belirgin bir azalma yaşanmış ve yıllık ziyaretçi sayıları yaklaşık 4. 893 ile 10. 526 arasında değişmiştir. 2018 ve 2019 yılında ise yerli ve yabancı turistlerde artış yaşanarak, 2019 yılında toplam ziyaretçi sayısı 35. 468'e yükselmiştir. 2020 yılında pandemi nedeniyle ziyaretçi sayısında ciddi bir düşüş olmuş, 6. 382 ziyaretçi müzeyi ziyaret etmiştir. 2021 ve 2022 yıllarında ziyaretçi sayısı tekrar artış göstermiş olsa da 2023 yılında yeniden önemli bir gerileme yaşanmıştır. 2024 yılına ait veriler ise kapalı olduğu belirtilerek mevcut değildir. Bu bağlamda, müze ziyaretlerinin artırılması için kapsamlı tanıtım ve etkinliklerin artırılması önem taşımaktadır.

3. TÜRKİYE’DE MİLLİ PARKLAR VE NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI

3.1. Türkiye’de Milli Parklar

Doğayı koruma düşüncesi, insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Günümüzde dünyanın birçok ülkesinde, çeşitli adlar ve yönetim hedefleri doğrultusunda oluşturulmuş çok sayıda koruma alanı bulunmaktadır. Doğa koruma kültürü başlangıçta, genellikle bireysel unsurların korunmasına yönelik yasal düzenlemelerle kendini göstermiştir (Kurdoğlu, 2007, s. 60). Doğal ve kültürel değerlerin korunması amacıyla oluşturulan korunan alanlar, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını ve ekosistem işleyişinin devamlılığını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu alanların önemli bir türü olan milli parklar ise, yalnızca koruma işleviyle değil; aynı zamanda turizm ve rekreasyon faaliyetlerine olanak tanınması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2016, s. 176).

Milli parklar, biyolojik çeşitliliğin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde değerlendirilmesi ve toplumun doğayla sağlıklı ilişkiler kurabilmesi açısından kritik alanlardır. Türkiye, Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan olmak üzere üç ayrı biyocoğrafik bölgenin kesişim noktasında yer aldığından, oldukça zengin bir bitki ve hayvan çeşitliliğine sahiptir. Bu nedenle, Türkiye'deki milli parklar yalnızca ekolojik değil; aynı zamanda kültürel, tarihsel ve rekreasyonel açıdan da korunması gereken önemli doğal miras alanlarıdır (Körbalta, 2022, s. 704).

Türkiye’de milli park kavramı ilk kez 1940’lı yıllarda gündeme gelmiştir. Bu konuda öncü çalışma, Prof. Dr. Selahattin İnal’ın 1948 yılında yayımladığı "Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız" adlı eserde yer almakta olup, bu çalışmada ilk kez "Milli Park" deyimini kullanılmıştır (Kılıç ve Kervankıran, 2019, s. 23). 2025 yılı itibarıyla Türkiye’de toplam 49 milli park bulunmaktadır. Bu alanlar, Milli Parklar Kanunu (2873 sayılı Kanun) kapsamında korunmaktadır (T. C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025).

Biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla oluşturulan milli parklar, sadece doğal habitatları değil, aynı zamanda kültürel ve tarihî değerleri de koruma altına almaktadır. Milli parklar, doğal kaynakların sürdürülebilir biçimde kullanılmasını sağlamakla kalmayıp, çevre bilincini artırmaya yönelik eğitim faaliyetleri ve ekoturizm uygulamalarını da desteklemektedir (Körbalta, 2022, s. 707). Milli parklarda gerçekleştirilen rekreasyonel etkinlikler, bu alanların toplumsal işlevlerini güçlendirerek bireylerin çevresel farkındalıklarını artırmaktadır. Böylece, toplumun doğayla olan etkileşimi gelişmekte ve sürdürülebilir yaşam biçimleri yaygınlaşmaktadır (Açıkdilli, 2023, s. 18).

Bu çerçeve içerisinde, Nemrut Dağı Milli Parkı, Türkiye’deki milli parklar arasında, doğal ve kültürel mirasın korunması açısından öne çıkan örneklerden biridir.

3.2. Nemrut Dağı Milli Parkı

Nemrut Dağı Milli Parkı, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, Adıyaman ve Malatya illerinin sınırları içerisinde yer almaktadır (Sirel ve ark., 2005, s. 184). 1987 yılında milli park

statüsüne kavuşan bu alan hem kültürel mirasın korunması hem de tarihsel sürekliliğin anlaşılması açısından büyük bir öneme sahiptir (Yaşar, 2018, s. 20).

13. 850 hektarlık bir alanı kapsayan saha, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu çerçevesinde, 7 Aralık 1988 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Milli Park olarak ilan edilmiştir. Bölgenin Adıyaman ve Malatya sınırları içerisinde kalan kısmı, Toros Dağları ile Fırat Nehri arasında yer almaktadır. Milli Park sınırları içinde, Kommagene Krallığı'nın en önemli kalıntıları bulunmakta olup, bunlar arasında Nemrut Dağı'nda Kral Antiochos'a ait tümülüs ve devasa heykeller, Eski Kale (Arsemeia), Karakuş Tepesi, Cendere Köprüsü ile Yeni Kale yer almaktadır (TC. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025).

Milli Parkta, iki önemli arkeolojik alanı birbirine bağlayan ve aynı zamanda etkileyici manzaralar sunan çeşitli yürüyüş ve tırmanış rotaları bulunmaktadır. İlk yürüyüş yolu Karakuş Tepesi'nden başlayarak Keklik Mahallesi'ni geçmekte, Cendere Çayı'nı aşarak Yolaltı Köyü üzerinden Damlacık Köyü'ne ulaşmaktadır. Buradan iki kola ayrılan güzergahın kuzey kolu Arsameia'da sona ererken, güney kolu ise Sırakaya Köyü üzerinden Karadut Köyü'ne kadar devam etmektedir (TC. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025).

Tablo 4. 1. incelendiğinde, 2014-2024 yılları arasında Nemrut Dağı Milli Parkı'nın ziyaretçi sayılarında dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Yerli ve yabancı turist sayıları yıllara göre belirgin farklılıklar göstermektedir.

2014 yılında toplam 80. 548 ziyaretçi ile görece yüksek bir ziyaret oranı gözlemlenmiştir. Ancak bir sonraki yıl olan 2015'te bu sayının dramatik bir düşüşle 36. 793'e gerilediği görülmektedir. Bu düşüş hem yerli hem de yabancı ziyaretçi sayısında kayda değer bir azalmayı işaret etmektedir.

2016 yılına ilişkin istatistiksel verilerin sunulmamış olması, o yıl Milli Park'ın işletme ihalesinin yapılmaması nedeniyle veri kaydı tutulamamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, ilgili yılın analizini imkânsız hale getirmekte ve zaman serisinin sürekliliğini kısmen bozmaktadır.

2018 yılı itibarıyla yerli ziyaretçi sayısında önemli bir artış yaşanmış, 106. 000 kişi ile dikkat çekici bir ivme yakalanmıştır. Bu artış eğilimi 2019 yılında da devam etmiş ve toplam ziyaretçi sayısı 166. 607'ye ulaşmıştır. 2019 yılı, bu dönem içinde yerli ziyaretçi açısından zirve noktalardan biri olmuştur.

Ancak 2020 yılında küresel COVID-19 pandemisinin etkisiyle ziyaretçi sayılarında ciddi bir düşüş yaşanmış, toplam ziyaretçi sayısı 52. 885'e kadar gerilemiştir. Bu düşüş, pandeminin turizm sektörüne etkisinin Nemrut Dağı Milli Parkı özelinde de güçlü bir şekilde hissedildiğini göstermektedir.

2021 yılıyla birlikte ziyaretçi sayılarında yeniden artış eğilimi gözlenmiş; toplamda 164. 900 ziyaretçi ağırlanmıştır. Bu artış, pandeminin etkisinin azalması ve turizm faaliyetlerinin yeniden canlanmasıyla ilişkilendirilebilir.

2022 yılı, 215. 220 yerli ve 23. 251 yabancı olmak üzere toplam 238. 471 ziyaretçi ile dönem boyunca en yüksek ziyaretçi sayısına ulaşılan yıl olmuştur. Bu durum, parkın hem yerli hem de yabancı turistler için cazibesini artırdığını göstermektedir.

Buna karşın 2023 yılında ziyaretçi sayısında belirgin bir düşüş yaşanmış; toplam sayı 82. 802'ye gerilemiştir. Bu düşüşün nedenleri net olmamakla birlikte, ekonomik dalgalanmalar, ulaşım koşulları veya tanıtım eksikliği gibi çeşitli faktörler etkili olmuş olabilir.

2024 yılı verilerine göre, ziyaretçi sayılarında yeniden bir toparlanma gözlemlenmiştir. 160. 060 yerli ve 14. 798 yabancı ziyaretçi ile toplam 174. 858 kişiye ulaşılmıştır. Bu durum, parkın eski çekiciliğine yeniden kavuşma yolunda olduğunu ve turizm potansiyelinin sürdürülebilirliğini işaret etmektedir.

Genel değerlendirme olarak, Nemrut Dağı Milli Parkı ziyaretçi verileri, hem içsel (idari kararlar, altyapı yatırımları) hem de dışsal (pandemi, ekonomik koşullar, tanıtım faaliyetleri) etkenlerden güçlü biçimde etkilenmektedir. Özellikle son yıllarda yerli turistlerin ziyaret sayısının yabancı turistlere kıyasla çok daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu bağlamda, parkın uluslararası düzeyde tanıtımının artırılması, yabancı ziyaretçi sayısının sürdürülebilir şekilde artırılmasına katkı sağlayabilir.

Tablo 3. 1. Nemrut Dağı Milli Parkı Yıllara Göre Ziyaretçi Sayıları (2014-2024) (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2025).

Yıl	Yerli Ziyaretçi	Yabancı Ziyaretçi	Toplam Ziyaretçi
2014	58.828	21.720	80.548
2015	28.398	8.395	36.793
2016	Yılı Turist Sayısı Milli Park İhalesi Yapılmadığı İçin İstatistik Veri Sayıları Tutulmamıştır		
2017			
2018	106.000	8.000	114.000
2019	158.227	8.380	166.607
2020	51.313	1.572	52.885
2021	157.791	7.109	164.900
2022	215.220	23.251	238.471
2023	70.930	11.872	82.802
2024	160.060	14.798	174.858

Nemrut Dağı Milli Parkı'nın 2014–2024 yıllarına ait ziyaretçi istatistikleri incelendiğinde, ziyaretçi sayılarında belirgin dalgalanmalar olduğu görülmektedir. 2014 yılında toplam ziyaretçi sayısı 80. 548 iken, 2015 yılında bu sayı yaklaşık %54 oranında azalarak 36. 793'e düşmüştür. 2016 ve 2017 yıllarına ilişkin veriler ise milli park ihalesi yapılmadığı için istatistik veri sayıları mevcut değildir. 2018 ve 2019 yıllarında ziyaretçi sayılarında önemli bir artış yaşanmış, 2019 yılında toplam ziyaretçi sayısı 166. 607'ye yükselmiştir. Ancak 2020 yılında COVID-19 pandemisi nedeniyle ziyaretçi sayılarında ciddi bir düşüş gerçekleşmiş ve toplam ziyaretçi sayısı 52. 885'e gerilemiştir. Takip eden yıllarda pandemi sonrası toparlanma süreci gözlenmiş, 2022 yılında 238. 471 ziyaretçiye ulaşılmıştır. 2023

yılında ise tekrar bir gerileme yaşanmış ve 2024 yılında ise ziyaretçi sayılarında yeniden artış kaydedilmiştir.

3.2.1. Kommagene Krallığı

3.2.1.1. Kommagene Krallığı Tarihçesi

Kommagene Krallığı, Roma ve Helenistik dönemde, Toros Dağları ve Fırat Nehri arasında kalan bölgede hüküm sürmüştür. Kommagene Krallığı, köken olarak Hellenistik özelliklere sahip olmakla birlikte, bir Part ve Roma etkisi altında kalmıştır (Yıldırım, 2013, s. 252). Krallık ismini Yunanca'da 'Genler topluluğu' teriminden almaktadır. Kommagene olarak isimlendirilmesinin nedeni, bu bölgede çeşitli genlerden insanların yaşaması ve etkileşimde bulunmasındandır (Yalımel, 2019, s. 10). Kommagene ilk olarak, II. Aurnasirpal (Asur Kralı) dönemine, MÖ 883-859 yıllarına ait belgelerde "Kummuh/Kummukhu" adıyla geçmektedir. Bu isim, Luvi dilinde Kuwa-Ma-Ka-Wana olarak; "Kutsal Ma (Ana Tanrıça) yerinin ülkesi" yani "Ana Tanrıça Tapınağı'nın Ülkesi" anlamına gelmektedir (Yalımel, 2019: 10). Antik dönemin önemli krallıklarından olan Kommagene, Mithridates Kallinikos tarafından, M. Ö. 109 yılında kurulmuştur. Mithridates'in babası Pers kralı Darios, annesi ise Makedonya kralı Büyük İskender ile akrabadır. Mithridates farklı inançlara sahip Kommagene halkı arasındaki birliği sağlama konusunda oldukça başarı göstermiştir (Bortaçına, 2003, s. 192).

Kommagene, en bereketli dönemini, M. Ö. 69-68 yılları arasında, Kral I. Antiochos zamanında yaşamıştır. Günümüze kadar ulaşmış ve büyüleyen görkemiyle Nemrut zirvesindeki tümölüs ve tanrı heykelleri, rölyefler, Arsemia ve Yeni Kale'deki költ yapılar bu dönemde inşa edilmiş ve toprak sınırları genişletilmiştir (Bortaçına, 2003, s. 193).

Kommagene, Toros Dağları ile Fırat Nehri arasında büyük güçlerin egemenliği altında kalmıştır. M. Ö. 2. yüzyılda bağımsız bir krallık olarak ortaya çıkmış ve krallarının etkili diplomatik yetenekleri sayesinde 200 yılı aşkın süre varlığını korumuştur (Yelken, 2016, s. 43).

3.2.1.2. Kommagene Krallığı'nın Keşfi

Nemrut Dağı'na ilk keşif gezisi, 1882 yılında Alman mühendis ve kâşif olan Karl Sester ve genç araştırmacı Otto Puchstein tarafından yapılmıştır. Puchstein, Sester ile birlikte Kahire'den Kommagene'ye doğru çıktığı yolculuğu kaleme almıştır. Puchstein, Nemrut Dağı'nda bulunan kitabeleri incelemesi sonucunda, Kralın neden bu alana heykel yaptırdığını görmüştür. Çünkü Kommagene Kralı I. Antiochos büyük költ kitabesinde, 'zirvenin çevresinde' tanrıların ve atalarının kabartmalarını diktirttiğini belirtmiştir. O dönemde insanlar, ayda iki kere, Kral'ın doğum günü ve taç giyme törenlerinde bu tesisi ziyaret etmişlerdir. Öte yandan, Kahire'den başlayıp İskenderiye, Gaziantep ve sonunda Adıyaman ile son bulan bu yolculuk, Karakuş Tümölüsü, Kahta Çayı üzerinde bulunan Roma Köprüsü ve o dönemde Kommagene Krallığı'nın başkenti olan Samosata (Samsat) 'nın da keşfedilmesini sağlamıştır (Dörner, 1990).

1882’de Sester ve Puchstein, Nemrut Dağı’nda yazıtları belgeleyerek zirvenin insan eliyle yapılmış bir tümülüs olduğunu tespit etmiştir. Keşif büyük ilgi uyandırmış, Berlin İlimler Akademisi Karl Humann’ı yeni bir araştırma için görevlendirmiştir. Osmanlı Hükümeti de 1883’te Osman Hamdi Bey’i bölgeyi incelemekle görevlendirmiştir. Bu görevlendirme sonucunda Osman Hamdi Bey, Mayıs 1883’te kazılar yaparak sonuçlarını aynı yıl yayımlamıştır (Yelken, 2016, s. 52).

3.2.2. Nemrut Dağı Tümülüsü

Nemrut Dağı, Adıyaman’ın Kahta ilçesi sınırları içerisinde, deniz seviyesinden 2150 metre yüksekliktedir. Antik dönem eserlerinin en güzel örneklerinden biri olan Nemrut Dağı, 1987 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Kommagene Uygarlığının en önemli Kralı olan I. Antiochos, MÖ 62 de Nemrut Dağı zirvesine kendisi için mezar ve kutsal alan olarak tümülüs ve dev tanrı heykelleri yaptırmıştır. Antiochos’un Tanrılarına ithafen yaptırdığı bu heykeller, tümülüsün doğu ve batı teraslarında sırayla yer almış olup, ayrıca doğu terasında bir de sunak bulunmaktadır (Yaşar, 2018, s. 20).

Yaklaşık 50-75 metre yüksekliğinde olan Nemrut Dağı Tümülüsü, 150 metre çapında ve yığılmış kırma kireç taşlarından oluşmaktadır. Sırt kısımları tümülüse denk gelen heykellerin kafaları yaklaşık iki metreyi bulmaktadır. Puchstein ve Dörner gibi bilim insanları 1. Antiochos’un mezarına ulaşabilmek için birtakım kazılar ve sismik cihazlar kullansalar da mezara ulaşamamıştır.

Kommagene Krallığı’nın Nemrut Dağı’ndaki kült merkezi, Fırat Vadisi’nin stratejik bir kesişme noktasında yer alır. Kral I. Antiochos (MÖ 69–32) döneminde yapılmış olan bu tümülüs, krallığın Roma egemenliğine girdiği MS 72 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Krallığın sınırları, Yukarı Mezopotamya’dan başlayarak Fırat Nehri’ne, güneyde ise Nizip ve Antakya’ya kadar uzanmıştır (Yiğit, 2018).

Nemrut Dağı’nın zirvesinde yer alan I. Antiochos’un mezarı, “Tanrıların Tahtı” olarak adlandırılır. 50 metre yüksekliğindeki tümülüsün doğu ve batısında kült terasları bulunur. Bu teraslarda, 8-10 metre yüksekliğinde kalker taşından yapılmış tanrı heykelleri ve çevrelerinde kartal ve aslan gibi devasa hayvan figürleri yer alır (Yelken, 2016, s. 45).

3.2.2.1. Nemrut Dağı Heykelleri

Heykeller tümülüsün doğu ve batı teraslarında konumlanmıştır. Bu konumlandırma, güneşin doğuşu ve batışıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Her iki terasdaki heykeller, aslan ve kartal ile başlayıp beş tanrı heykeli, bir arslan ve bir kartal heykeli ile devam etmektedir. 9-10 m yüksekliğe ulaşan olan bu heykeller, yaklaşık her biri 7-9 ton ağırlığında 27 taş bloktan oluşmaktadır. Soldan sağa doğru ilk heykel 1. Antiochos, devamında Kommagene’nin tanrıçası Fortuna-Tykhe, Zeus, Apollo ve Herakles şeklinde bir sıralama yapılmıştır.

Doğu Terası

Doğu Terası, Kommagene Kralı I. Antiochos tarafından inşa edilen üç teras içinde en iyi korunmuş olanıdır. Kayaları şekillendirilmesiyle oluşturulmuş 20 x 60 metre ölçülerinde avlu, kabartmalı steller, tanrı tahtları, basamaklı sunak ve koruyucu kartal ile aslan heykelleriyle çevrilidir. Merkezde Zeus-Oromasdes, yanında Kral I. Antiochos, Kommagene Tanrıçası, Apollon-Mithras ve Herakles-Artagnes heykelleri sıralanmıştır. Zeus'un heykeli, hiyerarşik üstünlüğüne uygun olarak diğerlerinden büyüktür. Apollon-Mithras figürü Hellen ve Pers özelliklerini birleştirirken, Kommagene Tanrıçası bereket sembolleriyle betimlenmiştir. Heykellerin önünde selamlaşma kabartmaları bulunmuş, tahrip edilen bazı parçalar 2000'li yıllarda restore edilmiştir (Yelken, 2016, s. 45).

Batı Terası

Batı Terası, mimari düzeni ve tanrı heykellerinin dizilişi açısından Doğu Terası ile benzerlik göstermektedir. Tanrı tahtları avlunun doğusunda, Pers atalarına ait kabartmalı steller güneyde, Hellen atalarına ait olanlar ise batıda yer almaktadır. Tahtlara oturan tanrı heykelleri Doğu Terası'ndakilerle aynı şekilde yapılmış olup, gövdeleri büyük ihtimalle deprem sonucunda avluya dağılmıştır. Zeus heykeli merkezde konumlandırılmış, Apollon'un başı ise diğerlerinden büyük yapılmıştır. Herakles-Artagnes-Ares'in başı, gövdesinden uzakta avluya yakın bir noktada bulunmuştur. Koruyucu kartal ve aslan heykelleri büyük ölçüde zarar görmüş, ancak kartalların başları Doğu Terası'ndakilere göre daha iyi korunmuştur. Heykel başlarındaki üslup farklılıkları, eserlerin farklı heykeltıraşlar tarafından yapıldığını düşündürmektedir (Yelken, 2016, s. 54).

Selamlaşma Kabartmaları (El Sıkışma-Deksiosis Sahneleri)

Batı Terası'nın kuzeyinde, Kral I. Antiochos'un Tanrıça Kommagene, Zeus-Oromasdes, Apollon-Mithras ve Herakles-Artagnes ile selamlaşma (deksiosis) sahnelerini betimleyen kabartmalar yer almaktadır. Figürler büyük boyutlu olup, Tanrıça Kommagene üzüm sunarken, Apollon-Mithras Pers tarzında betimlenmiş, Zeus-Oromasdes tahtta oturur şekilde tasvir edilmiştir. Herakles-Artagnes klasik üslupta çıplak olarak gösterilmiştir. Kral Antiochos tüm sahnelerde krallık asası ve beş uçlu tiarasıyla resmedilmiştir. Kabartmaların iki yanında koruyucu kartal ve aslan heykelleri bulunmaktadır. 1883'te gün yüzüne çıkarılan kabartmalar, uzun süre tahribata maruz kalmış ve birçok bölümü kaybolmuştur. 1984'te Prof. Karl Dörner tarafından onarılmıştır (Yelken, 2016, s. 55).

Arslanlı Horoskop

Arslanlı Kabartma, üzerinde on dokuz yıldız, hilal ve Jüpiter, Merkür, Mars birleşimini tasvir etmektedir. Bu gök olayı, bazı araştırmacılara göre MÖ 62'de Antiochos'un tahta çıkışını, bazılarına göre ise Nemrut tümülüsünün inşa tarihini gösteren bir horoskoptur. 1883'te Osman Hamdi Bey tarafından sağlam halde bulunmuş, ancak yıllar içinde doğa koşulları ve bilinçsiz ziyaretçiler nedeniyle büyük ölçüde tahrip olmuştur (Yelken, 2016, s. 56).

3.2.2.2. Nemrut Dağı Büyük Kült Yazıtı

Tanrı heykellerinin oturduğu iki terasta yer alan taht şeklinde yapılan taş bloklarının arka yüzünde, I. Antiochos tarafından yazılmış vasiyetname niteliğinde 237 satırlık uzun bir kült yazıtı yer almaktadır (Yalınel, 2019, s. 12). Nemrut Dağı'ndaki kült yasası (nomos), kraliyet kültürünün oluşumuna dair bilgi sunar. Metinde, I. Antiochos, 'Toroslar'daki kutsal mezarında yer alan tanrı ve atalarının heykelleri için rahipler görevlendirdiğini belirtir. Bu rahipler, tüm diğer görevlerinden muaf tutulacak ve kült heykellerinin bakımını engelsiz şekilde sürdürecektir. Ayrıca, tanrılar ve Antiochos'un anısına her yıl ve ay düzenlenecek törenlerde, Pers kıyafetli rahipler kutlamalar yapacak ve heykeller altın çelenklerle süslenecektir' (Yelken, 2016, s. 45).

3.2.3. Cendere Köprüsü

Cendere Köprüsü, MS 200'lü yılların başında Romalılar tarafından inşa edilmiştir. Adıyaman'a 55 kilometre uzaklıktaki Kahta ilçesi sınırları içinde, Cendere Çayı üzerinde yer almaktadır. Biri ana, diğeri tahliye kemeri olmak üzere iki kemerden oluşan köprü, Romalılar tarafından yapılmış en geniş kemerli ikinci köprüdür. Orijinalinde 9-10 metre yüksekliğinde ve 4 sütunu bulunan yapı, 120 metre uzunluğa ve 7 metre genişliğe sahiptir. Yapısal olarak kemer formundaki köprünün ana kemer yüksekliği ortalama 16 metre, genişliği ise yaklaşık 32 metredir. Tahliye kemerinin yüksekliği yaklaşık 5 metre, genişliği ise 4 metredir. Kullanılan taşların Cendere çayının yakınında bulunan kayalardan kesilerek elde edilmiş olduğu tespit edilmiştir (Güllü, 2018, s. 248).

Kahta Çayı'nın bir kolu olan Cendere Çayı'nın en dar noktasında ve etkileyici bir kanyon ağzında, ayakları ana kaya üzerine oturtulmuş tek kemerli ve savaklı köprü, kemer yanakları boyunca 92 büyük kesme taştan inşa edilmiştir. Kahta ilçesine 20 kilometre mesafede, Karakuş Tümülüsü'nün kuzeydoğusunda yer alan bu köprü (Ukav, 2012, s. 77), Arsemia'ya 5 kilometre uzaklıktadır. Giriş ve çıkışlarında sütunlar bulunan yapı, eski Roma İmparatoru Septimus Severus'un emriyle karısı Julia Domna ile oğulları Caracalla ve Geta adına yaptırılmıştır. Köprü, toplamda 92 blok taştan oluşturulmuştur (Bortaçına, 2003, s. 199). Ancak Caracalla kardeşi Geta'yı öldürtmesinden sonra, Geta adına dikilmiş kaldırılmıştır. Bu nedenden dolayı, köprünün günümüzde sadece sadece üç sütunu ayakta durmaktadır.

3.2.4. Karakuş Tümülüsü

Karakuş Tümülüsü, Adıyaman'ın 49 kilometre doğusunda, Kahta Çayı'nın batısında yer alan bir tepede, kalker ve çakıl taşlarının yığılmasıyla oluşmuş ve 21 metre yüksekliğe ulaşan bir tümülüstür (Ukav, 2012, s. 79). Giriş kapısının üzerindeki kartal heykelinden dolayı 'Karakuş' olarak adlandırılan bu tümülüs, Adıyaman'ın önemli destinasyonlarından biridir. Tümülüs anlam olarak mezar veya mezarların bulunduğu genellikle toprak yığılmasıyla oluşturulan tepelere verilen bir isimdir. Kommagene Kralı II. Mithradates'in annesi için yaptırdığı bu anıt mezar, Nemrut Dağı tur güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Kommagene Krallığı'nın kültürel ve tarihi mirasını yansıtan Karakuş Tümülüsü'nde, Kralın ailesinin kadın üyelerinin anıt mezarları da bulunmaktadır (Tanas, 2024, s. 11).

3.2.5. Kahta Kalesi

Adıyaman'ın Kahta ilçesinde bulunan bu tarihi kale, Kahta ilçe merkezinin kuzeyinde yer almaktadır. Fırat Nehri'nin güneyinde, Nemrut Dağı'nın eteklerinde bulunan Kahta kalesi, çevreyi kontrol etmek için önemli bir stratejik konuma sahiptir. Helenistik dönemden itibaren kullanıldığı düşünülen bu kale, sonrasında Roma ve Bizans dönemlerinde de savunma kalesi işlevi görmüştür. Kuleler, su sarnıçları, savunma duvarları bulunan kalenin içerisindeki yapılar gün geçtikçe yıkılmış olmasına rağmen, kalenin genel mimarisinin halen ayakta olduğunu söylemek mümkündür. Roma ve Bizans dönemlerinde savunma alanı olarak kullanılması, öncesinde de Kommagene Krallığı dönemindeki stratejik önemi nedeniyle kültürel ve tarihi açıdan önemli bir yere sahiptir (Tanas, 2024, s. 16-17).

3.2.6. Arsemia Ören Yeri

Nemrut Dağı Milli Parkı'nın ikinci önemli arkeolojik alanı olan Arsemia, Kommagene Krallığı'na aittir. Adıyaman'ın Kahta ilçesinde, Fırat Nehri kenarında ve Nemrut Dağı eteklerinde bulunan önemli bir antik kenttir. I. Antiochos döneminde kurulan bu kent stratejik konumu sayesinde, o dönemde önemli bir kontrol merkezi olduğu söylenebilir. Kommagene Krallığı'nın kültürel ve dini mirasını simgeleyen saray, tapınak, mezar, kralları ve tanrıları betimleyen heykel gibi kalıntılar bulunmaktadır. M. Ö. 2. yüzyılda Kommagene'lilerin atası olarak kabul edilen Arsames tarafından kurulan bu ören yerinde, Kral Mithridates'in mezarı ve Grekçe yazıtlar da bulunmaktadır. Tarihi ve kültürel değeri önemli olan bu kent, 1987 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır (Tanas, 2024, s. 16). Ayrıca burada, Herakles'in tokalaşma steli, Mithradates kaide I. Stelli Mithras – Apollon kaide II. Stelli de yer almaktadır (Ukav, 2012, s. 78).

Nymphaios Arsameiası, Ermenistan Kralı Arsames tarafından kurulmuş, I. Antiochos tarafından babası I. Mithradates Kallinikos adına yeniden yapılandırılmıştır. III. Kaide'deki yazıt, kentin tarihi, inşaa çalışmaları ve kült törenleri hakkında bilgi verir. Rölyefte, Antiochos kraliyet kıyafetiyle, karşısında ise Herakles aslan postu ve topuzuyla çıplak bir şekilde betimlenmiştir (Yelken, 2016, s. 46).

4. ALANYAZIN TARAMASI

Nemrut Dağı Milli Parkı'nın korunması ve yönetimi, Türkiye'nin doğal ve kültürel mirasının sürdürülebilirliği konusunda büyük bir önem taşımaktadır. Şekercioğlu ve arkadaşlarının (2011) araştırmasına göre, Türkiye'deki doğal miras, hızlı kalkınma süreçleri nedeniyle ciddi tehdit altındadır. Araştırmacılar, doğal kaynakların korunması ve iyileştirilmesi için güçlü bir destek mekanizmasının oluşturulması gerektiğini vurgularken, kültürel ve tarihi mirasın korunmasına yönelik çabaların ise çoğu zaman geri planda kaldığını belirtmektedir. Bu durum, doğayla yeniden bağ kurma isteğiyle birleştiğinde, Nemrut Dağı gibi alanların korunmasını sağlamak için toplumsal farkındalık ve desteğin artırılmasını zorunlu kılmaktadır.

Miller (2012), Gordion örneği üzerinden arkeolojik alanların bir çalışma peyzajı çerçevesinde nasıl yönetilebileceğini incelemektedir. Araştırmacı, arkeolojik mirasın korunup tanıtılmasının, doğal flora ve fauna ile bütünlük bir şekilde ele alınmasının turizmi geliştireceğini savunmaktadır. Benzer bir yaklaşım, Nemrut Dağı Milli Parkı için de geçerlidir; burada kültürel ve doğal değerlerin birlikte sunulması, alanın sürdürülebilir yönetimi açısından büyük önem taşımaktadır.

Ukav 'ın (2012) Adıyaman'ın Kırsal Turizm Potansiyeli adlı çalışmasında, birçok kültürün bir araya geldiği bir kültür ve turizm kenti olan Adıyaman'ın, coğrafi özellikleri ve iklim faktörleri kırsal turizm çeşitliliği açısından oldukça zengin olduğundan bahsetmiştir. Diğer yandan, endüstrisi sınırlı olan ve ana temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan kentin, gelir düzeyinin en düşük illerden biri olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda, yakın gelecekte bu yapının değişeceğine dair bir işaret bulunmadığını ve bu nedenle turizm sektörünün az gelişmiş yapının ortadan kaldırılmasında önemli bir faktör olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Batirbaygil ve arkadaşlarının (2013) Çanakkale üzerine yaptığı değerlendirme, Nemrut Dağı'nda da benzer bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini göstermektedir. Yerel toplulukların ekoturizm ve kültürel mirasın korunmasına aktif katılımı, yalnızca doğal ve tarihi değerlerin sürdürülebilir yönetimini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bölge halkına yeni istihdam olanakları sunarak ekonomik kalkınmaya da katkıda bulunur. Bu bağlamda, yerel halkın turizm faaliyetlerine entegre edilmesi hem kültürel mirasın korunmasını hem de toplumsal refahın artırılmasını destekleyen önemli bir unsurdur.

Hysi'nin (2014) Nemrut Dağı'ndaki kültürel sentezin anlaşılması için belirttiği gibi, Hellenistik Doğu'daki kültürel etkileşimler, yerel toplumlar ve Yunan kültürü arasında karşılıklı bir dönüşüm süreci yaratmıştır. Kommagene Krallığı, bu etkileşimin en belirgin örneklerinden biri olup, Nemrut Dağı'ndaki anıtsal heykeller ve dini semboller hem Helenistik hem de Pers etkilerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, bölgedeki arkeolojik mirasın korunması ve yorumlanması, yalnızca tarihsel bir dönemi anlamamızı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kültürel etkileşimlerin şekillendirdiği kimliklerin nasıl geliştiğini ortaya koyarak ziyaretçilere daha derin bir perspektif sunar.

Özbek (2014), yüksek lisans tez çalışmasında, Kâhta'nın, tarihi zenginlikleriyle önemli bir turizm potansiyeline sahip olmasına rağmen, merkezi yerleşim birimlerine uzaklığı ve yetersiz turizm tesisleri nedeniyle bu potansiyel yeterince değerlendirilememesinden söz etmiştir.

Çalışkan'ın (2015) Turizm Potansiyeli Olan Bölgelerin Kalkınma Sürecinde Toplumsal Kapasiteyi Güçlendirme Stratejileri: Adıyaman Örneği çalışmasına göre, Adıyaman'ın ekonomik yapısı incelendiğinde, tekstil ve tarım sektörlerinin öne çıktığı bir sanayileşme modeli gözlemlenmektedir. Ancak, bu sektörlerin hassas doğası, alternatif olarak hizmet sektörünü ve özellikle turizmi öne çıkarmaktadır. Tarım sektöründeki işgücünün hizmetler sektörüne kaydırılması, ildeki az gelişmişliğin aşılması ve gelir dağılımındaki iyileşmelerin sağlanması açısından önemlidir. Adıyaman, tarihi ve coğrafi özellikleriyle önemli bir turizm potansiyeline sahip olup, UNESCO Dünya Kültür Mirası listesindeki Nemrut Dağı Milli Parkı'nı da barındırmaktadır. Ancak, bu turizm potansiyelinin değerlendirilmesi için daha fazla yatırıma ve paydaşlar arasında kapsamlı bir iş birliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Tarihi ve kültürel değerlerin yerel algıda anlam kazanması ve ekonomik olarak somut hale gelmesi, turizmin ekonomik bir girdi oluşturması için gereklidir.

Kommagene'deki kültürel ve politik değişimlerin daha derin bir şekilde incelenmesiyle Torpy'nin (2015) vurguladığı gibi, şehir-krallıkların sosyal ve politik yapıları, bölgedeki sınırlar ve kültürel etkileşimlerle şekillenmiştir. Kommagene de benzer bir dönüşüm süreci yaşamış olabilir; özellikle Hellenistik etkilerin yerel geleneklerle harmanlanması, bu bölgenin kültürel kimliğini oluşturmuştur. Nemrut Dağı'ndaki anıtlar ve heykeller, bu iç içe geçmiş kültürel öğelerin bir yansımasıdır. Bu bağlamda, Kommagene'nin tarihi ve kültürel evrimi, yerel halkın geleneksel değerleriyle Yunan kültürünün birleştiği özgün bir süreci gözler önüne serer.

Yılmaz ve Çalışkan'ın (2015) Turizm Potansiyeli Olan Bölgelerde Toplumsal Kapasite Algısı: Adıyaman Örneği adlı çalışmasına göre, Adıyaman, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde tarihsel ve kültürel açıdan stratejik öneme sahip bir şehirdir ve farklı medeniyetlere ev sahipliği yaparak dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Bu şehir, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 eylem planında GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi'nde yer almakta olup, UNESCO Dünya Kültür Mirası listesinde bulunan Nemrut Dağı Milli Parkı gibi önemli kültürel değerlere sahiptir. Ayrıca, Adıyaman, doğal güzellikleriyle de dikkat çekmekte; ancak turizm potansiyelini tam anlamıyla gerçekleştirememiştir. Şehrin turistik gelişimi, altyapı eksiklikleri, girişimcilik kültürü, tanıtım yetersizlikleri ve toplumsal bilinç gibi çeşitli engellerle sınırlıdır. Bu bağlamda, Adıyaman turizminin gelişimi için toplumsal kapasitenin artırılması ve bu doğrultuda adımlar atılması gerekmektedir.

Kommagene'nin kültürel evrimini ve bölgedeki siyasi ilişkilerin anlaşılmasını sağlamak açısından kritik bir bakış açısıyla Raja'nın (2016) çalışmasında, Part İmparatorluğu dönemindeki kültürel transferlerin, Hellenistik dönemin malzeme kültürü üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu dönemde, Kommagene gibi bölgelerdeki siyasi ve kültürel etkileşimler hem yerel hem de dış kültürlerin

bir arada var olmasını ve birbirini etkilemesini sağlamıştır. Kommagene'nin Hellenistik etkilerle şekillenen kültürel yapıları, bu etkileşimin nasıl dönüştürücü bir rol oynadığını ve bölgedeki sanat, mimari ve sosyal yapıları nasıl etkilediğini anlamak için oldukça önemli bir zemine sahiptir.

Kommagene'nin Roma İmparatorluğu ile olan ilişkisini derinlemesine inceleyen Fahey (2018) çalışmasında, Roma'nın doğu sınırındaki stratejik organizasyonu ve Kommagene'nin bu bağlamdaki rolü vurgulanmaktadır. Roma İmparatorluğu'nun bu bölgedeki etkisi, yerel elitlerle merkezi otorite arasındaki etkileşimi güçlendirerek, Kommagene'nin Roma ile olan politik ve kültürel ilişkilerini şekillendirmiştir. Bu etkileşim, Kommagene'nin Roma'nın sınır politikalarındaki stratejik konumunu ve bölgedeki siyasi dengeyi nasıl etkilediğini anlamak için önemli bir perspektif sunmaktadır.

Gordon'un (2018) belirttiği gibi, doğal ve kültürel unsurların bir arada sunulması, ziyaretçi deneyimini daha anlamlı ve etkileyici hale getirmektedir. Nemrut Dağı, benzersiz tarihi kalıntıları ve etkileyici doğal yapısıyla bu potansiyeli fazlasıyla taşımaktadır. Bu nedenle, alanın jeoturizm kapsamında ele alınarak korunması ve tanıtılması hem ziyaretçi ilgisini artıracak hem de sürdürülebilir turizm uygulamalarını destekleyerek bölgenin uzun vadeli korunmasına katkı sağlayacaktır.

Asya Ece (2019) çalışmasında belirttiği gibi, milli parklar bilimsel araştırma, rekreasyon ve turizm faaliyetleri için önemli alanlar sunarken, aynı zamanda yerel halkın tarihine ve kültürel mirasına olan bağlılığını da pekiştirebilir. Bu bağlamda, Nemrut Dağı'nın milli park olarak korunması, hem bölgenin ekolojik ve arkeolojik değerlerini sürdürülebilir şekilde yönetmeyi hem de yerel toplulukların bu mirasa sahip çıkmasını teşvik etmeyi sağlayabilir.

Berhanu'nun (2019) vurguladığı gibi, ekoturizmin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için doğal kaynakların korunması ve çevresel baskıların en aza indirilmesi büyük önem taşımaktadır. Nemrut Dağı gibi kültürel ve doğal mirasa sahip alanlarda da benzer zorluklar yaşanmakta olup, topluluk temelli yaklaşımlar, yerel halkın ekonomik ve sosyal fayda sağlamasını destekleyebilir. Bu doğrultuda, sürdürülebilir turizm politikalarının benimsenmesi hem bölgenin korunmasını hem de yerel halkın turizm faaliyetlerinden adil şekilde yararlanmasını sağlayarak ekoturizmin uzun vadeli başarısını güvence altına alabilir.

Ali Ardeshiri ve çalışma arkadaşlarının (2019) belirttiği üzere, miras alanları turizm yoluyla ekonomik fayda sağlarken, aynı zamanda aşırı kullanım ve tahribat riskleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Nemrut Dağı Milli Parkı'nda da benzer bir durum söz konusu olup, bölgenin hem korunmasını hem de sürdürülebilir turizm çerçevesinde değerlendirilmesini sağlamak için paydaşlar arasında etkin bir iş birliği gerekmektedir. Bu doğrultuda, koruma ve turizmin dengeli bir şekilde yönetilmesi hem kültürel mirasın sürdürülebilirliğini hem de bölgenin turizm potansiyelinin uzun vadeli devamlılığını güvence altına alacaktır.

Kodal (2024), Adıyaman Turizmi: Deprem Özelinde Paydaş Görüşü çalışmasında, depremden önce Adıyaman'ın, antik kentleri, tarihi yapıları, bozulmamış doğası ve kültürel çeşitliliği ile yüksek bir

turistik potansiyele sahip olmasına rağmen, bu potansiyel tam olarak somutlaşmadığını, ancak deprem sonrası, şehrin tarihi ve yerel dokusunu oluşturan kültürel unsurlar da dahil olmak üzere, önemli hasarlar meydana geldiğini belirtmiştir.

5. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu araştırma, belirli bir sorunun çözümüne yönelik olarak planlı, sistematik ve nesnel bir biçimde veri toplama, analiz etme ve elde edilen bulguları yorumlama sürecini kapsamaktadır. Bu süreçte temel yaklaşım, bilimsel yöntemlerin esas alınmasıdır. Karasar (2016), araştırmayı "bilgiye düzenli bir biçimde ulaşma süreci" olarak tanımlamakta ve bu sürecin problem tanımı, veri toplama ve analiz aşamalarını içerdiğini vurgulamaktadır. Bu tez çalışması, Nemrut Dağı Milli Parkı'nın kültürel miras ve turizm bağlamında değerlendirilmesine ilişkin literatürdeki sınırlı çalışmaların oluşturduğu bilgi boşluğunu doldurma amacı ile profesyonel turist rehberlerinin bölgeye dair bakış açılarını derinlemesine anlama gereksiniminden doğmuştur.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalar, sosyal olguların anlaşılmasına yönelik olarak bireylerin yaşantılarını, algılarını ve bu algılara yükledikleri anlamları derinlemesine incelemeyi amaçlayan esnek ve yoruma açık araştırma yaklaşımlarıdır. Sayısal verilerden ziyade sözel verilere dayalı olması, bu yöntemi insan davranışlarının karmaşıklığını ve toplumsal süreçlerin çok boyutluluğunu ortaya koymada avantajlı kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 39). Bu tür araştırmalarda, araştırmacının süreci bütüncül bir yaklaşımla ele alması, araştırma deseninin esnek olması ve veri toplama-analiz sürecinde etkin rol alması beklenmektedir (Büyüköztürk vd., 2015, s. 273). Veriler çoğunlukla açık uçlu sorular aracılığıyla toplanmakta; analiz sürecinde ise içerik analizi, betimsel analiz veya tematik analiz gibi yöntemler tercih edilmektedir. Tematik analiz, nitel verilerdeki örüntüleri (temaları) tanımlamak, analiz etmek ve raporlamak amacıyla kullanılan sistematik bir yöntemidir. Bu yaklaşım, araştırmacıların veri setini daha küçük, anlamlı parçalara ayırarak yapılandırmasına ve söz konusu verilerin derinlemesine, zengin bir biçimde betimlenmesine olanak tanır. Ancak tematik analiz, yalnızca bu betimleyici düzeyde kalmaz; çoğu durumda bir adım daha ileri giderek, araştırma konusu ile ilgili çeşitli boyutların kavramsallaştırılmasına ve daha kapsamlı bir şekilde anlamlandırılmasına da katkı sağlar (Braun ve Clarke, 2019, s. 875-876).

Bu tez, Nemrut Dağı Milli Parkı'nın turizm ekseninde profesyonel turist rehberlerinin perspektifinden nasıl değerlendirildiğini incelemeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda, rehberlerin bölgeye dair bilgi düzeyleri, parkın güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin değerlendirmeleri ve üstlendikleri roller analiz edilmiştir. Nihai hedef, Nemrut Dağı Milli Parkı'nın kültürel ve doğal değerlerinin sürdürülebilir turizm gelişimine katkı sunacak şekilde değerlendirilmesidir.

Araştırma kapsamında, Nemrut Dağı Milli Parkı'na en az bir kez tur düzenlemiş olan toplam 19 profesyonel turist rehberiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcı seçiminde, rehberlerin bölgeyle doğrudan deneyime sahip olmaları esas alınmış; kişisel bilgiler korunarak yalnızca yaş, cinsiyet, mesleki deneyim süresi ve yabancı dil yeterlilikleri kaydedilmiştir. Katılımcı ifadeleri, herhangi bir yoruma dayalı müdahale olmaksızın özgün halleriyle metne aktarılmıştır. Bu yaklaşım, araştırma verilerinin güvenilirliğini ve özgünlüğünü koruma amacını taşımaktadır.

Nitel araştırmalarda güvenilirlik, elde edilen verilerin tutarlı ve tekrarlanabilir olmasını ifade eder. Ancak bu tür çalışmalarda bağlamsal farklılıklar önemli olduğundan, güvenilirlik kesin ölçütlerden ziyade araştırma sürecinin şeffaflığı ve izlenebilirliği ile sağlanır (Büyüköztürk vd., 2015, s. 274). Araştırmacının veri toplama ve analiz sürecini ayrıntılı ve sistematik biçimde raporlaması, bu bağlamda güvenilirliği artırmaktadır. Geçerlilik ise araştırmanın amacına uygun biçimde yürütülüp yürütülmediğini ve olguyu ne derece doğru yansıttığını ifade eder. Katılımcı görüşlerinin doğru temsil edilmesi ve araştırmacı yorumlarının gerçeklikle örtüşmesi, geçerliliğin sağlanmasında belirleyicidir. Bu doğrultuda üye kontrolü, veri üçgenlemesi, uzun süreli gözlem ve açık kodlama gibi yöntemlerden yararlanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 197). Bu uygulamalar, araştırmanın bilimsel dayanaklarını güçlendirmiştir.

Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler analiz öncesinde ayrıntılı biçimde doğrulanmış ve katılımcılar arasında tutarlılık sağlanmıştır. Bu sistematik yaklaşım hem bulguların sağlamlığını hem de araştırmanın güvenilirliğini artıran bir süreç olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın veri toplama süreci için Mersin Üniversitesi Sosyal Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan 04. 12. 2024 tarih ve 346 sayılı karar ile etik onay alınmıştır.

5.1. Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini Adıyaman ilinde yer alan Nemrut Dağı Mili Parkı'na düzenlenen turlarda rehberlik deneyimine sahip lisanslı profesyonel turist rehberleridir. Adıyaman ili, yüzyıllar boyunca önemli bir kültür merkezi olmuştur. Arkeolojik değerleri oldukça zengin olan Adıyaman, aynı zamanda yerli ve yabancı turistlere ev sahipliği yapmaktadır. Araştırmanın evrenini TUREB'e kayıtlı lisanslı turist rehberlerinin tamamı oluşturmaktadır. Zaman ve ekonomik kısıtlar dikkate alındığında, amaçlı örnekleme yönteminin alt boyutu olan ölçüt örnekleme yöntemi ile araştırmanın amacına uygun olarak görüşme yapılabilecek lisanslı turist rehberlerine ulaşılması tercih edilmiştir. Ölçüt örnekleme yöntemi, belirli bir dizi önceden tanımlanmış ölçütü karşılayan tüm durumların incelemeye dâhil edilmesini esas alan bir yaklaşımdır. Bu yöntemde kullanılan ölçütler, araştırmacı tarafından geliştirilebileceği gibi, daha önce hazırlanmış standart bir ölçüt listesinden de seçilebilir (Aksakallı, 2019, s. 588). Bu çerçevede örneklem lisanslı çalışma kartına sahip ve en az bir kez Nemrut Dağı Milli Park'na tur düzenlemiş olan profesyonel turist rehberlerinden oluşturulmuştur.

5.2. Veri Kaynakları

Araştırmanın kapsamı, Adıyaman ilinin sahip olduğu zengin arkeolojik miras nedeniyle önemli bir turistik çekim merkezi olan Nemrut Dağı Milli Parkı ile sınırlandırılmıştır. Veri toplama sürecinde hem teorik hem de ampirik kaynaklardan yararlanılmıştır. Teorik çerçeve, literatürde yer alan kitaplar, makaleler, tezler ve bildiriler aracılığıyla oluşturulmuş; bu kaynaklar görüşme formunun hazırlanmasında temel alınmıştır.

Uygulama aşamasında, belirlenen örneklem grubuyla çevrim içi görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem sayesinde profesyonel turist rehberlerinin deneyim ve görüşlerine doğrudan ulaşılmıştır.

5.3. Analiz Yöntemi

Araştırmanın kuramsal temelini oluşturulması amacıyla ilgili literatür kapsamlı biçimde incelenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veri toplanmıştır. Adıyaman'ın tarihî ve kültürel değerleri hakkında bilgi sahibi olan profesyonel rehberlere yöneltilmek üzere açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Soru formunun hazırlanmasında hem literatürden hem de tez danışmanının katkılarından yararlanılmıştır.

Veri toplama süreci 10 Aralık 2024'te başlamış, 23 Ocak 2025'te tamamlanmıştır. Görüşmeler Zoom platformu üzerinden gerçekleştirilmiş; katılımcılara görüşmelerin kaydedileceği ve uygun zaman dilimlerinin belirlenmesi gerektiği önceden bildirilmiştir.

Elde edilen ses kayıtları yazıya dökülerek Word belgelerine aktarılmış; ardından her bir görüşme sorusu altında katılımcı yanıtları maddeler hâlinde sıralanarak kodlamaya uygun hale getirilmiştir. Kodlamalar tamamlandıktan sonra, tümevarımsal analiz tekniği ile alt temalar belirlenmiş; bu alt temalardan hareketle ana temalar oluşturulmuştur. Kodlar, alt temalar ve ana temalar tablolar hâlinde bulgular bölümünde sunulmuştur. Kodların ait oldukları özgün ifadeler tabloların altında yer alarak güvenilirlik kriterini güçlendirmiştir.

5.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2024–2025 yılları arasında Adıyaman ili ve çevresine rehberlik yapmış profesyonel turist rehberleri ile çevrimiçi ortamda gerçekleştirilen görüşmelerle sınırlıdır. Dolayısıyla çalışma, doğrudan Adıyaman arkeolojisi ve kültürel mirasına ilişkin unsurlar üzerine odaklanmaktadır. Araştırma sahası olarak Nemrut Dağı Milli Parkı seçilmiş; diğer kültürel alanlar ve ziyaret noktaları çalışma dışında bırakılmıştır. Bu bağlamda elde edilen bulgular, yalnızca belirli bir bölge ve örneklem grubu için genellenebilir niteliktedir.

5.5. Araştırma Soruları

1. Nemrut Dağı Milli Parkı'nın turizm için önemi nedir?
2. Nemrut Dağı Milli Parkı destinasyon açısından kaçınıcı sırada yer almaktadır?
3. Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki arkeolojik alanlardan hangisi en caziptir?
4. Türkiye'deki diğer Milli Parklar ve buralarda yapılabilen turistik aktiviteler düşünüldüğünde Nemrut Dağı Milli Parkı'nın bunlara benzer potansiyelleri hakkında neler söylenebilir?
5. Geçmiş yıllarda Nemrut Dağı Milli Parkı'na yönelik düzenlenen turlar ile son üç yıldakiler karşılaştırıldığında aralıklarındaki farklılıklar nelerdir? (Turistin memnuniyeti, kalış süresi, alandaki bilgilendirme platformları, aktiviteler -yeme/içme, konaklama, doğa aktivitesi- bakımından yorumlamaları istenebilir)

6. Turistlerin bu destinasyonunda gözlemlenen risk algıları, şikayetleri var mıdır? Varsa bunlar nelerdir ve nasıl pozitif duruma getirilmelidir?
7. Nemrut Dağı Milli Parkı, turizmde hak ettiği yerde midir?
8. Nemrut Dağı Milli Parkı'na daha fazla turistin gelmesi için neler yapılmalıdır?
9. Nemrut Dağı Milli Park'ı için eklenmesi gereken başka şeyler var mıdır?

6. BULGULAR

Araştırmaya ait bulgulardan ilki araştırma grubunda yer alan profesyonel turist rehberlerinin yaş, cinsiyet, eğitim, rehberlik tecrübesi ve ruhsatında yer alan diller ile ilgili verilerin sunumundan oluşmaktadır. Diğer bulgular araştırma sorularına profesyonel turist rehberleri tarafından verilmiş yanıtların içerik analizi ile ulaşılan bulguların sunumundan ibaret olmaktadır.

6.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılmış rehberlerin bazı demografik verileri tablo 7’de özetlenmektedir. On dokuz (19) profesyonel ülkesel veya bölgesel turist rehberlerden ikisinin haricinde, tamamının ruhsatında İngilizce dilinden rehber oldukları görülmektedir. Bu rehberlerden biri Almanca, diğeri ise hem Rusça hem de Endonezce dillerinden rehberlik yapmaktadır. Bu ikisinin dışında kalan diğer bir rehberin ise hem İngilizce hem de Arapça dilinden rehberlik yapmakta olduğu görülmüştür. Rehberlik tecrübeleri incelendiğinde, araştırma grubunda yer alan on dokuz (19) rehberden en fazla deneyime sahip olan rehberin otuz üç (33) yıldır, deneyimi en az olan rehberin ise 1 buçuk (1. 5) yıldan beri rehberlik yaptığı anlaşılmaktadır. Eğitim durumları açısından incelendiğinde, bir rehberin Doktora düzeyinde eğitim seviyesine sahip olduğu görülürken, sekiz rehberin Yüksek lisans, geriye kalan on rehberin ise Lisans düzeyinde eğitim seviyesine sahip olmuştur. Araştırma grubunda yer alan p. t. rehberlerinin tamamının cinsiyeti erkektir. Yaş bakımından araştırma grubunda yer alan rehberler incelendiğinde, en genç profesyonel turist rehberinin yirmi altı (26) yaşında, en yaşlı olan rehberin ise elli altı (56) yaşında olduğu görülmektedir.

Tablo 6. 1, çalışmada yer alan 19 profesyonel turist rehberinin temel demografik ve mesleki özelliklerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 26 ile 56 arasında değişmekte olup, ortalama yaş yaklaşık olarak 39'dur. Katılımcıların tamamı erkek bireylerden oluşmakta ve bu durum örneklemin toplumsal cinsiyet açısından homojen bir yapı sergilediğini göstermektedir. Söz konusu homojenlik, sektörde erkek rehberlerin baskın olduğunu veya örnekleme sürecinde kadın rehberlere ulaşımın sınırlı kaldığını düşündürülebilir.

Eğitim düzeyi incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun lisans (n=10) ve yüksek lisans (n=7) mezunu olduğu görülmektedir. Bu durum, mesleki yeterlilik açısından rehberlerin akademik birikime sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca yalnızca bir katılımcının doktora düzeyinde eğitime sahip olması, bu düzeyin meslek içinde daha sınırlı temsil edildiğini göstermektedir.

Rehberlik tecrübesi bakımından değerlendirildiğinde, katılımcıların sektörde 1. 5 yıldan 33 yıla kadar değişen bir deneyim aralığına sahip oldukları gözlemlenmektedir. Bu farklılık, çalışmada hem genç ve kariyerinin başında olan rehberlerin hem de meslekte uzun yıllar tecrübe edinmiş bireylerin yer aldığını göstermekte, dolayısıyla deneyim çeşitliliği açısından dengeli bir dağılım sunmaktadır.

Ruhsatta yer alan yabancı diller açısından ise, katılımcıların çok büyük bir çoğunluğunun İngilizce yetkinliğine sahip olduğu görülmektedir. Bunun dışında birkaç rehberin Arapça, Rusça,

Endonezce ve Almanca gibi farklı dillere de yetkin olduğu tespit edilmiştir. Ancak dil çeşitliliğinin sınırlı olması, rehberlerin büyük ölçüde İngilizce konuşan turistlerle çalıştığını veya piyasada İngilizce'nin baskın iletişim dili olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, tablo, örneklemin yaş, eğitim, deneyim ve yabancı dil yeterlilikleri açısından belirli bir profesyonel standardı yansıttığını ve çalışmanın geçerliliği açısından nitelikli bir veri kümesi sunduğunu ortaya koymaktadır. Ancak cinsiyet dağılımındaki tek yönlülük, bu alanda toplumsal cinsiyet dengesizliğine dair daha derinlemesine bir inceleme yapılmasını gerektirebilir.

Tablo 6. 1. Profesyonel Turist Rehberleri Hakkında Bilgiler

Profesyonel Turist Rehberleri	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Rehberlik Tecrübesi	Ruhsattaki Diller
PTR1	29	Erkek	Yüksek lisans	7 yıl	İngilizce
PTR2	48	Erkek	Yüksek lisans	7 yıl	İngilizce
PTR3	30	Erkek	Yüksek lisans	3 yıl	İngilizce
PTR4	29	Erkek	Yüksek lisans	5 yıl	İngilizce
PTR5	30	Erkek	Lisans	8 yıl	İngilizce
PTR6	44	Erkek	Yüksek lisans	4-5 yıl	İngilizce
PTR7	30	Erkek	Lisans	7 yıl	İngilizce, Arapça
PTR8	34	Erkek	Lisans	15 yıl	İngilizce
PTR9	42	Erkek	Lisans	16 yıl	İngilizce
PTR10	43	Erkek	Yüksek lisans	4 yıl	İngilizce
PTR11	31	Erkek	Yüksek lisans	8 yıl	İngilizce
PTR12	47	Erkek	Lisans	22 yıl	İngilizce
PTR13	33	Erkek	Lisans	6 yıl	Rusça, Endonezce
PTR14	44	Erkek	Doktora	17 yıl	İngilizce
PTR15	56	Erkek	Lisans	33 yıl	Almanca
PTR16	48	Erkek	Lisans	10 yıl	İngilizce
PTR17	45	Erkek	Lisans	25 yıl	İngilizce
PTR18	43	Erkek	Yüksek lisans	5 yıl	İngilizce
PTR19	26	Erkek	Lisans	1.5 yıl	İngilizce

6.2. Nemrut Dağı Milli Parkı'nın Turizm İçin Önemi

Tablo 6. 2, profesyonel turist rehberlerinin Nemrut Dağı Milli Parkı'nın turizm açısından taşıdığı öneme dair değerlendirmelerini çok boyutlu bir biçimde ortaya koymaktadır. İçerik analizine dayalı bulgular, Nemrut Dağı'nın yalnızca yerel ya da ulusal düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası ölçekte de dikkat çeken bir turizm destinasyonu olduğunu açıkça göstermektedir. Rehberlerin görüşleri,

destinasyonun tarihsel, kültürel ve doğal zenginliklerinin bir arada bulunması sayesinde çok katmanlı bir turizm deneyimi sunduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcılar, Nemrut Dağı'nın Türkiye ve özelde Adıyaman turizmine sağladığı katkılara dikkat çekerken, bu katkıların sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyolojik ve kültürel boyutları da kapsadığını vurgulamaktadır. UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'nde yer alması, bölgenin uluslararası tanınırlığını artırmakta ve bu durum hem ziyaretçi sayısında artışa hem de destinasyonun marka değerinde güçlenmeye neden olmaktadır. Bu bağlamda, Nemrut Dağı'nın turistik destinasyon yaşam eğrisinde “gelişme” ve “olgunluk” aşamalarında yer aldığı, dolayısıyla sürdürülebilir turizm perspektifinden stratejik planlama yapılması gerektiği ifade edilebilir.

Rehberlerin ifadelerinde sıklıkla yer bulan bir diğer unsur ise Nemrut Dağı'nın zengin kültürel miras öğeleridir. Devasa tanrı heykelleri, tümülüs yapısı, Kommagene Krallığı'na ait semboller ve arkeolojik derinlikler, bölgenin kültür turizmi açısından yüksek çekicilik taşıdığını göstermektedir. Özellikle doğu ve batı medeniyetlerinin sentezini yansıtan heykel grupları, bölgeyi yalnızca bir turistik ziyaret noktası değil, aynı zamanda tarihsel ve mitolojik bir anlatının sahnesi haline getirmektedir. Bu durum, kültür turistleri ve tarih meraklıları için Nemrut Dağı'nı önemli bir cazibe merkezine dönüştürmektedir.

Ayrıca Nemrut Dağı'nın “dünyanın sekizinci harikası” ya da “Türkiye'nin yedi harikasından biri” gibi güçlü retorik ifadelerle tanıtılması, destinasyonun marka değerini artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Rehberler, bu tür ifadelerin hem ulusal hem de uluslararası tanıtım kampanyalarında etkili biçimde kullanılabileceğini ve bölgenin farkındalığını artırabileceğini dile getirmiştir.

Doğa turizmi açısından da Nemrut Dağı'nın sunduğu olanaklar dikkat çekicidir. Yaklaşık 2200 metreyi aşan rakımı ve Toros Dağları'nın doğu ucundaki stratejik konumu, gün doğumu ve gün batımı manzaralarını görsel bir şölene dönüştürmekte; bu özellikler ise destinasyonun doğal cazibe merkezi olarak da değerlendirilmesini sağlamaktadır. Bu yönüyle Nemrut Dağı, turizmde ürün çeşitlendirme stratejileri kapsamında değerlendirilmesi gereken çok yönlü bir potansiyel sunmaktadır.

Bu bulgular ışığında, profesyonel turist rehberlerinin görüşleri doğrultusunda Nemrut Dağı Milli Parkı'nın hem kültürel miras hem de doğa turizmi boyutunda çok katmanlı bir destinasyon olduğu anlaşılmaktadır. Bölge, yalnızca geçmişin izlerini değil, aynı zamanda doğal güzellikleri ve kültürel derinliğiyle geleceğe yönelik sürdürülebilir turizm politikaları için de örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda, turizm eğitimi, destinasyon yönetimi ve tanıtım stratejileri açısından da geniş bir uygulama alanı sunmaktadır.

Çalışmada yer alan Tablo 7. 2'de, araştırmanın birinci sorusu olan “Nemrut Dağı Milli Parkı'nın turizm için önemi nedir?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen veriler, tümevarımsal içerik analizi yöntemiyle beş alt tema altında toplanmıştır. Bu alt temalar şunlardır:

- Dünya, Ülke, Bölge ve Şehir Turizmi, Ekonomisi, Kültürel ve Sosyal Gelişimine Katkı

- Destinasyon Yaşam Eğrisi ve Turizm Stratejileri
- Kültürel Miras ve Kültür Turizmi
- Turizm Eğitimi
- Turizmde Ürün Çeşitlendirme ve Destinasyon Geliştirme Stratejileri

Bu alt temalar, profesyonel turist rehberlerinin bireysel görüşlerinden elde edilen kodların içerik analizine dayalı tümevarımsal bir yaklaşımla oluşturulmuştur. Her bir kod, ilgili rehberin görüşme sırasına göre numaralandırılmış ve “PTR” kısaltması ile belirtilmiştir. Bu yapı, Nemrut Dağı Milli Parkı’nın turizm alanındaki çok yönlü değerini ortaya koymakta ve gelecekteki çalışmalar için sağlam bir analiz çerçevesi sunmaktadır.

Tablo 6. 2. Nemrut Dağı Milli Parkı ve Turizm

Profesyonel Turist Rehberleri	Soru 1; <i>Nemrut Dağı Milli Parkı'nın turizm için önemi nedir?</i>				
	Kodlar				
PTR1	Türkiye, Adıyaman, Sosyolojik, Kültürel, Ekonomik katkılar				Doğa turizmi, Alternatif turizm
PTR2	Türkiye		Tarihi dönem, Kültürel kaynaşma, Benzersiz (unique) konum, Doğu ve batılı figür sentezi		Heykellerin konumu, Gizemli tümülüs konumu
PTR3			UNESCO Dünya Mirası Listesi	Turist rehberliği yapma kararı	Turist sayısında artış, Bilinirlik, Destinasyon.
PTR 4			Türkiye'nin yedi harikasından biri, Tümülüs yapısı, En sağlam mezar odası yapısı, mezar odasının açılması		Ziyaretçi sayısı, hem Almanlar hem Avrupalılar, Avrupa Tarihi, Tarihsel bağlar
PTR 5	Türkiye ve Adıyaman turizmi		Dünyanın sekizinci harikası, Büyük mihenk taşı		
PTR 6	Güneydoğu Anadolu Bölgesi turizmi, Dünya çapında turizm,		Milattan öncesi ve sonrasının başlama ve bitiş tarihi, Hristiyanlık öncesi ve gelişim dönemi, Mezar, Heykeltıraşlığın gelişimi,		Güneşin, doğuş ve batışı. hem Yunan kültürü hem Pers kültürüne sahip, Almanlar ve Fransızlar,

Tablo 6.2. (devamı)

			Kommagene Krallığı		Yunanlılar ve İranlılar
PTR 7	Türkiye turizmi	Turist sayısı, Tanınmayan destinasyon	Benzersiz tarih		Yerli turist, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Tanıtım, Odaklandırılmamış destinasyon, Eşi benzeri olmayan bir destinasyon
PTR 8	Adıyaman turizmi, Nemrut'ta turizm, Bölgesel katkı, Adıyaman'a katkı	Türkiye ve ilk turistik faaliyet, Son 20 yıl	Osmanlı Dönemi arkeolojisi, 1890'lar Karl Sester		Almanya'dan turistlerin gelmesi, Türkiye'den turistlerin gelmesi, 1980'ler, 70'ler, 60'larda, İngilizler, Amerikalılar, Fransızlar
PTR 9			Hem tarihi hem de turistik alanlara sahip olma, UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi, Devasa tanrı heykelleri, Kral Birinci Antiochos' un anıt mezarı, Tümülüs		
PTR 10			Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Unesco Dünya Miras Listesindeki üç eserden biri		Eserlerin konumu, Coğrafi konum, Gizem ve merak duygusu, Zorluk ve çekicilik
PTR 11		.	Dünyada benzersiz, Özgün ve eşsiz (unique) eserler, Kültür turisti		
PTR 12		Turizmin başlangıç yerlerinden	UNESCO Dünya Kültür Mirası turizmi		Farklı turist profili
PTR 13	Ülke turizmi, Bölge turizmi		Sekizinci harika		Benzersizliğinin tanıtıma katkısı.
PTR 14		165.000 ziyaretçi	UNESCO Kültür Mirası Listesinde olması Dev bir tümülüs, Hristiyanlık, Kutsal kitap		Dünyadaki en ihtişamlı gün doğumu ve gün batımı, 2150 metre yükseklik,

Tablo 6.2. (devamı)

					Doğal bir turizm destinasyonu, Bölgenin doğası, Fırat Nehri, Yabancı turistler, Batılı turistler
PTR 15			Türkiye'deki Efes ve Kapadokya gibi olması. İlk beşe giren bir milli park		
PTR 16			UNESCO Kültür Mirası Listesine ilk alınan yerlerden, Batı ve doğu medeniyetlerine ait tanrı ve tanrıça heykel ve sembolleri Batı ve doğunun birleştiği yer		2200 rakımlı bir dağ zirvesi
PTR 17			Önemli bir tarihi destinasyon, 2000 yılı aşkın bir tarihi sunma, Tümüls ve etrafındaki tarihi eserler		Doğa harikası bir bölge, Torosların doğu ucundaki bir zirve, Çok uzaklardan görülebilmek, Önemli bir coğrafi işaret, Coğrafi Tescil
PTR 18	Güneydoğu Anadolu Bölgesi		UNESCO Kültür Mirası Listesinde Heykeller		2200 m.
PTR 19			Mitoloji, Sentez		Turizm pazarlaması, Nemrut Dağı, Tırmanış, Heyecan, Gün batımı, Gün doğumu Manzara
ALT TEMALAR					
Dünya, Ülke, Bölge ve Şehir Turizmi, Ekonomisi, Kültürel ve Sosyal Gelişimine Katkı		Destinasyon Yaşam Eğrisi ve Turizm Stratejileri	Kültürel Miras ve Kültür Turizmi	Turizm Eğitimi	Turizm'de Ürün Çeşitlendirme ve Destinasyon Geliştirme Stratejileri
ANA TEMA					
NEMRUT DAĞI MİLLÎ PARKI VE TURİZM					

6.2.1. Dünya, Ülke, Bölge ve Şehir Turizmi, Ekonomisi, Kültürel ve Sosyal Gelişimine Katkı

PTR 1: “Nemrut Dağı Milli parkın turizm için önemi Türkiye’de şöyle. Biraz daha geniş perspektiften bakarsak eğer, Türkiye için son derece önemli zaten. Ama onun yanı sıra özellikle

bulunduğu bölge açısından önemli ve daha böyle küçük bir yerden bakarsak, özellikle Adıyaman şehri için son derece önemli. Ekonomik, sosyolojik açıdan, kültürel açıdan son derece önemli olduğunu söyleyebilirim. Çünkü orada çok fazla Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla çok fazla turistik yer yok gibi görünüyor. Ya da hani kısıtlı bir doğa turizmi ve alternatif turizm olduğu için.”

PTR 2: “Yani o bölge için asıl Türkiye için çok ya çok özel bir yer aslında. Yani bunu sadece Adıyaman özelinde bakmamak lazım. Hakikaten çok benzersiz ve özel bir yer.”

PTR 5: “Dünyanın sekizinci harikasının sizin topraklarınızda olması gerçekten hani turizm için hem Türkiye hem de Adıyaman açısından büyük mihenk taşlarından bir tanesi olduğunu gösteriyor.”

PTR 6: “Yıllarca gittiğim bir yer ta ilk zamanlar gittiğimden beri şunu gördüm, nemrut sadece oranın yani Güneydoğu için önemli bir yer değil aslında dünyada da çok önemli bir şey.”

PTR 7: “Nemrut Dağ Milli Parkı'nın turizmi için önemi Türkiye turizmi açısından tanınması gerektiği bir yer olduğunu biliyoruz.”

PTR 8: “İlk turizm faaliyetlerinin yapıldığı yer Türkiye topraklarında. Günümüzde de Adıyaman turizminin ya da Nemrut özelinde Nemrut turizmi dersek bölgeye kattığı artı çok fazla. Çünkü Nemrut yoksa Adıyaman'a kimsenin gideceğini düşünmüyorum zaten. Yeterli mi?”

PTR 13: “Nemrut Dağı milli parkının turizm için yani. Turizm geniş bir alan olur ama bölge turizmi için çok büyük bir önemi var. ... sekizinci harika olması veya işte o düşüncede olması ülke turizmi için ya da işte bölge de reklamı için çok önemli bir yer ediniyor.”

PTR 18: “Çok önemli bir destinasyon Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin yani yukarı Mezopotamya'nın yani Kuzey Mezopotamya'nın en önemli turizm noktalarından bir tanesidir Nemrut Dağı.”

6.2.2. Destinasyon Yaşam Eğrisi ve Turizm Stratejileri

PTR 7: “Tabii son zamanlarda yerli turistlerin daha çok rağbet göstermesi o bölge yani GAP bölgesi dediğim yere daha çok rağbet göstermesi onun önemini biraz daha artırmıştır tabii ki. İnsanlar tarafından yani ziyaretçiler tarafından çok bilinen bir yer değil maalesef. Tabi Kommagene İmparatorluğu bu konuda en büyük rol oynuyor fakat istenilen veya tercih edilen bir şekilde bir yere odaklanabilmiş değil destinasyon olarak.”

PTR 8: “Nemrut Dağı turizm için Türkiye'de daha Cumhuriyet kurulmadan önce Osmanlı döneminde en önemli özelliği o bence zaten, ilk turistik faaliyetlerin yapıldığı yer Nemrut'tur. Tabii günümüzde de hani Türkiye'de özellikle o bölgede son 20 yılda geziler var.”

PTR 12: “Bu nedenle turizm için başlangıç yerlerinden bir tanesi.”

PTR 14: “Nemrut dağı milli parkını bu sene yaklaşık 165. 000 turist ziyaret etmiş, 2024 yılında sadece İstanbul Arkeoloji Müzesi’ni 500 binin üzerinde turistin ziyaret ettiği düşünüldüğünde bu sayı oldukça az.”

6.2.3. Kültürel Miras ve Kültür Turizmi

PTR 2: “Hakikaten çok benzersiz (unique) ve özel bir yer burası bulunduğu konum itibariyle. Aslında bölgenin önemi tarihi Helenistik dönemin yani bölgenin Helenistik dönem ile doğu kültürünün yani Perslerin bir araya gelmesi, onların orada kaynaşması kültürel olarak işte ne bileyim. Ben mimari olarak onların hepsinin şeyini görebilmek mümkün Nemrut’ta, Nemrut Dağı’nda yani işte. Bir terasta işte pers kıyafetli doğu kıyafetli bir terasta batı kıyafetli ve batı batının batıya ait tanrılara ithaf edilmiş heykeller, diğer tarafta doğu daha çok doğu kıyafetiyle doğuya ithaf edilmiş heykelleri görebiliyor olmak. Müthiş aslında bir sentezi görüyoruz o tarafta. Yani doğu ve batının sentezini İskender’in dediği işte, evet Helenler büyük ama Persler de çok büyük bir kitle, çok büyük bir insan.”

PTR 3: “Tabii bunun yanında hani gerçek olgular da var turist sayısı gibi, bilinirlik gibi, dünya mirasında olması gibi, UNESCO Dünya Mirasında olması gibi.”

PTR 4: “Yani Nemrut Dağı Milli Parkı’nın önemi şöyle ki Anadolu’nun kültürel öğeleri arasında baktığımızda bir, Türkiye’nin yedi harikası şeklinde bir şey çıkaracak olursak Nemrut Dağı bu ilk yedi sıralama içerisinde yer alır ve hem Almanlar ve hem diğer Avrupalılar açısından da geçmişleri aramaları adına büyük önem arz eden bir yapı taşı. Kaldı ki Nemrut Dağı’ndaki o tümülüs yapısı şayet yarın bir gün açılacak duruma gelirse bununla birlikte şu ana kadar ulaşabileceğimiz en sağlam mezar yapısına ulaşmış olacağız. Bundan dolayı turizm açısından da açıldığı zaman ziyaretçi sayısı şu ankinin belki de on katına çıkacak bir noktaya ulaşacak.”

PTR 5: “Dünyanın sekizinci harikasının sizin topraklarınızda olması gerçekten hani turizm için hem Türkiye hem de Adıyaman açısından hem büyük mihenk taşlarından bir tanesi olduğunu gösteriyor.”

PTR 6: “Küçük bir devlet milattan önce 160’ta kuruldu. Milattan sonra 72 yılında bitti. Yani hristiyanlığın ilk dönemlerinde de var, Hristiyan gelişim dönemlerinde de var. Tarih kitaplarında yer aldıktan sonra tabii kıymeti daha da anlaşıldı ama şöyle bir şey şu oldu, kral Antiochos şeyine ulaşamadı. Mezarına halen daha ulaşamadı. Bir insanın kendini o eski dönemlerde nasıl tanrı gibi gördüğü insanların ona nasıl inandığı, yılda 2 defa ayinlere çıkarken yaptıkları işkenceler, güneşin doğuş ve batışının en iyi hesaplandığı dönem ve milattan önce 100 milattan önce 160’lı yıllarda bile o heykeltıraşlığın ve o sanatın gösterildiği en güzel kaynaklardan bir tanesi. Kommagene hem Yunan kültürü hem Pers kültürü açısından çok önemli bir yerimizdir.”

PTR 7: “Fakat tarihsel boyutta inceleyecek olursak Nemrut Dağı’nın önemi yani Greco-Pers diyebileceğimiz hani dünya üzerinde çok etkisi olmayan, çok daha bilinmeyen yani daha eşi benzeri olmayan bir destinasyon olduğu için tarihsel boyutunda öyle bahsedebiliriz.”

PTR 8: “Nemrut Dağı turizm için Türkiye’de daha Cumhuriyet kurulmadan önce Osmanlı döneminde en önemli özelliği o bence zaten. Çünkü 1890’larda Karl Sester’le birlikte bulunmasıyla beraber, Otto Pushtein gelip ziyaret etmiş, buralarda çalışmalar yapmış.”

PTR 9: “Nemrut Dağı milli parkının turizm açısından önemi içerisinde hem tarihi hem de turistik alanları barındırıyor olmasıdır. En başta bu açıdan çok önemli. İkincisi, içerisinde bu milli parkın içerisinde Nemrut Dağı zirvesindeki UNESCO Dünya Kültür Mirasını almış olan devasa tanrı heykellerinin olduğu kral birinci Antiochos’un anıt mezarının olduğu tümülüs kısmı, bundan dolayı çok önemli.”

PTR 10: “Güneydoğu Anadolu bölgesinde UNESCO’nun Dünya Miras Listesinde yer alan 3 eserden biri durumunda.”

PTR 11: “Ama Kommagene Uygarlığı ve Nemrut Dağı’ndaki eserlerden dünya üzerinde yalnızca bir tane var. Yani çok özgün ve eşsiz (unique) eserler bunlar. Bu yüzden her insanın özellikle tarihle ilgilenen birazcık mürekkep yalamış birazcık böyle ilgisi olan her insanın dikkatini çekiyor.”

PTR 12: “UNESCO Dünya Kültür Mirası bu tür yerler.”

PTR 13: “Çünkü dünyanın antik dönem dünyanın 8 harikasından birisi olarak kabul ediliyor.”

PTR 14: “Nemrut Dağı’nın önemi 1987 yılında UNESCO Dünya Miras Listesine alınmış olmasıdır. Benim için önemi yani dünyanın hiçbir yerinde 2150 metre yükseklikte bu şekilde dev bir tümülüsün olmamasıdır. Özellikle Hristiyanların, batılı turistlerin kutsal kitaplarında Fırat Nehri’nden bahsedilmesi, ingilizcesi Euphrates bu bölgeyi batılı turistler için merak merak uyandırıcı bir yer haline getirmektedir.”

PTR 15: “Yani Türkiye’deki Efes gibi, Kapadokya gibi açık hava müzeleri de dahil olmak üzere milli park olarak bence ilk beşe giren en önemli milli parklarımızdan bir tanesi.”

PTR 16: “Yani seksenli yıllarda Dünya Kültürel Miras Listesine girdikten sonra, ki Türkiye’de dünya kültürel miras listesine giren eser sayısı 20 civarında, ilk giren yerlerden olması nedeniyle ve ortak işte 2200 rakımlı bir tepenin bir dağın en üst zirvesine inşa edilmiş, batı ve doğu medeniyetlerine ait tanrı ve tanrıçaların sembolleriyle, heykelleriyle süslendiği için batı ve doğunun birleştiği yerdir aslında.”

PTR 17: “İkincisi, önemli bir tarihi destinasyondur, 2000 yılı aşkın bir süredir yani. O dağın tepesine yapılmış olan tümülüs ve etrafındaki tarihi eserler hâlâ orada duruyor.”

PTR 18: “Çünkü 1987 yılından beri UNESCO Kültür Mirası Kalıcı Listesine girmiş.”

PTR 19: “Burada mitolojisine özellikle değiniyorum ben mesela. Hem Hititler’den alıyor hem Persler’den alıyor hem Yunanlı’lardan alıyor. Bunları harmanlıyor kendine ait yeni işte mitoloji, hani din yaratıyor ve bunların heykelleri ve işte o heykellerin arasında bir insan Kral Antiochos’un oradaki

heykelinde hani tanrıların yanına kendini oturttuğu, bunun öneminden bahsediyoruz ve gerçekten işte misafirler mest oluyorlar.”

6.2.4. Turizm Eğitimi

PTR 3: “Bana göre tabii ki Adıyaman Üniversitesi'nden mezun olmuş biri olarak ve rehber olmama beni en büyük teşvik eden yerlerden biri olarak çok önemli.”

6.2.5. Turizm’de Ürün Çeşitlendirme ve Destinasyon Geliştirme Stratejileri

PTR 1: “Çünkü orada çok fazla Türkiye'nin diğer bölgelerine oranla çok fazla turistik yer yok gibi görünüyor. Ya da hani kısıtlı bir doğa turizmi ve alternatif turizm olduğu için.”

PTR 2: “Hakikaten çok benzersiz (unique) ve özel bir yer burası bulunduğu konum itibarıyla. Bir terasta işte Pers kıyafetli doğu kıyafetli bir terasta batı kıyafetli ve batıya ait tanrılara ithaf edilmiş heykeller, diğer tarafta daha çok doğu kıyafetiyle doğuya ithaf edilmiş heykelleri görebiliyor olmak müthiş aslında bir sentezi görüyoruz o tarafta.”

PTR 3: “Tabii bunun yanında hani gerçek olgular da var turist sayısı gibi, bilinirlik gibi, Dünya Mirasında olması gibi, UNESCO Dünya Mirasında olması gibi. Bu yüzden gayet önemli bir nokta, bir destinasyon olduğunu düşünüyorum bizim için.”

PTR 4: “Yani Nemrut Dağı Milli Parkı'nın önemi şöyle ki, Anadolu'nun kültürel öğeleri arasında baktığımızda bir, Türkiye'nin yedi harikası şeklinde bir şey çıkaracak olursak Nemrut Dağı bu ilk yedi sıralama içerisinde yer alır ve hem Almanlar ve hem diğer Avrupalılar açısından da geçmişleri aramaları adına büyük önem arz eden bir yapı taşı.”

PTR 6: “Bir insanın kendini o eski dönemlerde nasıl tanrı gibi gördüğü, insanların ona nasıl inandığı, yılda iki defa ayinlere çıkarken yaptıkları işkenceler, güneşin doğuş ve batışının en iyi hesaplandığı dönem ve milattan önce 100 milattan önce 160 lı yıllarda bile o heykeltıraşlığın ve o sanatın gösterildiği en güzel kaynaklardan bir tanesi. Bir de şöyle bir durum var, en önemli şeylerden bir tanesi de Kommagene'nin dünya tarihinde niye çok önemli dersiniz, kendisi zaten birinci Antiochos şeyde o tabletlerde yazıyor. O yazıda 258 satılık yazıda ben diyor annesi tarafından Helen yani Yunan, babası tarafından Pers tarafından yetiştirilen bir insanım. Yani Kommagene hem Yunan kültürü hem Pers kültürü açısından çok önemli bir yerimizdir. Ama maalesef tabii ne Yunanistan'da ne de İran'da çok fazla reklamı yapılan bir yer değil. Hani yabancılar geliyor tabii ki Almanlar, Fransızlar falan ama, ben şimdiye kadar hiçbir İranlı ile karşılaşmadım. Hiçbir Yunanlı ile karşılaşmadım, ki orası aslında biraz daha Yunan kültürü ve İran kültürü yani.”

PTR 7: “Tabii son zamanlarda yerli turistlerin daha çok rağbet göstermesi o bölge yani Güneydoğu Anadolu Bölgesi dediğim yere daha çok rağbet göstermesi onun önemini biraz daha artırmıştır tabii ki de. Fakat tarihsel boyutta inceleyecek olursak Nemrut Dağı'nın önemi yani Greco-Pers diyebileceğimiz hani dünya üzerinde çok etkisi olmayan, çok daha bilinmeyen yani daha eş benzeri olmayan bir destinasyon olduğu için tarihsel boyutunda öyle bahsedebiliriz. Tabi Kommagene

İmparatorluğu bu konuda en büyük rol oynuyor, fakat istenilen veya tercih edilen bir şekilde bir yere odaklanabilmiş değil destinasyon olarak.”

PTR 8: “Buradaki araştırmaları da yapımlarıyla beraber, ki Almanya'dan geliyor bunlar, Almanların özellikle ilgisini çekmiş. Ve kazılarla biraz daha yol katedilmeye başlayınca da Almanya'dan insanlar gelmeye başlamış turizm anlamında. İlk turizm faaliyetlerinin yapıldığı yer Türkiye topraklarında, Anadolu'da 1890'lar, 1900'lar Almanlar. Tabii günümüzde de hani Türkiye'de özellikle o bölgede son 20 yılda geziler var. Yani turizm var ama bu yerli misafirler için geçerli. Ama 1980'ler, 70'ler, 60'lar, İngilizler olsun, Amerikalılar olsun, Fransızlar olsun sürekli hani Türklerden önce Nemrut'u gezmeye başlamışlar.”

PTR 10: “Ondan sonra coğrafi olarak ulaşım belki biraz zor olabiliyor ama bu zorluk da bir taraftan bir güzellik katıyor. Bir, insanlarda merak duygusunu arttırmış oluyor. Dağdaki eserler zaten muhteşem eserler ve o coğrafyada orada o eserleri yapabilmek de büyük bir başarı zaten. Bu anlamda da ziyaretçileri oldukça etkileyen önemli bir alan durumunda.”

PTR 12: “Hatta dünyada bu nedenle ziyaretçi sayısı çok istekli olduğu için, daha doğrusu ziyaretçi profili turizm açısından en önemli yerlerden bir tanesi.”

PTR 13: “O yüzden sekizinci harika olması veya işte o düşüncede olması ülke turizmi için ya da işte bölge reklamı için çok önemli bir yer ediniyor.”

PTR 14: “Bu dünya üzerinde belki de en ihtişamlı gün doğumu gün batımı, dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen turistler tarafından buradan izlenmektedir. Benim için önemi, yani dünyanın hiçbir yerinde 2150 metre yükseklikte bu şekilde dev bir tümülüsün olmamasıdır. Bölgenin doğası ve batılıların Mezopotamya'ya olan ilgisi de eklenince Nemrut Dağı doğal bir turizm destinasyonu haline geliyor. Özellikle hristiyanların, batılı turistlerin kutsal kitaplarında Fırat Nehri'nden bahsedilmesi, ingilizcesi Euphrates, bu bölgeyi batılı turistler için merak uyandırıcı bir yer haline getirmektedir.”

PTR 16: “Yani seksenli yıllarda Dünya Kültürel Miras Listesine girdikten sonra, ki Türkiye'de dünya kültürel miras listesine giren eser sayısı 20 civarında, ilk giren yerlerden olması nedeniyle ve ortalama işte 2200 rakımlı bir tepenin bir dağın en üst zirvesine inşa edilmiş, batı ve doğu medeniyetlerine ait tanrı ve tanrıçaların sembolleriyle, heykelleriyle süslendiği için batı ve doğunun birleştiği yerdir aslında.”

PTR 17: “Nemrut Dağı öncelikle doğa harikası bir bölgedir. Torosların doğu ucunda önemli bir belirgin zirvedir. Dolayısıyla çok uzaklardan görülebilir. Ondan dolayı da önemli bir coğrafi işarettir. İkincisi önemli bir tarihi destinasyondur, 2000 yılı aşkın bir süredir yani. O dağın tepesine yapılmış olan tümülüs ve etrafındaki tarihi eserler hâlâ orada duruyor.”

PTR 18: “Çünkü 1987 yılından beri UNESCO Kültür Mirası Kalıcı Listesine girmiş muhteşem yüksekliğiyle ve inanılmaz güzel heykelleriyle dünyanın ilgisini çeken çok önemli bir turizm

destinasyonu olarak günümüze kadar yılda 10 binlerce 100 binlerce misafirin gidip görmeyi arzuladığı, gidip gördüğü çok önemli bir destinasyondur Nemrut Dağı.”

PTR 19: “Sadece Nemrut üzerinden değil de hani bütün bizim ülkemizin, milli değerlerin turistik açıdan bu pazarlama işini biz çok iyi yapamıyoruz İstanbul haricinde. Nemrut Dağı da işte bu gittiğimizde destinasyonlar arasında çok önemli o yolu tırmanırken zaten hem araçla hem de yaya olarak yaşlı olsalar bile misafirler hani büyük bir heyecanla ve o kadar yorgun olsalar da büyük bir heyecanla tırmanıyorlar. Oraya vardığımızda işte bu başarımlık hissi işte. Ben buraya araçla bir saatte geldim. O da yetmedi yarım saat işte merdiven çıktım tabii işte bunun gün batımı, gün doğumu kısmı var. Onu da bazı misafirler tercih edebiliyor müsaitlik durumlarına göre ve hani oraya geldiklerinde tabii aşık oluyorlar resmen çünkü çok güzel bir manzarası var.”

6.3. Nemrut Dağı Milli Parkı’nın Destinasyon Olarak Sıralanmasına İlişkin Profesyonel Turist Rehberlerinin Yaklaşımları

Tablo 7. 3’te sunulan bulgular, profesyonel turist rehberlerinin Nemrut Dağı Milli Parkı’nı bir turizm destinasyonu olarak nasıl konumlandıklarını ve bu konumlandırmanın çok boyutlu bir değerlendirme süreci sonucunda şekillendiğini göstermektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen nitel verilerin içerik analizi yoluyla çözümlenmesiyle oluşturulan ana tema “Nemrut Dağı Milli Parkı Destinasyon Sıralaması” başlığı altında beş alt tema etrafında yapılandırılmıştır. Bu alt temalar; rehberlerin Nemrut Dağı’nı diğer destinasyonlarla karşılaştırmaları, parkın kendine özgü özellikleri, rehberlerin bireysel ve mesleki perspektifleri, tur programlarının yapısı ve kapsamı ile bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte algılanan önem düzeyi gibi değişkenlere dayanmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Nemrut Dağı’nı Türkiye ölçeğinde ilk üç ya da ilk beş arasında konumlandırırken, bazı rehberler destinasyonu Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) bölgesi içerisinde birinci sıraya yerleştirmiş, diğer bazı rehberler ise Türkiye genelinde ilk on içinde değerlendirmiştir. Bu çeşitlilik, Nemrut Dağı’nın sahip olduğu tarihi, arkeolojik ve doğal mirasın profesyonel turist rehberleri nezdindeki yüksek farkındalığını ve değerini yansıtmaktadır. Özellikle UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde yer alması, Kommagene Krallığı’na ait kültürel miras unsurları, etkileyici doğal peyzajı ve özgün görsel yapısı gibi faktörler, rehberlerin değerlendirmelerinde belirleyici rol oynamaktadır.

Sıralama yaklaşımlarında bireysel farklılıkların da etkili olduğu gözlenmiştir. Örneğin, doğa rehberliği yapan katılımcılar parkın el değmemiş doğasını ön plana çıkarırken, Mezopotamya uzmanı olan bir rehber tarihsel ve kültürel katmanlara odaklanmıştır. Bununla birlikte, bireysel uzmanlık ve deneyimlerin yanı sıra, rehberlik yapılan tur programlarının kapsamı, ulaşım olanakları ve turun süresi gibi dışsal faktörlerin de sıralama üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bazı rehberler Nemrut Dağı’nı, Türkiye’nin önde gelen destinasyonları arasında yer alan Efes, Kapadokya, Göbeklitepe ve İstanbul gibi mekânlarla kıyaslayarak değerlendirmiştir. Bu kıyaslamalar, Nemrut Dağı’nın yalnızca bölgesel değil,

aynı zamanda ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet edebilir bir destinasyon olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, profesyonel turist rehberlerinin Nemrut Dağı Milli Parkı'na ilişkin değerlendirmeleri; sadece destinasyonun sahip olduğu somut (fiziksel, tarihî, doğal) ve soyut (kültürel anlam, algılanan değer) nitelikler üzerinden değil, aynı zamanda rehberlerin kişisel uzmanlık alanları, mesleki tecrübeleri, yönettikleri tur programlarının yapısı ve hitap edilen turist profili gibi çok çeşitli etkenler üzerinden şekillenmektedir. Bu bağlamda Nemrut Dağı, profesyonel rehberler tarafından çok boyutlu ve stratejik bir destinasyon olarak değerlendirilmekte ve genel anlamda yüksek bir önem düzeyine yerleştirilmektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik olarak yöneltilen “Nemrut Dağı Milli Parkı destinasyon açısından sizin için kaçınıcı sırada yer alır?” sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda elde edilen kodlar, alt temalar ve ana tema Tablo 7. 3'te sunulmuştur. Ana temayı oluşturan “Nemrut Dağı Milli Parkı Destinasyon Sıralaması” beş alt tema kapsamında sınıflandırılmıştır. Bu alt temalar, içerik analizine dayalı tümevarımsal bir yaklaşımla belirlenmiş ve şu şekilde sıralanmıştır:

- “Nemrut Dağı'nı Diğer Destinasyonlar ile Kıyaslayarak Sıralama Yaklaşımı”
- “Nemrut Dağı Milli Parkı'nın Özelliklerine Göre Sıralama Yaklaşımı”
- “Profesyonel Turist Rehberlerinin Bireysel ve Mesleki Durumlarına Göre Sıralama Yaklaşımı”
- “Turun Özelliğine Göre Sıralama Yaklaşımı”
- “Bölgesel, Ulusal ve Küresel Ölçekteki Önem Algısına Dayalı Sıralama Yaklaşımı”

Her bir alt temayı oluşturan kodlar, görüşmeye katılan profesyonel turist rehberlerinin görüşme sırasına göre atanmış numaralar ve isimlerinin baş harfleri ile oluşturulmuş kısaltmalar (örneğin PTR-1) aracılığıyla Tablo 6. 3'ün ilk kısmında açıklanmıştır.

Tablo 6. 3. Nemrut Dağı Milli Parkı Destinasyon Sıralaması

Profesyonel Turist Rehberleri	Soru 2; <i>Nemrut Dağı Milli Parkı destinasyon açısından sizin için kaçınıcı sırada yer alır?</i>				
	Kodlar				
PTR1					Türkiye’de İlk üç
PTR2		Oranın bakirliği	Doğa Rehberliği	Tura bağlı içeriğe bağlı, Otobüs turu	Türkiye’de İlk üç
PTR3					GAP bölgesi için birinci sırada, Türkiye ilk on,

Tablo 6.3. (devamı)

PTR 4	Mardin, Karadeniz Bölgesi				Türkiye’de ilk üç girer
PTR 5					Türkiye’de İlk üç dünyada da ilk ona
PTR 6	Efes, Çanakkale, Sümela	Yorucu			Türkiye’de İlk beş
PTR 7			Profesyonel işim, Bireysel ilk önceliğim		
PTR 8		Nemrut Dağı yolunun zorlayıcı yapısı			İlk üç (Gap Bölgesi),
PTR 9					Güneydoğu Anadolu Bölgesi (ikinci sırada)
PTR 10					Balıklığöl, Göbeklitepe, Halfeti (ilk dört GAP Bölgesi)
PTR 11					Anadolu’da ilk üç
PTR 12					İlk üç (Gap Bölgesi), Türkiye’de ilk on
PTR 13		Arkeolojik bakımdan, Tarihi Bakımdan,			
PTR 14	İstanbul, Efes, Kapadokya, Göbeklitepe, Antalya	Arkeolojik destinasyonl ar, manzara	Hiçbir eksiği olmaması, Dünya üzerinde eşsiz olma		
PTR 15	Efes, Kapadokya			GAP Turları	Türkiye’de İlk beş
PTR 16					İkinci sırada
PTR 17	İstanbul, Efes, Likya (Antalya- Fethiye), Kapadokya, Frig Vadisi, Ağrı Dağı, Van Gölü, Adıyaman				

Tablo 6.3. (devamı)

PTR 18		UNESCO asıl listesi, Komagene Krallığı'nın kadınları, İkinci Antiochos'un mezar alanı, Hiyerotesyon alanı, Komagene Krallığı'nın yazlık başkenti, Hem doğası hem biyolojik çeşitliliği	Mezopotamya uzmanı		
PTR 19			Acentecilik ve rehberlik gözünden, maliyet temelli	Program maliyeti	Göbeklitepe, Karahantepe ve Mardin
ALT TEMALAR					
Nemrut Dağı'nı Diğer Destinasyonlar ile Kıyaslayarak Sıralama Yaklaşımı	Nemrut Dağı Milli Parkı'nın Özelliklerine Göre Sıralama Yaklaşımları	PTR'lerin Bireysel ve Mesleki Durumlarına Göre Sıralama Yaklaşımı	Turun Özelliğinin Göre Sıralama Yaklaşımı ¹	Bölge ve Ülkedeki Önemine Göre ve Doğrudan Sıralama Yaklaşımı	
ANA TEMA					
NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI DESTİNASYON SIRALAMASI					

6.3.1. Nemrut Dağı'nı Diğer Destinasyonlar ile Kıyaslayarak Sıralama Yaklaşımı

PTR4: “Çünkü Güneydoğu coğrafyası olarak baktığımda Mardin, Nemrut ve ondan sonra Karadeniz bölgesinde birkaç nokta yer almakta.”

PTR6: “Hani ilk ilk üçe girmez ama yani sonuçta Efes de var, Çanakkale de var, çok güzel yerler var. Ben şeyi de çok severim, Sümela'yı falan da severim.”

PTR14: “Nemrut Dağı'nı şu anda çok popüler olan İstanbul, Efes, Kapadokya, Göbeklitepe, Antalya gibi destinasyonlardan hiçbir eksiği olmadığını, hatta fazlasına bile sahip olduğunu düşünüyorum.”

PTR15: “Yani Türkiye'deki Efes gibi, Kapadokya gibi, açık hava hani müzeleri de dahil olmak üzere milli park olarak bence ilk beşe giren en önemli milli parklarımızdan bir tanesi.”

PTR17: “Mesela Türkiye'de belirgin destinasyonlar var. Bunlar neler, İstanbul var, İzmir var, Selçuk Efes... Bunun gibi bu bölgeyi düşün Likya Bölgesi var. Antalya ve Fethiye arasında Kapadokya bölgesi var, Frig vadisi var. Doğuya doğru devam ettiğimiz zaman Ağrı Dağı ve civarı var. Van Gölü

var, bu bölge var. Bir de işte şu an senin öğrenim gördüğün, Adıyaman Bölgesi ve Nemrut Dağı var. Bence bu bölgelerin hepsi birbirine eşit seviyede önemli yerler.”

6.3.2. Nemrut Dağı Milli Parkı’nın Özelliklerine Göre Sıralama Yaklaşımları

PTR2: “Nemrut destinasyonunu çünkü içerik olarak sunum olarak oradaki imkanları kullanabilme anlamında oranın bakırlığını kullanabiliyor.”

PTR6: “Çok kıymetli bir yer çıkması biraz yorucu yürüyerek git çıktığınız için çıkıp inmekten zorlandığınız ve ondan dolayı bir eksi oluyor benim açısından.”

PTR8: “Ben şöyle söylüyorum insanlara, oranın yokuşu var, çıkışı var, zorlanıyorsunuz. Ama söylediğim şey şu, hani Mekke'ye girip Kâbe'yi görmemek gibi bir şey Nemrut. O yüzden ilk üç arasında.”

PTR13: “Bir tarih bakımından baktığımızda ya da işte arkeolojik bir olay olarak baktığımızda. Ya kesinlikle ilk onda olur derim.”

PTR14: “Hatta dünyada eğer arkeoloji alanındaki destinasyonlardan bahsediliyorsa Nemrut Nağı Milli Parkı’nı ilk 10 destinasyon arasına yerleştirebiliriz. Cendere gibi dünyanın en büyük ikinci roma askeri köprüsünün, yine bir Memlük Kalesi olan Kahta Kalesi’nin, Karakuş Tümülüsü’nün, Kahta Çayı’nın ve bunların çevresindeki doğal güzelliklerin, manzaraların ve gün batımının bir arada bulunduğu bir milli park, dünya üzerinde bulunduğunu zannetmiyorum.”

PTR18: “Benim için UNESCO Listesine giren, Dünya Kültür Mirası kalıcı mirasında olan, o listede olan önemli yerlerden bir tanesi olan Nemrut Dağı Milli Parkı. Çünkü milli parkın içerisinde tarihin en önemli kompleks hem doğu dünyasını hem batı dünyasını birbirine bağlayan adeta bir çimento görevi gören Kommagene Krallığı’nın çok önemli toprakları Septimus Severus tarafından, Roma imparatoru Septimus Severus tarafından yapılmış olan dünyanın en eski taşköprülerinden biri olan Cendere Köprüsü ile Karakuş Tümülüsü’yle Kommagene Krallığı’nın kadınlarına ithafen yapılmış olan mezarlığı ile ve Nemrut Dağı Kommagene Kralı İkinci Antiochos’un mezar alanının hiyerotesyon alanını içinde barındırması, yine komagene krallığının yazlık başkenti olan Arsemia’yı içinde barındırması dolayısıyla hem doğası hem biyolojik çeşitliliği ile çok önemli bir yer olması bakımından birinci, ikinci sırada olabilir.”

6.3.3. PTR’lerin Bireysel ve Mesleki Durumlarına göre Sıralama Yaklaşımı

PTR2: “Ben bir doğa rehberiyim.”

PTR7: “Kendi profesyonel işim olarak söylüyorum. Nemrut Dağı ise yani bu listenin orta kısmında yer alıyor iş olarak. Fakat benim kişisel tercihim olarak tabii ki de Nemrut Dağı ilk önceliklerim arasındadır.”

PTR14: “Nemrut Dağı’nı şu anda çok popüler olan İstanbul, Efes, Kapadokya, Göbeklitepe, Antalya gibi destinasyonlardan hiçbir eksiği olmadığını, hatta fazlasına bile sahip olduğunu düşünüyorum.”

PTR18: “Ben bir Mezopotamya uzmanı olarak bu bölgede çalışan bir rehber olarak en önemli birinci, ikinci sırada olabilecek bir yer.”

PTR19: “Şimdi hem rehber olarak cevaplayayım bunu hem de acenteci olarak cevaplayım. Bazı acenteler Nemrut’u programlarına dahil etmiyor, turlarına koymuyor. Ekonomik durumlara da baktığımızda, acenteler çok hani maliyetleri düşüğe tutmak istiyorlar.”

6.3.4. Turun Özelliğine Göre Sıralama Yaklaşımı

PTR2: “Yani yaptığın tura bağlı, içeriğe bağlı. Ama eğer otobüs turu buraya eğer yapıyor olsaydım, eğer ilk ona herhalde yani ilk beşe net giremezdi onu da söyleyeyim yani.”

PTR15: “Siz Anadolu turu yapıyorsanız, yani Güneydoğu ve Doğu Anadolu en önemli, Yani GAP turlarında bence ilk üçe giren destinasyonlardan birisidir.”

PTR19: “Bazı acenteler Nemrut’u programlarına dahil etmiyor, turlarına koymuyor. Ekonomik durumlara da baktığımızda, acenteler çok hani maliyetleri düşüğe tutmak istiyorlar.”

6.3.5. Bölge, Ülke, Dünyadaki Önemine Göre ve Doğrudan Sıralama Yaklaşımı

PTR1: “Yani net bir şekilde bütün Türkiye’de ilk üç.”

PTR2: “Benim için herhalde ilk 3 sıraya Türkiye içerisinde Adıyaman destinasyonunu çok rahatlıkla yazabilirim.”

PTR3: “GAP bölgesi için birinci sırada diyebilirim. Türkiye geneli dersin nokta atışı bir sıralama söyleyemem ama ilk...ilk ona girer.”

PTR4: “Yani ilk üçe girer diyebilirim.”

PTR5: “Türkiye içerisinde ilk üçe sokabileceğimiz, ilk üçte olabilecek dediğimiz bir yer. Ondan sonra dünya açısından baktığınız zaman da dünyada da ilk ona girebilecek olan bir yer bence.”

PTR6: “Yani kesinlikle ilk beşe girer.”

PTR8: “Ama söylediğim şey şu, hani Mekke’ye girip Kâbe’yi görmemek gibi bir şey Nemrut. O yüzden ilk üç arasında.”

PTR9: “Bölge olarak benim için ikinci sırada yer alabilir diyorum. Yani Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde düşünülürse eğer ikinci sırada.”

PTR10: “Göbekli tepesi ondan sonra Halfeti, Halfeti’den sonra da şey... Nemrut Dağı’na ziyaret. Yani üçüncü veya dördüncü sırada yer alıyor diyebiliriz.”

PTR11: “Anadolu’da kesinlikle Nemrut Dağı ve Kommagene Milli Parkı gezdirdiğim yerler arasında kesinlikle ilk üçte.”

PTR12: “Bölge olarak sorarsak ilk üçün içinde tabi, mutlaka görülmesi gereken yerlerden bir tanesi. Türkiye olarak da kesinlikle ilk onun içerisinde olan yerlerden bir tanesi.”

PTR15: “Yani Türkiye’deki Efes gibi, Kapadokya gibi, açık hava hani müzeleri de dahil olmak üzere milli park olarak bence ilk beşe giren en önemli milli parklarımızdan bir tanesi.”

PTR16: “Şu anda ikinci sırada yer alır.”

PTR19: “Göbeklitepe var, mesela Güneydoğu’da çokça ziyaret edilen Nemrut Dağı var. Onun dışında işte, Karahan Tepe yükselen yıldızlarımızdan biri, Mardin’de çeşitli yerler var.”

6.4. Nemrut Dağı Milli Parkı Arkeolojik Alanlarının Belirli Odaklara Göre Sıralanmasına İlişkin Bulgular

Tablo 7. 4’te sunulan bulgular, Nemrut Dağı Milli Parkı’na ilişkin profesyonel turist rehberlerinin algı ve değerlendirmelerini içermektedir. Araştırmanın üçüncü sorusu olan “Nemrut Dağı Milli Parkı’ndaki arkeolojik alanlardan hangisi size göre en caziptir?” sorusuna verilen yanıtlar, nitel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiş ve kodlardan hareketle tematik bir yapı oluşturulmuştur. Bu bağlamda, "Nemrut Dağı Milli Parkı Arkeolojik Alanlarının Belirli Odaklara Göre Sıralanması" ana teması altında altı alt tema belirlenmiştir. Bu temalar, rehberlerin mekânı değerlendirme pratiklerini çok boyutlu bir perspektiften ele aldıklarını göstermektedir.

İlk olarak, "Nemrut Dağı, Tümülüs, Terasların Anıtsal ve Simgesel Odaklı Sıralaması" alt teması çerçevesinde, katılımcıların büyük çoğunluğu Nemrut Dağı’nı zirvesindeki tümülüs, heykeller ve doğu-batı terasları ile birlikte anıtsal ve simgesel bir yapı olarak ön plana çıkarmıştır. Bu alanların yalnızca fiziksel görkemi değil, aynı zamanda taşıdıkları sembolik anlamlar dolayısıyla da rehberler nezdinde önemli bir cazibe unsuru oluşturduğu anlaşılmaktadır. Tanrı ve tanrıça heykelleri, heykel kaideleri ve mimari düzenlemeler rehberlerin sıklıkla vurguladığı unsurlar arasındadır.

İkinci olarak, "Tarihsel ve Mitoloji Odaklı Sıralama" teması kapsamında bazı rehberlerin, Kommagene Krallığı’nın kültürel mirasına, Herkül ile el sıkışma kabartması, horoskop taşı ve Grekçe yazıtlar gibi mitolojik ve tarihsel unsurlara atıfta bulundukları görülmüştür. Bu yaklaşım, destinasyonun tarihsel anlatı gücünü pekiştirmekte ve rehberlerin bilgi aktarımındaki uzmanlık rollerini yansıtmaktadır.

Üçüncü olarak, "Hikâye ve Rota Odaklı Sıralama" teması altında, Nemrut Dağı’nın yalnız başına değil, Karakuş Tümülüsü, Arsemia ve Cendere Köprüsü gibi çevresel arkeolojik alanlarla bir anlatı ve ziyaret rotası bütünlüğü içerisinde değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Bu durum, rehberlerin kültürel miras alanlarını birbiriyle ilişkilendirerek bütüncül ve bağlamsal bir ziyaret deneyimi oluşturma çabalarını göstermektedir.

Dördüncü olarak, "Özel İlgi Odaklı Sıralama" alt temasında, bazı rehberlerin özellikle Karakuş Tümülüsü'nün kadınlara adanmış olması gibi özgün ve tematik özelliklere dikkat çektikleri, ayrıca doğa unsurları, endemik bitki örtüsü ve kişisel ilgilere dayalı değerlendirmelerde bulundukları görülmektedir. Bu yaklaşım, mekâna ilişkin öznel ve bireysel algıların ön plana çıktığını göstermektedir.

Beşinci olarak, "Ziyaretçi Algısı Odaklı Sıralama" kapsamında ise rehberlerin, turistlerin dikkatini çeken unsurları merkeze alarak sıralama yaptıkları tespit edilmiştir. Özellikle heykellerin korunmuşluğu, yapıların 2000 yıl boyunca ayakta kalmış olması gibi özellikler, rehberlerin ziyaretçi deneyimini ve beklentilerini göz önünde bulundurarak değerlendirme yaptıklarını ortaya koymaktadır.

Son olarak, "Mimari ve Teknik Özellik Odaklı Sıralama" teması çerçevesinde bazı rehberlerin sütun yüksekliği, yapıların ölçüleri gibi mimari ve mühendislik boyutlarını öne çıkardıkları görülmektedir. Bu durum, alanın sadece tarihsel veya simgesel değil, aynı zamanda estetik ve teknik nitelikleriyle de değerlendirildiğini göstermektedir.

Bu altı tema, profesyonel turist rehberlerinin Nemrut Dağı Milli Parkı'na ilişkin değerlendirmelerinin çok katmanlı, bağlamsal ve kullanıcı odaklı olduğunu ortaya koymaktadır. Rehberlerin bireysel uzmanlıkları, deneyimleri ve hedefledikleri ziyaretçi profilleri, değerlendirme biçimlerini çeşitlendirmektedir. Dolayısıyla Nemrut Dağı, yalnızca fiziksel yapılar bütünü değil; tarihsel, kültürel, mitolojik ve estetik unsurların iç içe geçtiği çok boyutlu bir turizm anlatısının merkezinde konumlanmaktadır.

Sonuç olarak, Tablo 7. 4'te sunulan kodlar, profesyonel turist rehberlerinin görüşme sıralarına göre verilen numaralar ve baş harflerinden oluşturulan kısaltmalar (PTR1, PTR2 ...) aracılığıyla sınıflandırılmış; bu kodlamalardan tümevarımsal olarak oluşturulan temalar, yukarıda belirtilen çok boyutlu analiz çerçevesini destekleyecek şekilde yapılandırılmıştır. Rehberlerin değerlendirme yaklaşımları, hem arkeolojik alanların turistik potansiyelini ortaya koymakta hem de alanın çok yönlü bir yorumlamaya açık olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. 4. Nemrut Dağı Milli Parkı Arkeolojik Alanların Belirli Odaklara Göre Sıralanması

Profesyonel Turist Rehberleri	Soru 3; <i>Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki arkeolojik alanlardan hangisi size göre en caziptir?</i>					
	Kodlar					
PTR1	Tümülüs					
PTR2	Nemrut Dağı	Tarihi tamamlamak	Hikaye, Karakuş, Arsemia ve Nemrut üçgeni			
PTR3	Nemrut Dağı					
PTR4				Yenikale, Tarihi filmler		
PTR5	Tümülüs			İlgi		

Tablo 6.4. (devamı)

PTR6		Kommagene Krallığı'nın tarihi, Arsemia, Herkül ile tokalaşma, Horoskop tarihi eseri				
PTR7	Karakuş Tümülüsü			Kadınlara özel tümülüs		
PTR8	Dağın kendisi, Heykeller, Tümülüs					
PTR9	Nemrut Dağı, Zirvedeki tümülüs, Heykeller					
PTR10	Tümülüs, Doğu ve batı tanrıları					
PTR11	Doğu terasındaki heykel kaideleri, Korunmuşluk, Zeus'un etkileyciliği					2000 yıldır ayakta kalma
PTR12	Dağın üzerindeki doğu ve batı terasları	Medeniyet farklılığı, Geçiş dönemi	Sıralarsak Nemrut-Cendere-Karakuş-Perre rotası			
PTR13	Nemrut Dağı zirvesi					
PTR14		Arsemia el sıkışma kabartması, İkonik sahne, Grekçe yazıt, Ayin, Mağara, Doğa, Meşe ağaçları, Endemik			İnternette görerek merak etme	Dikkat çeken 4 sütun 110 metre uzunluk ve 30 metre genişlik, 120 metre uzunluk ve 7 metre genişlik
PTR15	Tümülüs					
PTR16	Tümülüs, Tanrı ve Tanrıça heykelleri					
PTR17	Nemrut Dağı					

Tablo 6.4. (devamı)

PTR18	Nemrut Dağı, Karakuş tümülüsü, Tümülüs	Gizem, Büyü				Kırma taş
PTR19	Tümülüs, Etkileycilik, Gündoğumu ve batımı					
ALT TEMALAR						
Nemrut Dağı, Tümülüs, Terasların Anıtsal ve Simgesel Odaklı Sıralama		Tarihsel ve Mitoloji Odaklı Sıralama	Hikaye ve Rota Odaklı Sıralama	Özel İlgi Odaklı Sıralama	Ziyaretçi Algısı Odaklı Sıralama	Mimari ve Teknik Özellik Odaklı Sıralama
ANA TEMA						
NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI ARKEOLOJİK ALANLARIN BELİRLİ ODAKLARA GÖRE SİRALANMASI						

6.4.1. Nemrut Dağı, Tümülüs, Terasların Anıtsal ve Simgesel Odaklı Sıralama

PTR1: “Nemrut Dağı Milli Parkı dediğimiz zaman zaten birçok insanın, birçok rehberin veya birçok turistin aklına ilk gelen şey yukarıdaki tümülüs tabii ki.”

PTR2: “Yani tabii ilk sıraya Nemrut’u yazabilirim, yani dağı yazabilirim.”

PTR3: “Ya tabii Nemrut’u Cendere Köprüsü, Karakuş Tümülüsü ile kıyaslayınca dediğim gibi tüm Türkiye ile kıyaslayınca bile ilk ona girdiği için orada ilk sırada kalır.”

PTR5: “Yani hiç şüphesiz tümülüsün olduğu yerdir.”

PTR7: “O yüzden Karakuş Tümülüsü demek istiyorum bu anlamda.”

PTR8: “Ama hani direkt olarak kendisi ya dağın. Dağın olduğu bölüm, o heykellerin olduğu bölüm, Tümülüs’ün olduğu bölüm, en cazip olanı bence.”

PTR9: “Benim için en cazip olan Nemrut Dağı’nın zirvesindeki alan, zirvedeki tümülüs ve heykellerin bulunduğu alan.”

PTR10: “Doğu ve batı tanrılarını selamlayan tümülüs en cazip yer olarak belirtebiliriz.”

PTR11: “Bence en cazip olan doğu terasındaki heykel kaideleri, çünkü batı terasına da benzer kaideler var ama doğu terasındakiler inanılmaz derecede korunmuş ya 2 bini aşkını ayakta kalmış. Zeus heykelini, kaidesini görünce insan kesinlikle etkileniyor. Bana göre en can alıcı en akılda kalıcı yer doğu terasındaki heykel kaideleri.”

PTR12: “Tabii yani medeniyet açısından farkları var ama yani birincisi dağın üzerindeki doğu ve batı terasları tabii önemli.”

PTR13: “Nemrut Dağı zirvesi kesinlikle.”

PTR15: “Tabii ki tümülüs.”

PTR16: “Ya tabii ki tümülüs yani Nemrut Dağı’nın zirvesindeki antik Kral Antiochos tarafından yapılan, her iki tarafında da tanrı ve tanrıça heykellerinin olduğu tümülüs, yani Nemrut Dağı’nın zirvesindeki tümülüs diyelim.”

PTR17: “Tabii ki Nemrut Dağı.”

PTR18: “Bence Karakuş Tümülüsü ve Nemrut Dağı’nın kendisi en yüksek noktası Kral Antiochos' un anıt mezarının olduğu kabul edilen düşünülen bu 2 alan birbirinden önemlidir, özeldir. Çünkü bundan yaklaşık 2000 yıl önce insan gücüyle dünyanın en büyük kırma taşlar kullanılarak yapılmış olan tümülüs.”

PTR19: “Orada tabii tümülüs en cazibi, Antiokhos' un tümülüsünden bahsediyorum. Karakuş Tümülüsü var onun yerine, hani onlar çok zaten bakanlık tarafından da çok şaşalı bir şekilde düzenlemesi yapılmamış, ama herkes tümülüse çıkmak istiyor. Antiochos'un tümülüsüne çıkmak istiyor orada tabii biz de gün doğumu, gün batımı meselesi var biliyorsunuz.

6.4.2. Tarihsel ve Mitoloji Odaklı Sıralama

PTR2: “Karakuş, Arsemia, Nemrut ve tabii ki Cendere, işte ne bileyim diğeri neydi? Eskikale’yi, Yenikale’yi pardon, gösterip mutlaka burada tarihi tamamlamaya çalışıyorum.”

PTR6: “Şimdi orada Nemrut’a çıkmadan önce Kommagene Krallığı’nın tarihini biliyorsunuz. Sizin zaten Arsemia diye bir yer var. Yani Kommagene Krallığı’nın yazlık başkentidir, kışlık başkenti ise Samsat diye geçiyor. Yazlık başkenti Arsemia, Arsemia da Nemrut’a çıkarken sol tarafta kalıyor. Ben oraya çok fazla götürmedim tur ama oradan da şey tablet çıktı. Mesela o tablette de Antiochos'un Herkül ile bir tane tokalaştığı bir görüntü var. Ama tabii herkesin ortak kanısı bence Kommagene de, Kommagene Krallığın en iyi eseri horoskop diye geçen bir tane tarihi eser var.”

PTR12: “Tabii yani medeniyet açısından farkları var ama, yani birincisi dağın üzerindeki doğu ve batı terasları tabii önemli. Sıralarsak da Cendere Köprüsü, diğer taraftan tam geçiş dönemi aynı zamanda yine Nemrut ile alakalı.”

PTR14: “İngiliz gruplarla bu gruplara rehberlik yaptım. Bunlar en çok merak ettikleri bu internette gördükleri Birinci Mithridates Kallinikos yani Birinci Antiochos’un babası ile bir yarı tanrı olan Herakles’in el sıkışma sahnesinin olduğu kabartma. Bunu birebir gerçek alanda gördükleri zaman bu bölgedeki ikonik sahnelerden biridir bu el sıkışma sahnesi. Yine ayrıca Anadolu’da en uzun Grekçe yazıt Arsemia Antik Kenti’ndedir. Yazıtın içeriğinde kentin kuruluşundan, Kommagene Krallığı’nın kanunlarından, krallık soyundan, bölgedeki mimari yapılardan ve kabartmalardan, dinsel yapılardan ve ayın sırasında yapılması gerekenlerden bahsedilmektedir. Bu Arsemia’daki yer altına inen mağara da turistlerin ilgisini çekmektedir. Ve diğer arkeolojik buluntular, o yer altına inen mağara turistleri oldukça şaşırtıyordu. Yani bir de doğası da güzel, çok güzel meşe ağaçları vardı, endemik çiçekler var.”

PTR18: “Ayrıca içinde halen barındırdığı gizemle beraber de çok daha özel bir yer olarak günümüze kadar gizemini, büyüsunü koruyan bir nokta olduğu için Nemrut Dağı’nın kendisi diyebilirim.”

6.4.3. Hikaye ve Rota Odaklı Sıralama

PTR2: “Yani karakuş arsemia ve nemrut’u bir şey olup. O üçgeni bir hikaye yaparak böyle anlatmakta fayda var.”

PTR12: “Sıralarsak da Cendere Köprüsü, diğer taraftan tam geçiş dönemi aynı zamanda yine Nemrut ile alakalı. Tabii Karakuş Tümülüsü oldukça önemli ve Adıyaman’daki Perre Antik Kenti bu şekilde sıralayabiliriz.”

6.4.4. Özel İlgi Odaklı Sıralama

PTR4: “Bana göre en cazip olan Yenikale. Çünkü çok film izleyen bir insan olduğum için, aynı zamanda ve okumayı da sevmem sebebiyle Yenikale çok ilgimi çekiyor. İzlediğimde, izlemiş olduğum tarihi filmlerle bağdaştırma imkânım oluyor.”

PTR5: “Yani hiç şüphesiz tümülüsün olduğu yerdir. Ama işte Arsemia olsun, ondan sonra, gerçi Samsat sular altında kaldı, Arsemia olsun ya da Samsat tarafındaki olsun ilgi çekiyor.”

PTR7: “Fakat Karakuş Tümülüsü’nde beni etkileyici olan şey hani bir kadın, kadın üzerine, kadın adına bir mezar, mezar anıtının yapılması. Ki bu Anadolu’da çok gördüğümüz, bir alışa gelmiş durum değildir.”

6.4.5. Ziyaretçi Algısı Odaklı Sıralama

PTR14: “İngiliz gruplarla bu gruplara rehberlik yaptım. Bunlar en çok merak ettikleri bu internette gördükleri Birinci Mithridates Kallinikos yani Birinci Antiochos’un babası ile bir yarı tanrı olan Herakles’in el sıkışma sahnesinin olduğu kabartma.”

6.4.6. Mimari ve Teknik Özellik Odaklı Sıralama

PTR11: “Bence en cazip olan doğu terasındaki heykel kaideleri, çünkü batı terasına da benzer kaideler var ama doğu terasındakiler inanılmaz derecede korunmuş ya 2 bini aşkını ayakta kalmış.”

PTR14: “Karakuş Tümülüsü yine dikkati çeken, etrafında 4 adet sütun bulunan, dikkat çekici, 110 metre şey yapan 30 metre yüksekliğinde bir tümülüs, çok önemli. Oraya da uğruyorduk doğu turlarında. Yine doğu turlarında Cendere Köprüsü’ne geliyorduk. Orayı çok çok beğeniyorlardı. Çok seviyorlardı, şaşıyorlardı, etkileniyorlardı. Romalı’ların yaptığı ikinci en geniş kemerli köprü olan Cendere Köprüsü, 120 metre uzunluğunda ve 7 metre genişliğindedir. Köprü Roma İmparatoru Septimus Severus döneminde, Karısı ve oğulları adına, Samosata bugünkü Samsat’ta bulunan 16. lejyon tarafından inşa ediliyor. Hala sağlam olması turistleri oldukça şaşırtmaktadır.”

PTR18: “Bence Karakuş Tümülüsü ve Nemrut Dağı’nın kendisi en yüksek noktası Kral Antiochos’ un anıt mezarının olduğu kabul edilen düşünülen bu 2 alan birbirinden önemlidir, özeldir.

Çünkü bundan yaklaşık 2000 yıl önce insan gücüyle dünyanın en büyük kırma taşlar kullanılarak yapılmış olan tümölüs.”

6.5. Nemrut Dağı Milli Parkı’ndaki Potansiyel Aktivite Ve Deneyimler

Profesyonel turist rehberlerine yöneltilen “Türkiye’de turist rehberliği yaptığınız diğer milli parklarla karşılaştırıldığında, Nemrut Dağı Milli Parkı’nda benzer ya da farklı olarak hangi turistik aktivite ve deneyimler gerçekleştirilebilir?” sorusu doğrultusunda elde edilen veriler, altı ana tema çerçevesinde sınıflandırılmıştır: (1) doğa ve macera turizmi, (2) kamp ve konaklama, (3) kültürel, tarihî ve sanatsal etkinlikler, (4) özel deneyimler, (5) altyapı ve ziyaretçi deneyimi geliştirmeleri ve (6) yapılmaması gerekenler/eleştiriler.

Katılımcıların önemli bir bölümü, Nemrut Dağı Milli Parkı’nın doğa temelli aktiviteler için güçlü bir potansiyele sahip olduğunu vurgulamıştır. Özellikle doğa yürüyüşü, trekking, safari, yürüyüş rehberliği ve rota çeşitliliği gibi fiziksel aktivitelere sıkça değinilmiştir (örn. PTR2, PTR5, PTR9, PTR12, PTR17). Bu bulgular, bölgenin doğa ve macera turizmi açısından zengin bir altyapı oluşturduğunu göstermektedir. Nitekim PTR17’de belirtilen “hedikle yürüyüş”, “Toros Dağları rotası” ve “her gün farklı rota” gibi ifadeler, destinasyonun esnek ve çeşitlenebilir deneyimler sunabileceğini göstermektedir.

Bunun yanı sıra, bazı rehberler tarafından kamp ve çadır alanlarının oluşturulması önerilmiş (PTR1), bazıları ise gündeğümü ve günbatımı gibi özgün anların deneyimsel değeri üzerinde durmuştur (PTR1, PTR19). Bu özel zaman dilimlerine yapılan vurgu, ziyaretçilerin anıtsal peyzajla kurduğı duygusal bağa işaret etmektedir.

Kültürel ve sanatsal etkinlikler bağlamında, konserler, orkestralar, Nemrut Günü kutlamaları, Arsemia’da tematik gösteriler ve Kommagene Krallığı’nın tarihî canlandırmaları gibi öneriler dikkat çekmektedir (örn. PTR3, PTR7, PTR10, PTR13, PTR14). Bu tür etkinliklerin, hem destinasyonun tarihî anlatı gücünü artırması hem de ziyaretçiye daha etkileşimli bir deneyim sunması bakımından anlamlı olduğu değerlendirilmektedir.

Ayrıca, bazı rehberler bölgeye yönelik özel ve tematik deneyimler üzerinde de durmuştur. Örneğin, gece ziyareti, yıldız izleme noktaları, hayvanlarla yapılan turlar, nehir kanosu ve rüzgâr sörfü gibi öneriler, parkın deneyimsel çeşitliliğini artırabilecek niteliktedir (PTR14, PTR15, PTR17). Bu bağlamda, Nemrut’un sadece tarihî değil, aynı zamanda doğal ve estetik potansiyelinin de yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Öne çıkan bir diğer başlık ise altyapı ve ziyaretçi deneyimini artırmaya yönelik önerilerdir. Bu kapsamda “kulaklık rehberlik sistemleri, güvenli yürüyüş alanları, tabela ve yönlendirme düzenlemeleri, lojistik destek, kar temizliği, müze iyileştirmeleri ve ziyaretçi merkezlerinin kurulması” gibi gelişim alanlarına vurgu yapılmıştır (PTR13, PTR17). Bu öneriler, sürdürülebilir turizm yönetimi açısından somut geliştirme noktalarına işaret etmektedir.

Öte yandan bazı katılımcılar, teleferik gibi bölgenin doğal ve tarihî dokusunu bozabilecek projelere karşı eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir (PTR1, PTR2, PTR15). Bununla birlikte, alanın sadece “ziyaret edilebilecek” bir konumda kalması gerektiğini savunan (PTR11) ya da diğer milli parklarla kıyaslamının uygun olmadığını belirten (PTR18) görüşler de yer almaktadır. Bu durum, rehberler arasında destinasyonun dönüşümüne yönelik farklılaşan yaklaşımların bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, profesyonel turist rehberlerinin değerlendirmeleri doğrultusunda Nemrut Dağı Milli Parkı, doğa ve kültür temelli turizm deneyimlerini eş zamanlı olarak sunabilecek çok yönlü bir destinasyon olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda hem mevcut potansiyelin etkin kullanımı hem de koruma-kullanma dengesinin gözetilerek yeni deneyim alanlarının geliştirilmesi, sürdürülebilir destinasyon yönetimi açısından önem arz etmektedir.

Profesyonel turist rehberlerinin araştırmanın dördüncü sorusu olan “Türkiye’de turist rehberliği yapmış olduğunuz diğer milli parkları ve buralarda yapılabilen turistik aktivite ve deneyimleri düşündüğünüzde Nemrut Dağı Milli Parkı’nın bunlara benzer potansiyellerini veya bunlardan farklı olarak yapılabilecek olan turistik aktivite ve deneyimleri değerlendirir misiniz?” sorusuna verdiği yanıtlardan elde edilen kodlar, alt temalar ve ana tema Tablo 7. 5’te sunulmuştur. “Nemrut Dağı Milli Parkı’ndaki Potansiyel Aktivite ve Deneyimler” ana temasını oluşturan altı alt tema, görüşmelere ait içerik analizi sonucunda elde edilmiş olan kodlamaların tümevarımsal incelemesi sonucunda oluşturulmuştur ve aşağıda listelenmiştir:

- “Doğa ve Macera Turizmi”
- “Kamp ve Konaklama”
- “Kültürel, Tarihi ve Sanatsal Etkinlikler”
- “Özel Deneyimler”
- “Altyapı ve Ziyaretçi Deneyim Geliştirmeleri”
- “Yapılmaması Gerekenler / Eleştiriler”

Alt temaları oluşturan kodların her biri görüşmenin yapıldığı profesyonel turist rehberinin görüşme sırasına göre aldığı numara ve profesyonel turist rehberinin baş harflerinden oluşan kısaltma (PTR.) ile Tablo 6. 5’in ilk kısmında açıklanmaktadır.

Tablo 6. 5. Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki Potansiyel Aktivite Ve Deneyimler

Profesyone l Turist Rehberleri	Soru 4; Türkiye'de turist rehberliği yapmış olduğunuz diğer milli parkları ve buralarda yapılabilen turistik aktivite ve deneyimleri düşündüğünüzde Nemrut Dağı Milli Parkı'nın bunlara benzer potansiyellerini veya bunlardan farklı olarak yapılabilecek olan turistik aktivite ve deneyimleri değerlendirir misiniz?					
	Kodlar					
PTR1		Kamp, Çadır	Etkinlikler	Gündoğumu ve günbatımı		Teleferik yapılmamalı
PTR2	Doğa Yürüyüşü					Teleferik yapılmamalı
PTR3			Konser	Özel ilgi turizmi	Teleferik	
PTR4	Safari				Teleferik	
PTR5	Trekking				Su ve ulaşım eksiklerinin giderilmesi	Sade ve yalın olmalı
PTR6					Tanıtım	
PTR7	Doğa yürüyüşü		Kommagene İmparatorluğu'nun canlandırılması			
PTR8					Her şey sistemli	
PTR9	Doğa yürüyüşü					
PTR10			Konser, Etkinlikler			
PTR11						Sadece ziyaret edilebilir
PTR12	Yürüyüş rotaları, Doğal alan, Yürüyüş rehberliği, Yürüyüş noktaları					
PTR13			Orkestra, Arsemia ve etkinlik		Kulaklık rehberlik sistemi, Güvenli yürüyüş	
PTR14			Nemrut Günü kutlaması	Gece ziyareti, Yıldız izleme noktaları		
PTR15	Yürüyüş turları			Hayvanlara tur		Teleferik yapılmamalı

Tablo 6.5. (devamı)

PTR16				Nemrut Dağı'nın ön plana çıkan tarihi		
PTR17	Hedikle yürüyüş, Toros Dağları rotası, Dramatik coğrafya, Kanyon, Her gün farklı rota, Dağ atmosferi, Rüzgar sörfü, Sal, Nehir kanosu, Kahta Çayı		Horoskop ve müze	Atatürk barajı, Çağdaş ve interaktif müze, Müze geliştirme	Patikaların iyileştirilmesi, Kar temizliği, Malatya tarafı, Ziyaretçi merkezi, Tabelalar, Lojistik	
PTR18						Kıyaslama yapılmamalı
PTR19				Gündoğumu günbatımı		
ALT TEMALAR						
Doğa ve Macera Turizmi	Kamp ve Konaklama	Kültürel, Tarihi ve Sanatsal Etkinlikler	Özel Deneyimler	Altyapı ve Ziyaretçi Deneyim Geliştirme	Yapılmaması Gerekenler / Eleştiriler	
ANA TEMA						
NEMRUT DAĞI MİLLÎ PARKI'NDAKİ POTANSİYEL AKTİVİTE VE DENEYİMLER						

6.5.1. Doğa ve Macera Turizmi

PTR2: “Ben doğa yürüyüşleri yapıyorum orada.”

PTR4: “Yani Karakuş Tümülüsü’nden başlayarak o girilemeyen, küçük araçla girilemeyen noktalara kadar safari araçları ile girilir ve hem doğal hem tarihi açıdan keyifli bir safari turu olabilir bence.”

PTR5: “Bu milli parkın içerisindeki o son dinlenme alanı trekkinge başlamadan önce yürüyüşe başlamadan önceki alanda falan mesela bazen gidiyorsunuz su yok.”

PTR7: “Fakat dediğim gibi yani avantajı çok yüksek trekking olsun. Ondan sonra tarihsel anlam tarihsel boyutta diğer Mezopotamya bölgelerine yakınlığıyla çok farklı bir boyut kazanabilir.”

PTR9: “Çünkü Türkiye'deki bazı milli parklarda doğa yürüyüşü turları yapılırken Nemrut Dağı'nda şu ana kadar böyle bir deneme henüz gerçekleşmemiş.”

PTR12: “Bu yürüyüş rotalarında eksiklik var. Kesinlikle profil de buna doğru kayıyor. Yani insanlar biraz daha doğal alanlarda kalmak istiyorlar. Aynı zamanda çok kalabalık içinde belli yerleri görmek değil de daha ayrıntılı şekilde bölgenin tüm özelliklerini görmek istiyorlar. O yüzden Bir eksiklik olarak görüyorum yürüyüş rehberliği ve yürüyüş noktalarının olmayışını.”

PTR15: “Yürüyüş turları arttırılabilir.”

PTR17: “Hedik aslında o yöre insanının da yine karda yürümek için kullandığı bir alet yani Toros dağlarındaki. Toros' da Adıyaman'dan başlıyor ta batıya benim bulunduğum Fethiye'ye kadar devam ediyor. Avrupa'da son derece yaygın bir spor hedik ile karda yürüyüş. Mesela böyle bir şey yapılabilir ve bunun aslında doğru düzgün tanıtımını yapsak ciddi miktarda insan gelebilir. İkincisi çok dramatik bir coğrafya biliyorsun. Nemrut Dağı'na baktığında civarda aşağısında köylerden de görünüyor işte Atatürk Barajı'nı görebiliyorsun. Kanyonlar var, dağlar var zaten Kommagene'yi de zengin yapan, krallığı, zamanında oymuş. Her gün farklı rota duracak. Mesela bir gün yürüyüş atıyorum Cendere Köprüsü'nde tamamlanacak başka bir gün yürüyüş Karakuş Tümülüsü'nde başlayacak, Arsemia'da bitecek. Mesela atıyorum başka bir gün yine aşağıda Karadut köyünden başladın mesela yürüyerek Nemrut Dağı'na yarım gün sürecek aktivite. Yani her iki yol da düzgün parke taş tamam ama sıkıcı değil aslında böyle doğa içinde olmak yani dağın atmosferini yaşayarak da mesela tırmanarak, yani yürüyerek zirveye ulaşmak ki ben bunu yaptım daha önce. Böyle aktiviteler yapılabilir. Yani rüzgar sörfü olabilir. Efendime söyleyim bi kano faaliyetleri yapılabilir. Bunun gibi suda çalışma olabilir veyahut işte Kahta çayı, bilmiyorum yani suyun debisi yeterli oluyor mu? Hani olduğunu varsayalım mesela rafting aktivitesi veyahut böyle o nehir kanosu bunun gibi aktiviteler yine yapılabilir.”

6.5.2. Kamp ve Konaklama

PTR1: “Belki kamp, çadır ve etkinlikler orada düzenlenebilir.”

6.5.3. Kültürel, Tarihi ve Sanatsal Etkinlikler

PTR1: “Belki kamp, çadır ve etkinlikler orada düzenlenebilir.”

PTR3: “Bir konser özel ilgi turizmi gibi o tarz bir şeyler olabilir.”

PTR7: “Kommagene İmparatorluğu'nun daha çok canlandırılması ve daha çok insanların oraya ilgi çekebilecek aktivitelerin yapılması için çok azında olağan şeylerin yapılması gerekiyor orada.”

PTR10: “1-2 yıl önceydi sanırım gece birde başlayan yanlış hatırlamıyorsam Sedat Anar'ın konseri vardı orada. Bu etkinlikte oldukça ilginç ve güzel bir etkinlik olmuştu.”

PTR13: “Mesela bu Teresa Goel vefat ettiğinde Nemrut Dağı'nda böyle bir orkestra tarzında bir şey olmuştu. Arsemia'nın daha farklı bir hani etkinlik veya işte insanları oraya çekebilecek daha farklı bir aktivite yapılabilir, Arsemia için.”

PTR14: “Nemrut Dağı Milli Parkı’nda da Nemrut Tümülsü’nde bulunan aslan heykelinin işaret ettiği 14 Temmuz tarihi mesela her sene Nemrut Dağı severler tarafından Nemrut günü olarak kutlanabilir.”

PTR17: “Zirvenin arkasında konservasyon odası diyorlar ya, orada bir horoskop filan var. Onlar hani onun içinde tutuluyor. Daha ne kadar orada tutulacak mesela değil mi? Yani bunu neden bir şekilde sergilemiyorsun? Yani orada da sergileniyordur veyahut belki o müzeye indirilebilir.”

6.5.4. Özel Deneyimler

PTR1: “Bugün günümüzde tabii ki işte oraya yabancı turistlerle gittiğimizde, özellikle de muhteşem olan gün doğumu, gün batımında. Bunlar zaten o bölge için son derece artı pozitif olan şeyler.”

PTR3: “Bir konser özel ilgi turizmi gibi o tarz bir şeyler olabilir.”

PTR14: “Ayrıca Nemrut’da yıldızların çok net izlenebildiği bir nokta olduğu için karşılama alanı olan bölge kontrollü olarak gece de ziyarete açılabilir. Örneğin karşılama alanı olan yere yıldızları izleme noktası kurulabilir.”

PTR15: “Hani bir nevi böyle sanki hayvanlarla çıkılan da bir tur yapılabilir ekstra gelir kaynağı olabilir yani.”

PTR16: “Yani diğer Milli Parklar genelde, daha ziyade böyle doğa korumalı, yani doğa ve çevre göz önüne alarak koruma altında olduğu için Nemrut Dağı tarihiyle ön plana çıkıyor.”

PTR17: “Şimdi yakın coğrafyaya baktığınız zaman mesela Atatürk Barajı yani bu ciddi bir su kütlesi. Sonra Adıyaman Müzesi bilmiyorum, sen konulara hakimsin depremde ne kadar etkilendi? Ben gezmişim. Biraz zayıf bir müze. Biraz daha böyle değil mi? Çağdaş hale getirilse daha böyle interaktif. Biliyorsun Türkiye’nin çeşitli yerlerine böyle daha güzel, daha interaktif güzel müzeler oluşturuyorlar artık. Adıyaman Müzesi onun biraz gerisinde kaldı. Bir de hep konu arkeoloji ile alakalı yani illa arkeoloji olması gerekmiyor veyahut insanları böyle daha ilgisini çekecek bir şekilde müze geliştirilebilirse böylelikle gelen misafirlerin müzede daha fazla vakit geçirmesi ve de bölge hakkında daha iyi bilgi edinmesi sağlanabilir.”

PTR19: “Tabii Nemrut’un Sümela’ya baktığınızda bir artısı işte bu gün doğumu gün batımı dediğimiz bir artısı var.”

6.5.5. Altyapı ve Ziyaretçi Deneyim Geliştirmeleri

PTR3: “Mesela bir teleferik olabilir gibi geliyor oraya.”

PTR4: “Nemrut Dağı’nda şöyle bir düşünecek olursak, bölge tamamı ile Milli Park sit alanı olmasından dolayı aslında bir telefelik olması keyifli olacaktır gelen insanlar için.”

PTR5: “Bazen diyorlar ki suyu çok açmayın, taşınma suyla gidiyor vesaire. Ondan sonra biz kendi arabalarımıza binmeye başladık falan. Hani bence büyük eksiklikler böyle önemli bir yerde olmaması gereken yerler.”

PTR6: “Ama tanıtımda ben halen daha eksiklik olduğunu düşünüyorum.”

PTR8: “Çünkü her şey bir sisteme oturmuş.”

PTR13: “Zirvede mesela headset kulaklıklar kullanılabilir. Özellikle yürümeye başladığımız zirvede yürümeye başladığımız noktadan itibaren en azından kenar kısımlarına böyle bir kol, işte demir kısımlar inşa edilebilir.”

PTR17: “Çünkü kayak merkezlerine sen yolu açık tutuyorsun değil mi? Yani orada da kar yağıyor, oraya gidilebiliyorsan yani Nemrut’a niye çıkılmasın? Yine ziyaretçi merkezin yerini de biliyorsun. Ziyaretçi merkezine kadar yol açık tutulsa. Yürüyüş patikaları inşa edilebilir veya mevcut patikalar temizlenebilir, düzeltilir, işaretlenebilir. Mesela tabelaların düzeltilmesi yine o da önemli. Yani hani Malatya tarafına nasıl ulaşacağız Nemrut’a? Ondan sor buna sor falan. Yani yerel insanlardan bilgi alarak ya bunun gibi bir şey de bir var mesela lojistik şeylerin de öyle düzeltilmesi çok daha iyi olabilir.”

6.5.6. Yapılmaması Gerekenler / Eleştiriler

PTR1: “Oraya bir teleferik yapıyorlar ve turistler yorulmasın vesaire diye teleferikle çıkılıyor. Bu aslında tamamen oradaki o turistik şeyi yani sonuna kadar mahvediyor. Bu yapılmaması gerekir.”

PTR2: “Teleferik falan bunlar bitirici şeyler zaten yani hani. Bir kişi zorlanıyor diye ya Nemrut Dağı’na çıkmak zor, yok çok rüzgâr var. Yok bilmem ne var deyip de oraya teleferik gibi oradaki müthiş bir manzarayı bir dağın şeyini bozmak zaten bana göre çok büyük bir turizm hatasıdır.”

PTR5: “Aktivite olarak da hani baktığınız zaman bence sade yalın olması, insanlara, oraya gelen insanlara daha çok cazip daha cazibeli geliyor.”

PTR11: “Ziyaretten başka bir aksiyon alınması çok zor.”

PTR15: “Ama kesinlikle teleferik vesaire gibi şeyleri asla yapmamak lazım.”

PTR18: “Ben bir mezopotamya uzmanı olarak ve sadece bu bölgede çalıştığım için diğer yerlerle kıyaslama gibi bir duruma girmeyeceğim.”

6.6. Son Üç Yılda Nemrut Dağı Milli Parkı’nda Turizmin Değerlendirilmesi

Tablo 7. 6, profesyonel turist rehberlerinin perspektifinden, son üç yıl içerisinde Nemrut Dağı Milli Parkı’nda turizmin geçirdiği dönüşümü kapsamlı biçimde ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında yapılandırılmış nitel görüşmeler yoluyla elde edilen veriler, tematik analiz yöntemi kullanılarak sistematik biçimde değerlendirilmiş; bu değerlendirme neticesinde, altı temel temaya ulaşılmıştır. Bu temalar şunlardır: (1) Konaklama Koşulları ve Deprem Etkisi, (2) Ulaşım ve Yol Durumu, (3) Tesis ve Altyapı Gelişimi, (4) Tur Programlarındaki Değişimler, (5) Turist Memnuniyeti

ve Hizmet Kalitesi, (6) Sosyo-Kültürel Gelişmeler. Tüm bu alt temalar, "Son Üç Yılda Nemrut Dağı Milli Parkı'nda Turizmin Değerlendirilmesi" başlığı altında bütünleştirilmiş bir çerçevede sunulmuştur.

Konaklama Koşulları ve Deprem Etkisi teması kapsamında, katılımcıların büyük çoğunluğu, son yıllarda yaşanan deprem olaylarının, Nemrut Dağı Milli Parkı'ndaki turizm faaliyetleri üzerinde doğrudan ve dolaylı olmak üzere çok boyutlu etkiler yarattığını ifade etmiştir. Bu etkiler, özellikle konaklama olanaklarının yetersizliği, mevcut otel kapasitelerinin düşüklüğü ve bölgede güvenlik algısına dair oluşan olumsuzluklar üzerinden dile getirilmiştir. Rehberlerin aktardığı görüşler, depremin hem fiziksel altyapı hem de turist algısı açısından turizmde ciddi aksamalara neden olduğunu göstermektedir.

Ulaşım ve Yol Durumu teması altında toplanan görüşler ise görece daha olumlu bir tablo ortaya koymaktadır. Profesyonel turist rehberleri, son üç yıl içerisinde ulaşım altyapısında kayda değer iyileşmeler yaşandığını vurgulamaktadır. Katılımcılar; ana yolların asfalt kalitesinin arttığı, yürüyüş yollarının düzenlendiği ve ulaşılabilirliğin genel olarak iyileştiği yönünde birleşmektedir. Bu gelişmelerin yalnızca fiziksel erişimi kolaylaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda ziyaretçi memnuniyetini artırıcı bir etki yarattığı da ifade edilmektedir.

Tesis ve Altyapı Gelişimi teması kapsamında ise; ziyaretçi karşılama merkezi, kafeterya ve yürüyüş yolları gibi bazı temel hizmet alanlarında iyileştirmelerin gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların önemli bir kısmı kapalı alan eksikliği, restoran yetersizliği, sıcak servis hizmetlerinin sınırlılığı ve hijyen koşullarındaki eksiklikler gibi sorunların devam ettiğini dile getirmiştir. Bu durum, bölgedeki turizm altyapısının hâlen ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını ve bu alandaki yatırımların sürdürülebilir turizm açısından kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Tur programlarındaki değişimler bağlamında elde edilen bulgular, profesyonel rehberlerin hem olumlu hem de eleştirel değerlendirmeler içeren yorumlarına dayanmaktadır. Özellikle gün doğumu ve gün batımı turlarının belirli bir sistematik içinde düzenlenmeye başlanması olumlu bir gelişme olarak belirtilse de bu iki zamansal odak noktasının aşırı vurgulanması, bölgenin sahip olduğu arkeolojik ve kültürel değerlerin gölgede kalmasına neden olduğu şeklinde eleştirilmiştir. Ayrıca, program süresinin kısıtlı olması ve tur çeşitliliğinin sınırlı kalması, ziyaretçilerin deneyimlerini olumsuz yönde etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır.

Turist Memnuniyeti ve Hizmet Kalitesi teması çerçevesinde ise rehberlerin büyük bir kısmı, hizmet kalitesinde bazı olumlu gelişmeler yaşandığını belirtmiştir. Bekleme alanlarının oluşturulması, yiyecek-içecek ihtiyaçlarının belirli ölçüde karşılanması ve bazı rehberler tarafından "unutulmaz deneyimler" olarak nitelendirilen anıların oluşması, bu olumlu gelişmelerin göstergesi olarak sunulmuştur. Bununla birlikte, bazı rehberler, ekstra ücretlendirme gibi uygulamaların turist

memnuniyetini olumsuz yönde etkileyebileceğini ifade ederek, hizmet sunumundaki bazı uygulamalara yönelik eleştirilerde bulunmuştur.

Sosyo-Kültürel Gelişmeler temasında ise, özellikle yerel halkın turizme ve turistlere karşı daha pozitif bir tutum sergilemeye başladığı, ön yargıların zamanla azaldığı ve kültürel etkileşimin güçlendiği yönündeki gözlemler ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, turizmin yalnızca ekonomik katkılar sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal entegrasyon, kültürel anlayış ve yerel halkın farkındalık düzeyinde de dönüşüm yarattığı söylenebilir.

Sonuç olarak, profesyonel turist rehberlerinin deneyim temelli gözlemlerine dayanan bulgular, Nemrut Dağı Milli Parkı'nda son üç yıl içerisinde önemli bir dönüşüm sürecinin yaşandığını göstermektedir. Özellikle ulaşım ve altyapı alanlarındaki iyileşmeler memnuniyetle karşılanırken, depremin yarattığı olumsuz etkiler, konaklama kapasitesinin sınırlılığı, tur programlarının çeşitlendirilememesi ve hizmet sunumundaki eksiklikler, hâlen çözüm bekleyen temel sorun alanları olarak öne çıkmaktadır. Bu veriler, destinasyonun sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda yeniden değerlendirilmesi ve uzun vadeli planlamaların yapılması açısından stratejik bir önem taşımaktadır.

Araştırmanın beşinci sorusu olan “Geçmiş yıllarda Nemrut Dağı Milli Parkı'na yönelik düzenlenen ve gerçekleştirilen turlar ile son üç yıldakileri kıyaslayarak aralarındaki farklılıklardan bahsedebilir misiniz?” ifadesine verilen yanıtlar doğrultusunda elde edilen kodlar, alt temalar ve ana tema, Tablo 7. 6'da sistematik bir biçimde sunulmuştur. Söz konusu tablo, “Son Üç Yılda Nemrut Dağı Milli Parkı'nda Turizmin Değerlendirilmesi” ana temasını oluşturan altı temanın, içerik analizi sonucunda elde edilen kodlamaların tümevarımsal analiziyle nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Tabloda sunulan alt temalar şu şekildedir:

- Konaklama Koşulları ve Deprem Etkisi
- Ulaşım ve Yol Durumu
- Tesis ve Altyapı Gelişimi
- Tur Programlarındaki Değişimler
- Turist Memnuniyeti ve Hizmet Kalitesi
- Sosyo-Kültürel Gelişmeler

Her bir kod, görüşmenin yapıldığı profesyonel turist rehberinin görüşme sırasına göre numaralandırılması ve “PTR” ifadesiyle birlikte baş harflerinin yer aldığı bir kısaltmayla belirtilmiş olup, bu kodlamalar Tablo 6. 6'nın ilk kısmında ayrıntılı şekilde sunulmuştur.

Tablo 6. 6. Son Üç Yılda Nemrut Dağı Milli Parkı'nda Turizmin Değerlendirilmesi

Profesyonel Turist Rehberleri	Soru 5; Geçmiş yıllarda Nemrut Dağı Milli Parkı'na yönelik düzenlenen ve gerçekleştirilen turlar ile son üç yıldakileri kıyaslayarak aralarındaki farklılıklardan bahsedebilir misiniz?					
	Kodlar					
PTR1	Deprem				Memnun edici bir deneyim	
PTR2				Kısıt zamanlı gündeğümü ve günbatımı turları, Arkeolojik eşsizlik yerine ısrarcı gündeğümü ve günbatımı		
PTR3		Yollar daha iyi, Yolların bazı bölümlerinin düzenlenmesi	Tesis yapılması		Kapalı alan ve sıcak servisler	
PTR4			Milli Park sınırları içerisinde restoran olmaması	Tur programlarının değişmesi, Gün doğumu ve batımı sisteminin oturması, Ziyaret süresinin zaman kısıtlamaları nedeniyle kısa olması		
PTR5	Sadece 2-3 tane oda		Yeterli bir tesisin olması, Bekleme alanları var		Yiyecek, içecek ihtiyaçlarının giderebilmesi	
PTR6	Deprem	Yolların iyileştirilmesi	Asfaltlar daha iyi		Sosyal imkanlar daha iyi	

Tablo 6.6. (devamı)

PTR7	Deprem, Eksik hijyen, Tesislerin azlığı					
PTR8	Deprem, Otel sayısının azlığı, Kapasite			Tur programı ve rotasının değişmesi		
PTR9		Yürüyüş yollarının yapılması	Kafeteryaların yenilenmesi			
PTR10					Unutulmaz deneyimler	
PTR11	Deprem, Kalış süresi		Karşılama merkezi ve yürüyüş yollarının yapılması			
PTR12				Nemrut Dağı Milli Parkı ve tur programları	Ekstra ücret ve turistler	
PTR13	Deprem, Kapasite			Gündoğumu ve günbatımından bağımsız tur programları, Ziyaret süresinin zaman kısıtlamaları nedeniyle kısa olması		
PTR14			Karşılama merkezinin yapılması			
PTR15		Yolların iyileştirilmesi		Tur programları gayet iyi		
PTR16		Yolların iyileştirilmesi	Kafeteryanın yapılması		Hizmetlerin devreye girmesi	
PTR17	Konaklama seçeneği ve deprem etkisi	Düzenli yolların yapılması, Ulaşımın kolaylaşması	Restoran sayısının artması, Yürüyüş yolları ve kafeteryaların		Yemek kalitesinde artış	Yerel halkın turistlere karşı önyargısının yok olması

Tablo 6.6. (devamı)

			yenilenmesi			
PTR18		Yolların iyileştirilmesi	Karşılama merkezinin yapılması			
PTR19	Deprem ve güvenlik endişesi					
ALT TEMALAR						
Konaklama Koşulları ve Deprem Etkisi		Ulaşım ve Yol Durumu	Tesis ve Altyapı Gelişimi	Tur Programlarındaki Değişimler	Turist Memnuniyeti ve Hizmet Kalitesi	Sosyo-Kültürel Gelişmeler
ANA TEMA						
SON ÜÇ YILDA NEMRUT DAĞI MİLLÎ PARKI'NDA TURİZMİN DEĞERLENDİRİLMESİ						

6.6.1. Konaklama Koşulları ve Deprem Etkisi

PTR1: “Ama maalesef yaşanan deprem şehirde konaklama durumlarını biraz sarstığı için aynı zamanda, o yüzden işte önceleri genelde Adıyaman'da kaldığımız oluyordu.”

PTR5: “Az önce söylemiştim o şatların konulması eski model minibüslerle ama sonrasında şu anki yukarıdaki o su sorununu çözebilirlerse bence yeterli bir tesisleri var. Çünkü o da konaklamak isteyenler için 2-3 tane oda var.”

PTR6: “Konaklama biz hiç yapmadık Adıyaman'da. Zaten şu an depremden sonra o imkânı da çok olduğunu düşünmüyorum.”

PTR7: “Fakat şu an hani son 3 yılını kıyaslayacak olursak, hani bu depremin de olması hasebiyle çok böyle konaklama yapılacak tesislerinde kaldığını düşünmüyorum. Genelde oradaki tesislerin azlığından birçok turist rehberi abimiz, ablamız çok şikayetçi oluyorlardı ve gidilen yerlerde hijyenlerin eksik olması veya turist taleplerinin tam manasıyla karşılanmaması dolayısıyla bunlar daha azdı.”

PTR8: “6 Şubat 2023 teki deprem felaketi ciddi anlamda bunu etkiledi. E çünkü hani. Bölgede artık adam akıllı bir otel kalmadı. Kalınacaklar da yani gelecek gruplara yetersiz kalır.”

PTR11: “3 yıl öncesinde, deprem olmadan önce Nemrut Dağı çevresindeki konaklama alanlarının genişlemesi, özellikle Adıyaman şehir merkezinde yeni yapılan otellerle birlikte misafirler daha uzun süre aslında vakit geçirebiliyordu.”

PTR13: “Biliyorsunuz deprem oldu ve bu konaklama bazında Adıyaman'daki otel sayısını neredeyse yarı yarıya indirdi.”

PTR17: “Konaklama dediğim gibi şimdi daha fazla seçenek var. Şimdi deprem bunları etkilemiştir.”

PTR19: “Yani oteller yıkıldığı için, biz de bu sene özellikle acentelerle de konuşuyorum, işte çok şey yapmıyorlar. Hani Nemrut'u bir de koymamalarının sebebi o. Çünkü konaklama sıkıntısı var. Çünkü Adıyaman'daki otellerin çoğu yıkıldığı için ve çevresindeki, çok Adıyaman'da konaklama taraftarı değil.

6.6.2. Ulaşım ve Yol Durumu

PTR3: “Öncelikle yollar daha iyi. Şimdi oraya o tesisin yapılması, yolların bazı bölümlerinin düzenlenmesi, tabii ki daha oraya hani birilerinin ilgilendiği bakımının yapıldığı algısı katıyor.”

PTR6: “Tepeye çıkarken asfaltlar falan daha iyi oldu.”

PTR9: “Yani alanların gezilmesi, sadece bazı alanlara yeni patika, yürüyüş yolları yapıldı.”

PTR15: “Yol çok kötüydü. Şu anda çok daha hızlı seri olarak yapılıyor.

PTR16: “Hani gerek daha düzgün yolların yapılması, kafeterya ve diğer hizmetlerin devreye alınmasıyla beraber Nemrut Dağı'na çok daha fazla turist geldiğini, kendi bireysel turlarımdan da söyleyebilirim.”

PTR17: “Yol mesela o şimdi parke taşı döşediler ya öyle eskiden o yoktu. Hani ulaşım daha kolaylaştı.”

PTR18: “Ama son yıllarda son 3 yıl içerisinde yapılan parke taşlı yollarla hiyerotesyon dediğimiz nihai noktanın ultimat noktanın yanına kadar, bir 500 metre yakınına kadar artık araçlar rahat bir şekilde gidebiliyor.”

6.6.3. Tesis ve Altyapı Gelişimi

PTR3: “Şimdi oraya o tesisin yapılması, yolların bazı bölümlerinin düzenlenmesi tabii ki daha oraya hani birilerinin ilgilendiği bakımının yapıldığı algısı katıyor.”

PTR4: “Ama şu anda hali hazırda turistlere hizmet verebilecek derecede restoran işletmesi Milli Park sınırları içerisinde yer almıyor.”

PTR5: “Bence yeterli bir tesisleri var. Bizim turlarımızda bazen yürüyemeyecek olan misafirlerimiz oluyor. Orada onlar için bekleme alanları var.”

PTR6: “Tepeye çıkarken asfaltlar falan daha iyi oldu.”

PTR9: “Bazı yerlerde işte kafeteryalar yenilendi.”

PTR11: “Nemrut Dağı'ndaki karşılama merkezi ve yeni yapılan yürüyüş yolu son 3 yıldan önceki sürece göre son 3 yılda daha fazla ziyaretçinin gelmesine ve daha konforlu bir şekilde buraya ziyaret etmesine sebep oldu.”

PTR14: “Bir karşılama merkezi açılmış, herhalde orada bilet satılıyor. Turistler oradan geçiş yapıyor. O güzel olmuş, güzel bir uygulama olmuş.”

PTR16: “Hani gerek daha düzgün yolların yapılması, kafeterya ve diğer hizmetlerin devreye alınmasıyla beraber Nemrut Dağı’na çok daha fazla turist geldiğini kendi bireysel turlarımdan da söyleyebilirim.”

PTR17: “Yol mesela o şimdi parke taşı döşediler ya öyle, eskiden o yoktu. Yani otellerde kesinlikle bir hizmet kalite yoktu. Hizmet sektörü adına yani restoran sayısı arttı. Ondan dolayı yemek kalitesi biraz daha arttı.”

PTR18: “İnsanların ihtiyaçlarını giderebilecekleri bir ziyaretçi karşılama merkezi biliyorsunuz birkaç yıldır var.”

6.6.4. Tur Programlarındaki Değişimler

PTR2: “Gün doğum gün batımına çıkmaya çalışıyor, sabahları çıkıyor. O yüzden hani aslında değişen hiçbir şey yok benim için. Son 3 senede yine turların sadece akşam yani gün sonunda veya sabah güneş doğmadan uğrayıp yollarına devam ettiği bir destinasyon Nemrut gibi bir yer. Biz hala gün batımı gün doğumu olarak kullanmaya devam ediyoruz, yani oradaki bir geçip gittiğimiz bir nokta olarak kullanıyoruz.”

PTR4: “Yeni programlara baktığımızda ya gün doğumu istiyor misafirler ya gün batımı istiyor. Ondan dolayı da zaman kısıtı yaşanıyor. Yani örnek veriyorum, bizim Nemrut'a varışımız gün doğumundan ortalama bir saat önce ise biz orada maksimum bir saat kalabiliyoruz. Çünkü gün doğduğu gibi, yani gün battığı gibi pardon, oradaki güvenlik arkadaşlar artık burası ziyarete kapanmıştır diyerek oradan çıkmamızı istiyorlar. Çünkü belli bir saati olması sebebiyle. Gün doğumunda da gün doğdu, güneş doğdu diyoruz ziyaret ettikten sonra anlatıyoruz, bilgilendiriyoruz ondan sonra mecburen günün geri kalan kısmına devam etmemiz gerekiyor. Ama bu sefer ne olmuş oluyor? Çok erken bir saatte kalkmış oluyoruz güne. Yani örnek veriyorum gece 2'de bizim gün doğumu için yola çıkmamız gerekiyor. Orada bu tarz sorunlar yaşanıyor. Ama geçtiğimiz yıllarda gün içerisinde uygun bir vakitte çıkıp daha rahat vakitler geçirebiliyorduk biz Nemrut'ta.”

PTR8: “Son 3 yıl öncesine kadar Nemrut programlarımız bizim genellikle 2 şekilde yapıldı. Bunlardan biri; bölgeye öğlen varırdık, yemeklerimizi yerdik, ondan sonrasında da işte Karakuş Tümülsü, Cendere Köprüsü varsa programlarda Arsemia, oradan da Nemrut'a çıkardık ve gün doğum, gün batımı yapardık. Veyahut da bölgeye akşam varırdık. Otele yerleşirdik. Gün batımına çıkardık, gün doğumuna çıkardık, hep karıştırıyorum bunu, gün batımına çıkardık. Ondan sonrasında da tersinden Karakuş'a kadar gelirdik. Ama bu 6 Şubat 2023'teki deprem felaketi ciddi anlamda bunu etkiledi.”

PTR12: “Önceki yıllarda Nemrut Dağı Milli Parkı programların içinde yer alırdı. Şu anda da içinde yer alıyor ama ekstra olarak görülüyor. Yani oradan ayrıca minibüs kiralamak isteyenler tura katılıyor vatandaş, turist. Ama işte Nemrut Dağına ekstra gidiyoruz. Gelmek isteyenler şu kadar ücret verecekler ve benzeri şekilde bir şeyler söyleniyor. Bu anlamda programların içinde ekstra bir program gibi oldu.”

PTR13: “Eskiden gün doğumu ve gün batımı şeklinde ayrılıyordu. Şimdi gün içerisinde çıkılıyor. Maksimum Adıyaman'da işte kalış süresi, daha doğrusu Adıyaman il sınırlarındaki kalış süresi toplamda 6-7 saat civarında oluyor. İşte bunun 4-4 buçuk saati Nemrut'a ayrılıyor. Nemrut, Cendere Köprüsü, daha sonra Karakuş Tümülüsü şeklinde ayrılıyor. Geriye kalan kısımda, Adıyaman'da öğle yemeği tarzında oluyor ve çıkılıyor. Yani konaklama bazlı son zamanlarda dediğim gibi bir korku var işte. Son 3 yılı baz aldığımız zaman ama. Önceki duruma depremden önceki duruma baktığımızda ise ikiye ayrılmıştı. Gün doğumu ve gün batımı şeklinde programlarda genelde bu şekilde ayarlanıyordu.”

PTR15: “Yol çok kötüydü. Şu anda çok daha hızlı seri olarak yapılıyor. Aşırı da bir kalabalık oluyor hani gün batımında. Hani belki ilerde bunu da bir kontrol etmek gerekirse, yani çok fazla hani insanı hani oraya çıkarmak da bazen sıkıntı olabilir diye düşünüyorum. Yani yollar yapılıncaya kadar biraz daha şey oldu. Tabii ki yani değişen çok fazla bir şey yok. Kayadibi köyü vardı. Eskiden hani oradan hani inilip çıkılıyordu. Oranın yolu biraz daha böyle keskin bir virajlıydı. Yani şu anda bence rotası olsun şey olsun... Programlar gayet iyi. Daha iyi olacak zaman açısından da.”

6.6.5. Turist Memnuniyeti ve Hizmet Kalitesi

PTR1: “Nemrut'a çıkmak, orayı görmek her zaman memnun edici, iyi bir deneyim sunuyor.”

PTR3: “Orada kapalı bir alanın, sıcak servis yapılmasının önemi çok fazla bence.”

PTR5: “Üst tarafta yiyecek, içecek ihtiyaçlarının hepsini giderebiliyorlar.”

PTR6: “Ya tabii sosyal imkanlar daha iyi oldu.”

PTR10: “Son yıllarda artık burada çeşitli etkinlikler yapıp bu etkinliklerle birlikte alana anlamlı kılmak daha önemli olabiliyor.”

PTR12: “Önceki yıllarda Nemrut Dağı Milli Parkı programların içinde yer alırdı. Şu anda da içinde yer alıyor ama ekstra olarak görülüyor. Yani oradan ayrıca minibüs kiralamak isteyenler tura katılıyor vatandaş, turist. Nemrut Dağı'na ekstra gidiyoruz. Gelmek isteyenler şu kadar ücret verecekler ve benzeri şekilde bir şeyler söyleniyor. Bu anlamda programların içinde ekstra bir program gibi oldu.”

PTR16: “Hani gerek daha düzgün yolların yapılması, kafeterya ve diğer hizmetlerin devreye alınmasıyla beraber Nemrut Dağı'na çok daha fazla turist geldiğini kendi bireysel turlarımdan da söyleyebilirim.”

PTR17: “Yemek kalitesi biraz daha arttı.”

6.6.6. Sosyo-Kültürel Gelişmeler

PTR17: “Dolayısıyla hani bu turiste olan ön yargı artık yok oldu yani son 3 yılda bunu kesinlikle söyleyebilirim. Artık gayet rahat yani. Ön yargı falan bayağı bir azaldı yani.”

6.7. Nemrut Dağı Milli Parkı Ziyaretlerindeki Riskler, Şikâyetler ve Çözüm Önerileri

Tablo 6. 7, Nemrut Dağı Milli Parkı ziyaretlerinde gözlemlenen risk algıları, turistlerin dile getirdiği şikâyetler ve bu şikâyetlere yönelik geliştirilen çözüm önerilerinin kapsamlı bir analizini içermektedir. Çalışmada, profesyonel turist rehberlerinin ilgili soruya verdikleri yanıtlar tematik analiz yöntemiyle sistematik olarak kodlanmış ve bu kodlar, yedi alt tema çerçevesinde sınıflandırılarak “Nemrut Dağı Milli Parkı Ziyaretlerindeki Riskler, Şikâyetler ve Çözüm Önerileri” ana teması altında toplanmıştır.

İlk alt tema olan “Yürüyüş Yolundaki Risk ve Şikâyetler” kapsamında, rehberler tarafından en sık dile getirilen sorunların başında düşme riski, yürüyüş yollarının zorlu yapısı ile bölgeye özgü olumsuz iklim koşulları (rüzgâr, soğuk) gelmektedir. Bu bulgu, Nemrut Dağı’nın topografik ve meteorolojik özelliklerinin ziyaretçilerin güvenlik algısını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Örneğin, PTR1, PTR2, PTR5 ve PTR10 numaralı rehberlerin vurguladığı düşme riskleri, acil müdahale gerektiren kritik güvenlik sorunları olarak ön plana çıkmaktadır.

İkinci olarak, “Güvenlik ve Doğal Afet Riskleri” teması altında, bölgenin jeolojik yapısına bağlı deprem riski ile terör tehdidi gibi faktörlere ilişkin endişeler dile getirilmiştir (PTR7). Bu riskler, ziyaretçilerin genel deneyim kalitesini olumsuz etkileyen ve yönetsel önlemler gerektiren önemli unsurlar olarak tanımlanmıştır.

Üçüncü alt tema olan “Ulaşım Sırasındaki Risk ve Şikâyetler” bölümünde ise, taşıma araçlarının hızından kaynaklanan güvenlik kaygıları (PTR8, PTR15, PTR19) ve ulaşım altyapısındaki yapısal yetersizlikler (PTR13, PTR14) öne çıkmaktadır. Ayrıca, kişisel ihtiyaçların karşılanmasındaki eksiklikler ile ulaşım esnasında yaşanan tedirginlikler de (PTR4, PTR16, PTR18) ziyaretçi memnuniyetini düşüren önemli faktörler olarak belirtilmiştir.

Dördüncü alt tema, “Hizmet Kalitesiyle İlgili Şikâyetler”, konaklama hizmetlerindeki yetersizlikler, hijyen sorunları ve kalifiye personel eksikliği gibi alanlarda yoğunlaşmıştır (PTR7, PTR17). Bu bulgular, destinasyonun turistik altyapısının geliştirilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir.

Beşinci alt tema olarak tanımlanan “Kültürel Deneyimler ile İlgili Şikâyetler” kategorisinde, özellikle ziyaretçilerin kültürel beklentilerinin karşılanmaması; örneğin Aslan Horoskopu’nun görülememesi ve rehber anlatımının yetersizliği (PTR17, PTR19) ön plana çıkmıştır. Bu durum, ziyaretçilerin bölgenin kültürel ve tarihsel değerlerine ilişkin deneyimlerinin zayıf olduğunu göstermektedir.

Altıncı alt tema olan “Ücretli Girişler ile İlgili Şikâyetler” ise teknik ve operasyonel sorunları kapsamaktadır. Özellikle bilet alımı sürecinde yaşanan internet bağlantısı problemleri (PTR16, PTR19) ziyaretçiler tarafından olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak, “Yapıcı Müdahale ve Geliştirme Önerileri” alt temasında, mevcut sorunlara yönelik çözüm önerileri sistematik biçimde sunulmuştur. Rehberler tarafından sıkça önerilen müdahaleler arasında yürüyüş yollarına korkuluk yapılması, çelik çatı ve rüzgâr koruma alanlarının oluşturulması, meteorolojik verilerle desteklenen erişim sistemlerinin kurulması, teleferik gibi alternatif ulaşım yöntemlerinin geliştirilmesi ve meslek okullarının artırılması yer almaktadır (PTR5, PTR7, PTR11, PTR13, PTR17, PTR18). Bu öneriler hem fiziksel güvenliğin artırılması hem de hizmet kalitesinin yükseltilmesine yönelik kapsamlı ve stratejik yaklaşımları temsil etmektedir.

Özetle, profesyonel turist rehberlerinin görüşlerine dayanarak gerçekleştirilen analiz, Nemrut Dağı Milli Parkı ziyaretlerinde karşılaşılan risklerin ve şikâyetlerin çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, hem doğal çevre koşullarından kaynaklanan fiziksel riskler hem de turistik hizmet altyapısındaki eksikliklerden kaynaklanan memnuniyetsizlikleri içermektedir. Ancak, rehberlerin sunduğu yapıcı çözüm önerileri, destinasyonun sürdürülebilir turizm potansiyelinin geliştirilmesi açısından önemli yol gösterici işlevi görmektedir. Bu bağlamda, destinasyon yöneticileri ve politika yapıcıların, risk yönetimi ve altyapı iyileştirmelerini hedefleyen bütüncül stratejiler geliştirmesi büyük önem arz etmektedir.

Profesyonel turist rehberlerinin araştırmanın altıncı sorusuna verdikleri yanıtlar, Tablo 7. 7’de kodlar halinde sunulmuş; bu kodlar tematik içerik analizi sonucunda tümevarımsal bir yaklaşımla yedi alt tema altında toplanarak “Nemrut Dağı Milli Parkı Ziyaretlerindeki Riskler, Şikâyetler ve Çözüm Önerileri” ana temasını oluşturmuştur:

- Yürüyüş Yolundaki Risk ve Şikâyetler
- Güvenlik ve Doğal Afet Riskleri
- Ulaşım Sırasındaki Risk ve Şikâyetler
- Hizmet Kalitesiyle İlgili Şikâyetler
- Kültürel Deneyimler ile İlgili Şikâyetler
- Ücretli Girişler ile İlgili Şikâyetler
- Yapıcı Müdahale ve Geliştirme Önerileri

Kodlar, görüşme sırasına göre profesyonel turist rehberlerinin baş harflerinden ve görüşme numarasından oluşan kısaltmalar (ör. PTR1, PTR7 vb.) ile Tablo 6. 7’nin ilgili bölümünde belirtilmiştir.

Tablo 6. 7. Nemrut Dağı Milli Parkı Destinasyon Sıralaması

Profesyonel Turist Rehberleri	Soru 6; Turistlerin bu destinasyonda gözlemlediğiniz risk alguları, şikayetleri var mıdır, varsa bunlar nelerdir ve nasıl pozitif duruma getirilmektedir? Açıklar mısınız?						
	Kodlar						
PTR1	Düşme riski						
PTR2	Yorulma şikâyeti ve düşme riski, Rüzgâr						
PTR3	Yürüyüş ile ilgili riskler, Soğuk						
PTR4	Yürüyüş yolunun zorlayıcı yapısı		Taşıma araçlarındaki şikâyetler	Kişisel ihtiyaçların giderilememesi			
PTR5	Düşme riski						Korkuluk yapılması
PTR6	Yürüyüş yolunun tehlikeli yapısı						
PTR7		Deprem ve Terör		Kalifiye eleman eksikliği, Vejeteryan			Çatı, Ulaşımın kolaylaştırılması
PTR8	Düşme riski		Taşıma araçlarının hızlı gitmesi				
PTR9	Yürüyüş yolunun zorlayıcı yapısı						
PTR10	Düşme riski						
PTR11	Yürüyüş yolunun zorlayıcı yapısı						Çelik çatı, Bank, Rüzgar koruma alanı
PTR12	Yürüyüş yolunun zorlayıcı yapısı						Meteoroloji verilerine dayalı erişim
PTR13	Yürüyüş yolunun zorlayıcı yapısı		Ulaşım yolunun yapısından dolayı tedirginlik				Korkuluk yapılması
PTR14	Yürüyüş yolunun		Ulaşım yolunun yapısından				

Tablo 6.7. (devamı)

	zorlayıcı yapısı		dolaylı tedirginlik				
PTR15			Taşıma araçlarının hızlı gitmesi				
PTR16				Kişisel ihtiyaçların giderilemesi		Bilet alırken internet sorunu	
PTR17	Arsemia Antik Kenti yolunun zorlayıcı yapısı			Konaklama hizmetindeki eksiklikler, Hijyen şikayetleri, Kalifiye eleman eksikliği	Aslan Horoskopunun görülemesi		Meslek okullarının artırılması, Müze yönetimi
PTR18	Yürüyüş yolunun zorlayıcı yapısı ve Düşme riski			Kişisel ihtiyaçların giderilemesi			Teleferik yapılması, Yürüme parkurları
PTR19			Taşıma araçlarının hızlı gitmesi	Rehber anlatımı	Aslan Horoskopunun görülemesi	Müze kartı kullanırken internet sorunu	
ALT TEMALAR							
Yürüyüş Yolundaki Risk ve Şikâyetler	Güvenlik ve Doğal Afet Riskleri	Ulaşım Sırasındaki Risk ve Şikâyetler	Hizmet Kalitesiyle İlgili Şikâyetler	Kültürel Deneyimlerle İlgili Şikâyetler	Ücretli Girişlerle İlgili Şikâyetler	Yapıcı Müdahale ve Geliştirme Önerileri	
ANA TEMA							
NEMRUT DAĞI MİLLÎ PARKI ZİYARETLERİNDEKİ RİSKLER, ŞİKÂyetLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ							

6.7.1. Yürüyüş Yolundaki Risk ve Şikâyetler

PTR1: “Bir kere başımıza geldi, bir turist kayıp düştü.”

PTR2: “Yorulduk işte çok rüzgâr var. Çok üşüdük işte aşağı indik. İniyor işte takılıp düşmeleri.”

PTR3: “Yürüyüş yaparken bazı riskler barındırıyor ve kışın donmadan dolayı yani yürüyüşle ilgili riskler var tabii ki.”

PTR4: "Doğu terası hali hazırda belli bir noktadan sonra eski yani ilk yapılmış olduğu şekliyle karşımıza çıkan bir merdiven yapısına sahip. O da turlara katılan genel misafir yaş ortalamasının emekli bir düzeyde olduğunu düşünecek olursak zorlayıcı bir yapıya sahip oluyor yani."

PTR5: "Bir misafirim dengesini kaybetti, tansiyonu düştü. Düştüğü an hani yanında biri olmasa Allah göstermesin sağ tarafa yuvarlanacak aşağı tarafa doğru."

PTR6: "Doğudaki yol kullandığında yani hani özel akşamları geceleri kullandığında çok tehlikeli bir yol uçurum gibi bir şey."

PTR8: "Nemrut Dağı'na çıkarken, daha doğrusu tümülüse doğru çıkarken özellikle doğu terasına doğru gittiğimizde son böyle bir 100-150 metre kayalık alan hani insanları kayıp düşme tehlikesi orada olabiliyor."

PTR9: "Şimdi genellikle aldığımız şikayetler Nemrut Dağı zirvesine çıkarken ki insanların zorlanmaları."

PTR10: "Ya risk algısı özellikle tümülüse çıkarken veya inerken o merdivenlerin olduğu yerden aşağı düşme, aşağı yuvarlanma korkusu olabiliyor."

PTR11: "Burada yaklaşık 600 metrelik, bir yürüyüş ve dik bir yürüyüş sergiliyoruz bizler. Neredeyse 100 metrelik bir tırmanış ortaya çıkıyor. Rakım olarak da artık insanları bazen yorabiliyor."

PTR12: "Özellikle karlı dönemlerde yani bahar başlangıcı, sonbahar gibi dönemlerde aslında meteorolojik veriyle izin verilmesiyle birlikte çıkılması gereken bir şey. İnsanlar tabii çok kar olduğu zaman yollar kapandığı için yürüyüş yolu dahil olmak üzere yukarıda bunu risk olarak görüyorlar."

PTR13: "Yani özellikle Nemrut dolmuşları konusunda yani yukarıya çıkış ve inişler konusunda birazcık daha insanların tedirginlikleri var."

PTR14: "Bir de fit olmayan turistler karşılama alanından sonra bir kilometrelik dik yürüyüşte çok zorlanıyorlardı."

PTR17: "Arsemia'nın patikasına inip çıkarken kaygan biliyorsun biraz zorlanıyorlar mesela ondan şikâyet geliyor."

PTR18: "Nemrut Dağı'nı bu anlamda düşündüğümüzde, Nemrut Dağı destinasyonu çok daha rahat katedilen bir destinasyon değildir. Merdivenlerden aşağı kayma düşme, yuvarlanma gibi durumlar söz konusu olabiliyor."

6.7.2. Güvenlik ve Doğal Afet Riskleri

PTR7: "İnsanlar oraya gittiği zaman bir terör bölgesi olduğunu düşünüyor direkt ve son zamanlarda hani depremin olması insanların açıkçası oraya çok böyle rağbet edebileceği bir yer ortamında değil şu an."

6.7.3. Ulaşım Sırasındaki Risk ve Şikayetler

PTR4: “Özellikle yukarı teras kısmına çıkarken ki kısımdan ve orada kullanılan minibüslerden genel itibariyle şikayetler alıyoruz.”

PTR8: "Genel hatlarıyla Nemrut yolu bilmediklerinden dolayı yollar dar asfalt olmasına rağmen, dar olduğundan dolayı hani düşük 1 km hızıyla da gitseniz çok hızlı gidiyormuş gibi hissiyata kapılabiliyorlar."

PTR13: “Yani özellikle Nemrut dolmuşları konusunda yani yukarıya çıkış ve inişler konusunda birazcık daha insanların tedirginlikleri var.”

PTR14: “Nemrut'a biz araçla çıkarken bazı yollar uçurum kenarından geçtiği için turistler biraz korkuyorlardı.”

PTR15: “Ben arabanın lastiklerinin havaya kalktığını hatırlarım. Yani o kadar süratli gidip çukur'a girdiğinde arabanın uçtuğunu gördüm.”

PTR19: “Şoförler bazen hızlı sürebiliyor.”

6.7.4. Hizmet Kalitesiyle İlgili Şikayetler

PTR4: “Lavabo ihtiyaçlarını giderebilecekleri noktaları var ama henüz aktif hale getirilmemiş olmasından şikâyet ediyoruz.”

PTR7: “Yani kalifiye eleman sıkıntısı çok yaşıyor Adıyaman'da. Garson olsun oteldeki kişiye biz vejeteryan yemek istiyoruz... Kendileri makarna olduğunu ama vejeteryanın ne olduğunu bilmiyorlardı.”

PTR16: "Bilet alırken kredi kartıyla çekerken internetin çalışmaması. Ondan sonra lavabo ihtiyaçlarını gideren su miktarının az olması.”

PTR17: “Eğitimini almış kalifiye eleman bulmakta zorlanıyorlar. Yani neden şikâyet? Mesela odalar kirli, işte tesisatta problem olabilir. Mesela kahvaltı zayıf fiyat bayattı deniliyor vesaire işte ne bileyim işte klima bozuluyor.”

PTR18: “En tepeye çıktığınızda, Nemrut Dağı'nın en yüksek noktasına, 2150 metre yüksekliğindeki noktaya Kral Antiochos'un mezarının olduğu düşünülen noktaya gittiğinizde orada herhangi bir lavabo kullanma imkânı olmuyor.”

PTR19: “Biz şoföre ikaz etsek de biraz daha yavaş diye, orada kendileri biraz daha acele etmek istiyorlar. Çünkü bir sonraki turu yakalamak istiyorlar. Ondan bağımsız işte yine bir sonraki turu yakalamak istedikleri için bize serzenişte bulunuyorlar. İşte çık yukarıda öyle çok vakit geçirme diye. Abi diyorum nasıl vakit geçirmeyeyim? Şimdi adamlar, insanlar buraya bir kez geliyor. Hayatlarında bir kez geliyor adam akıllı vakit geçirsinler. Ben de rahatça tarihini anlatayım, aceleye getirmeyeyim...”

Çünkü bu bize de yansıyor. Sonra işte rehber çok detaylı anlatmadı oluyor. Hani bu tarz şikayetler mevcut.”

6.7.5. Kültürel Deneyimlerle İlgili Şikayetler

PTR17: “Aslanlı horoskopu görmeye gelmiştik falan diyen var mesela.”

PTR19: “Aslanlı Horoskop’u orada bir konteynerde koruma altında tutuluyor onu biliyorum. Onu görmek isteyenler çok oluyor mesela.”

6.7.6. Ücretli Girişlerle İlgili Şikayetler

PTR16: “Orada bilet alırken kredi kartıyla çekerken internetin çalışmaması.”

PTR19: “Müze kartta şöyle bir sıkıntımız var, yeni başladı. Bu da fiziksel kart aldığınız zaman bir kere kullanabiliyorsunuz. İkinci kullanımdan sonra üçüncüde artık sizden uygulama istiyor. Oraya özel olarak sinyal çekmiyor bazen. Hani bazen de insanlar uğraştığı için bu müze kart konusunda şikâyet ediyorlar.”

6.7.7. Yapıcı Müdahale ve Geliştirme Önerileri

PTR5: “Yukarıya çıkarken sağlı sollu bence korkulukların yapılması lazım.”

PTR7: “Bakım anlamında hani son zamanlar hani çatıların olması ve ulaşımın oraya kolaylaştırılması.”

PTR11: “Hani banklar var ya yukarı çıkarken 3-4 tane bank var, onlar mesela daha da arttırılabilir. Rüzgâr koruma alanı oluşturulsa çok daha konforlu olur diye düşünüyorum. Bu çok zor bir iş değil aslında sağlam çelik bir çatı oluşturulursa çıkışlar ve inişler daha konforlu ve daha güvenli hale gelecektir.”

PTR12: “Özellikle karlı dönemlerde yani bahar başlangıcı, sonbahar gibi dönemlerde aslında meteorolojik veriyle, izin verilmesiyle birlikte çıkılması gereken bir şey.”

PTR13: “İşte kenarlara dediğim gibi böyle bir korkuluklar veya işte insanların kenara kayma kaçmaması için, bir böyle bir set oluşturulabilir işte.”

PTR17: “Ya buna tabii çözüm önerisi dediğim gibi meslek okullarının arttırması lazım. Müzecilik konusunda çok ilerlemeler kaydettik. Türkiye neden Nemrut’ta ve Adıyaman’da bu konuda ilerlemesin? Bence olabilir.”

PTR18: “Pozitif anlamda oraya bir teleferik yapılma durumu söz konusu olabilir mi? Olabilir. Bunun dışında, diğer alanlarda da yürüme parkurlarının daha da fazlalaştırılması şey yapılabilir.”

6.8. Nemrut Dağı Milli Parkı ve Turizmdeki Yeri

Tablo 7. 8 ve tablo 7. 8. 1, Nemrut Dağı Milli Parkı'nın turizmdeki mevcut konumuna ilişkin profesyonel turist rehberlerinin algı ve değerlendirmelerini sistematik olarak ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan rehberlerin 7. soru kapsamında “Nemrut Dağı Milli Parkı turizmde hak ettiği yerde

midir?” sorusuna verdikleri yanıtlar, belirlenen kodlar aracılığıyla çeşitli alt temalar altında sınıflandırılmıştır. Bu alt temalar, alanın turizm potansiyelini, altyapı ve hizmet kalitesini, pazarlama faaliyetlerini, tur operatörlerinin tutumlarını, ziyaretçi profillerini, ekonomik ve politik etkenleri ve kültürel değerlerin önemini içermektedir.

Alt ve Üst Yapı ile İlgili Değerlendirmeler başlığı altında; PTR3, PTR8 ve PTR17 gibi rehberlerin altını çizdiği üzere, konaklama tesislerinin yetersizliği, altyapı eksiklikleri (örneğin, tuvalet ve lavabo sayısının yetersizliği, yolların kötü durumu) ve kalifiye personel eksikliği, bölgenin turistik potansiyelinin önündeki başlıca engeller olarak görülmektedir. Bu durum, Nemrut Dağı'nın sürdürülebilir turizm gelişimi için altyapı yatırımlarının elzem olduğunu göstermektedir.

Hizmet Kalitesi ve Ziyaretçi Memnuniyeti ile İlgili Değerlendirmeler kapsamında PTR2, PTR11 ve PTR16 rehberleri, hizmet sunumundaki kalite farklılıklarına vurgu yapmıştır. Örneğin, sunum alanlarında hijyenin yetersizliği, hizmet kalitesinin düşük olması ve gününbirlik ziyaretlerin yaygınlığı ziyaretçi memnuniyetini olumsuz etkileyen faktörler arasında gösterilmiştir. Ancak aynı zamanda son yıllarda tanıtım faaliyetlerinin artmasıyla kültür turizmi açısından belirli gelişmeler kaydedildiği belirtilmiştir.

Tanıtım ve Pazarlama Eksikliklerine Göre Değerlendirmeler alt teması, PTR7, PTR12, PTR14 rehberlerinin değerlendirmeleriyle desteklenmektedir. Nemrut Dağı'nın yeterince bilinmemesi, pazarlama faaliyetlerinin yetersizliği ve destinasyonun ulusal ve uluslararası ölçekte hak ettiği düzeyde tanıtılamaması, ziyaretçi sayısının düşük olmasının temel nedenleri olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda, akademik ve profesyonel komisyonlar aracılığıyla stratejik tanıtım çalışmalarının artırılması önerilmektedir.

Acenta ve Tur Programı Eleştirilerine Göre Değerlendirmeler alt temasında PTR6 ve PTR7 rehberlerinin ifadeleri dikkat çekicidir. Tur operatörlerinin destinasyona ayrılan süreyi kısıtlaması, rehberlerin zaman baskısı altında kalması ve programların sıkışık olması, Nemrut Dağı'nın turizm potansiyelinin tam olarak değerlendirilememesine yol açmaktadır. Bu durum, turizm sektöründe koordinasyon eksikliği ve tur programlarının optimize edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yabancı Turist Azlığı, Yerli Turist Yoğunluğuna Göre Değerlendirmeler teması altında PTR5 ve PTR15 rehberleri, yabancı ziyaretçi sayısındaki azalma ve yerli turistlerin yoğunluğu üzerinde durmuştur. Göbeklitepe gibi diğer turistik merkezlerle kıyaslandığında Nemrut Dağı'nın ziyaretçi potansiyelinin henüz tam anlamıyla değerlendirilemediği belirtilmektedir. Bu durum, destinasyonun uluslararası çekiciliğinin artırılması için hedef odaklı tanıtım ve pazarlama stratejilerinin önemini vurgulamaktadır.

Ekonomik ve Politik Faktörlerin Etkisine Göre Değerlendirmeler alt teması, PTR1, PTR8 ve PTR18 rehberlerinin yorumlarıyla desteklenmektedir. Türkiye'nin ekonomik durumu, bölgedeki terör endişeleri ve bölgesel jeopolitik faktörler, Nemrut Dağı turizminin gelişimini olumsuz etkileyen dışsal

etmenler olarak tanımlanmıştır. Bu unsurların yönetimi, destinasyonun sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir.

Kültürel Değerlerin Önemine Göre Değerlendirmeler ise PTR18 ve PTR19 rehberlerinin görüşlerinde öne çıkmaktadır. Nemrut Dağı'nın UNESCO Dünya Mirası listesinde yer alması ve dünya çapında kültürel öneme sahip anıtlardan biri olması, turizmde bölgeye değer katmakla birlikte, yerel yönetimlerin ve ziyaretçilerin bu değere gereken önemi vermemesi turizm potansiyelinin tam anlamıyla gerçekleşmesini engellemektedir.

Hak Ettiği Yerde Olduğunu Belirtenler ve Gelişmeye Açık Alanlar ve Öneriler alt temaları ise PTR10, PTR16, PTR18 gibi rehberlerin görüşleriyle şekillenmiştir. Genel olarak, Nemrut Dağı'nın turizmde hak ettiği yere ulaşma yolunda olduğu ancak bu konunun sürdürülebilirlik ve gelişim perspektifiyle desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Gelişmeye açık alanlar arasında altyapı iyileştirmeleri, tanıtım faaliyetlerinin güçlendirilmesi, hizmet kalitesinin artırılması ve tur programlarının revize edilmesi yer almaktadır.

Sonuç olarak, profesyonel turist rehberlerinin değerlendirmeleri Nemrut Dağı Milli Parkı'nın turizmde çok katmanlı ve dinamik bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Altyapı eksiklikleri, hizmet kalitesi, pazarlama ve tanıtım yetersizlikleri, tur operatörlerinin tutumları ve ekonomik-politik faktörler, destinasyonun turizm potansiyelini tam anlamıyla gerçekleştirmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Bununla birlikte, kültürel mirasın önemi ve artan bilinçlendirme çabaları, Nemrut Dağı'nın turizmde hak ettiği yeri alması için stratejik fırsatlar sunmaktadır. Bu bağlamda, politika yapıcılarının, turizm sektöründeki tüm paydaşların katılımıyla kapsamlı ve bütüncül planlama süreçlerini hayata geçirmesi gerekmektedir.

Profesyonel turist rehberlerinin araştırmanın yedinci sorusu olan “Nemrut Dağı Milli Parkı turizmde hak ettiği yerde midir?” sorusuna verdiği yanıtlardan elde edilen kodlar, alt temalar ve ana tema Tablo 6. 8. ve tablo 6.9'da sunulmuştur. “Nemrut Dağı Milli Parkı ve Turizmdeki Yeri” ana temasını oluşturan toplam dokuz alt tema, görüşmelere ait içerik analizi sonucunda elde edilmiş olan kodlamaların tümevarımsal incelemesi sonucunda oluşturulmuştur ve aşağıda listelenmiştir:

- “Alt ve Üst Yapı ile İlgili Değerlendirmeler”
- “Hizmet Kalitesi ve Ziyaretçi Memnuniyeti ile İlgili Değerlendirmeler”
- “Tanıtım ve Pazarlama Eksikliklerine Göre Değerlendirmeler”
- “Acenta ve Tur Programı Eleştirilerine Göre Değerlendirmeler”
- “Yabancı Turist Azlığı, Yerli Turist Yoğunluğuna Göre Değerlendirmeler”
- “Ekonomik ve Politik Faktörlerin Etkisine Göre Değerlendirmeler”
- “Kültürel Değerlerin Önemine Göre Değerlendirmeler”

- “Hak Ettiği Yerde Olduğunu Belirtenler”
- “Gelişmeye Açık Alanlar ve Öneriler”

Alt temaları oluşturan kodların her biri görüşmenin yapıldığı profesyonel turist rehberinin görüşme sırasına göre aldığı numara ve profesyonel turist rehberinin baş harflerinden oluşan kısaltma (PTR.) ile Tablo 6. 8 ve tablo 6.9’un ilk kısmında açıklanmaktadır.

Tablo 6. 8. Nemrut Dağı Milli Parkı ve Turizmdeki Yeri

Profesyonel Turist Rehberleri	Soru 7; <i>Nemrut Dağı Milli Parkı</i> turizmde hak ettiği yerde midir?				
PTR1					
PTR2	Karşılama merkezi, Tuvaletler, Sunum alanları	Hizmet kalitesi, Kâğıt bardakta çay ve kahve, Hijyen			
PTR3	Konaklayacak bir otel, Yollar çok iyi değil				
PTR4					
PTR5					Yerliler ilgi gösteriyor, Yabancıların ilgisi tartışma konusu, Bu sayı azalmış durumda
PTR6				Bazı acentalar çok fazla zaman ayırmıyor, Rehberleri sıkıştırıyorlar, Tur programları çok sıkışık	
PTR7			Çok bilindik bir yer değil, Acentalar buraya daha çok yatırım yapmalı	Acentaların çoğu programına koymamakta	Yabancı gruplar açısından Nemrut'a gitmeleri zor
PTR8	Tesis yok, Lavabo sayısı		Reklam		

Tablo 6.8. (devamı)

	yetersiz, Kirli				
PTR9			Bilinirlik, Ziyaretçi sayısı yetersiz		
PTR10					
PTR11					
PTR12			Tanıtımı yeterince yapılmıyo r		
PTR13			Şehrin verdiği değerin az olması		
PTR14					
PTR15					Doksanlı yıllarda Japon ve Almanlar gelirdi, Şimdi göremiyoruz
PTR16					
PTR17	İyi otel yok, Günübirlik gelmek zorundalar		Çağdaş tanıtım, Bilinç arttırılmal ı		
PTR18					
PTR19			Taş işte ne yapayım tarzı bir algı, Değerini bilmiyorla r		
ALT TEMALAR					
Alt ve Üst Yapı ile İlgili Değerlendirmeler		Hizmet Kalitesi ve Ziyaretçi Memnu niyeti ile İlgili Değerle ndirmel er	Tanıtım ve Pazarlama Eksiklikle rine Göre Değerlend irmeler	Acenta ve Tur Programı Eleştirilerine Göre Değerlendirmele r	Yabancı Turist Azlığı, Yerli Turist Yoğunluğuna Göre Değerlendirmeler
ANA TEMA					
NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI VE TURİZMDEKİ YERİ					

Tablo 6. 9. Nemrut Dağı Milli Parkı ve Turizmdeki Yeri

Profesyonel Turist Rehberleri	Soru 7; <i>Nemrut Dağı Milli Parkı turizmde hak ettiği yerde midir?</i>			
	Kodlar			
PTR1	Ekonomik			
PTR2				
PTR3				
PTR4			Göbeklitepe kadar ziyaretçi alan bir yapı, Ciddi bir turizm potansiyeli	
PTR5				
PTR6				
PTR7				
PTR8	Terör, Türkiye'nin ekonomik koşulları			
PTR9				Henüz bu seviyeye ulaşmış değil
PTR10			Turizme verilen önem sayesinde hak ettiği önemi görmeye başladı	Gelecekte daha iyi noktalara gelebilir
PTR11		Kültür turistini çekiyor, Yüzde yirmisi bu bölgeyi ziyaret ediyor	Özellikle son yıllarda yapılan çalışmalarla tanıtımı arttı	
PTR12		Dünyada nadir bulunan anıtlardan biri		
PTR13				
PTR14				Turist sayıları yetersiz, Akademisyenlerden oluşan komisyonlar kurulmalı, Sorunlar belirlenmeli
PTR15				
PTR16			Eskiye göre biraz daha iyi	Ama tamamen dört dörtlüktür diyemem
PTR17	Gelir dağılımı dengesiz			Daha kalifiye eleman yetiştirilmeli
PTR18		Karl Sester, Karl Humann, UNES CO 1987, Dünyaca ünlü bir yer	Hak ettiği yerdedir, Daha da ileriye götürülebilir	
PTR19				

Tablo 6.9. (devamı)

ALT TEMALAR			
Ekonomik ve Politik Faktörlerin Etkisine Göre Değerlendirmeler	Kültürel Değerlerin Öneme Göre Değerlendirmeler	Hak Ettiği Yerde Olduğunu Belirtenler	Gelişmeye Açık Alanlar ve Öneriler
ANA TEMA			
NEMRUT DAĞI MİLLÎ PARKI VE TURİZMDEKİ YERİ			

6.8.1. Alt ve Üst Yapı ile İlgili Değerlendirmeler

PTR2: “Çünkü hizmetler kötü. Mesela işte karşılama merkezine gittik. 2 tane karşılama merkezi var. Sen bu adama su vermiyorsun. Yani tuvalette elini yüzünü yıkayacak, tuvalette girdiğinde kullanacak suyunu vermiyorsun.”

PTR3: “Mesela turist geldiği zaman konaklayacak bir oteli, işte yol düzenlendi geçmişe göre ama hala daha da kötü.”

PTR8: “Turistin ihtiyaçlarını karşılayabilecek tesis yok. 4 tane 3 tane kadınlar da var. 3 tane de erkeklerde var ama ardı ardına 8 tane otobüs geliyor. Bazen kirli olabilir. Yani en basitinden yani bir turistin yerli olsun. Yabancı olsun fark etme en çok ihtiyacı olan şey lavabodur.”

PTR17: “İyi otel yok. Sabahın beşinde, altısında yola çıkıyorsun, gününbirlik gidiyorsun, o akşam yedide, sekizde geri geliyorsun.”

6.8.2. Hizmet Kalitesi ve Ziyaretçi Memnuniyeti ile İlgili Değerlendirmeler

PTR2: “Karşılama merkezlerinin çok net çok daha iyi şartlar haline getirilmesi gerekiyor. Tuvaletlerin suyunun akmadığı zamanı bile biliyorum hem de yakın bu yani geçen sene su yok diyor. Girişte bir tane derme çatma işte çay ocağı, işte kâğıt bardakta verilen çay kahve bu var.”

6.8.3. Tanıtım ve Pazarlama Eksikliklerine Göre Değerlendirmeler

PTR7: “Çok bilindik bir yer değildir. Acentalar buraya daha çok yatırım yapması, daha çok programlarına koyması gerekmektedir.”

PTR8: “Turistin ihtiyacına yönelik reklam olarak da baktığında, yine aynı şekilde hani hak ettiği değeri çok fazla gördüğünü düşünmüyorum.”

PTR9: “Bu yönüyle aşağı yukarı yani bilinirliği arttığı için hak ettiği yere ulaşmaya çalışıyor. Ama tabii ağırladığı ziyaretçi sayısına baktığımız zaman henüz daha bu ziyaretçi sayısının böyle çok yükseğe çıkmadığını görüyoruz.”

PTR12: “Tanıtımı da yeterince yapılmıyor zaten.”

PTR13: “Şehrin daha çok üzerine düşmesi gerekiyor diye düşünüyorum.”

PTR17: “Tanıtım çok çok önemli ama düzgün çağdaş tanıtım. Evet, bunun bence birinci problemi altyapının düzeltilmesi, ikincisi de bilincin artırılması, üçüncüsü de daha böyle kalifiye eleman yetiştirilmesi.”

PTR19: “Bizim insanımızda bazen tarihe meraklı olmayan insanımızda bazen şöyle bir algı var ya taş işte ne yapayım tarzı bir algı var. Çünkü bazılarında da hani şey var işte, ben geldim gördüm, hava satması gerekiyor en azından değerini bilmeleri gerekiyor insanımızın.”

6.8.4. Acenta ve Tur Programı Eleştirilerine Göre Değerlendirmeler

PTR6: “Bazı acentalar maalesef oraya çok fazla zaman ayırmıyor. Bazen rehberleri sıkıştırıyorlar. Bir saatte işinizi bitirin. Bazen sıkışık bir program hazırlıyorlar.”

PTR7: “Acentalar buraya daha çok yatırım yapması, daha çok programlarına koyması gerekmektedir. Acentaların çoğunun programında orası yer almamakta.”

6.8.5. Yabancı Turist Azlığı, Yerli Turist Yoğunluğuna Göre Değerlendirmeler

PTR5: “Yerliler ilgi gösteriyor. Evet... ama yabancıların ne kadar ilgi gösterdiği biraz daha böyle tartışma konusu. Bu sayı bu zamanlarda, özellikle depremde sonra, depremden önceki süreçte bayağı bir azalmış durumda.”

PTR7: “Yine de oraya gelen ziyaretçilerin yabancılar anlamında hani Adıyaman Nemrut'a çok gidebileceklerini düşünüyorum.”

PTR15: “Doksanlı yıllarda seksenli yıllarda çok daha fazla Japon ve Alman gruplar gelirken şu anda onları neredeyse göremiyoruz gibi.”

6.8.6. Ekonomik ve Politik Faktörlerin Etkisine Göre Değerlendirmeler

PTR1: “Ekonomik olarak yine. Hak ettiği yerde midir? Bence öznel olarak değildir.”

PTR8: “Politika sorunu var, ekonomik sorunu var. Özellikle de bu savaş bölgesine yakın olmamızla beraber bunlar da gelen yabancı turistin de gelişini etkilemekte.”

PTR17: “Gelir dağılımı dengesiz. Bundan belki en fazla 1000 kişi filan demeç alıyor. Yani geri kalan insana bir katkısı var mı bunun yok.”

6.8.7. Kültürel Değerlerin Önemine Göre Değerlendirmeler

PTR11: “Çünkü kültür turistini çekiyor zaten. Bu yüzde yirmisinin de ortalama yüzde onu Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesini ziyaret ediyor.” PTR12: “Yani dünyada nadir bulunan anıtlardan bir tanesi.”

PTR18: “1881 yılında bir arkeolog olan ve bir demiryolu mühendisi olan Karl Sester adındaki Alman bir mühendisin burayı keşfetmesiyle ortaya çıkarmasıyla beraber, sonrasında işte ondan daha deneyimli olan Karl Humann gibi daha deneyimli olan Otto Pushtein gibi, sonrasında 1940'lı yılların sonlarında Teresa Goel gibi, Friedrich Karl Dörner gibi insanların arkeologların, dünya çapında ünlü arkeologların orada yaptıkları Osman Hamdi Bey gibi. Biliyorsunuz Türkiye'nin Turizm Bakanlarından

biridir. Bu insanların yaptığı çalışmalarla beraber dünyaca ünlü bir yer haline gelmiştir ve 1987 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın başvurusuyla beraber UNESCO listesine girmiş çok özel bir yerdir.”

6.8.8. Hak Ettiği Yerde Olduğunu Belirtenler

PTR4: “Bugün Göbeklitepe kadar ziyaretçi alan bir yapısı vardır diyebilirim. Bu da ciddi bir turizm potansiyeli olduğunu bizlere gösteriyor.”

PTR10: “Ülkemizde son yıllarda turizme verilen önem sayesinde birçok yerin hak ettiği önemi görmeye başladığını da söyleyebiliriz. Günümüzde iyi bir noktada gelecekte de daha iyi noktalara gelebileceğini söylemek mümkün.”

PTR11: “Kendi çevresindeki Gaziantep, Şanlıurfa, Malatya gibi noktalara destinasyonlara baktığımız zaman bence Nemrut zor bir destinasyon ulaşması zor bir destinasyon olmasına rağmen kesinlikle hak ettiği değeri ben son yıllarda özellikle görmeye başladığını düşünüyorum.”

PTR16: “Yani eskiye göre biraz daha iyi diyebilirim.”

PTR18: “Kesinlikle hak ettiği yerdedir. Tabii daha da ileriye götürülemez mi, götürülebilir.”

6.8.9. Gelişmeye Açık Alanlar ve Öneriler

PTR9: “Ama tabii ağırladığı ziyaretçi sayısına baktığımız zaman, henüz daha bu ziyaretçi sayısını böyle çok yükseğe çıkmadığını görüyoruz. Bu konuda da henüz bu şeye ulaşmış olmadığını görüyorum.”

PTR10: “Geçmişteki yıllara nazaran günümüzde iyi bir noktada. Gelecekte de daha iyi noktalara gelebileceğini söylemek o anlamda mümkün.”

PTR14: “Nemrut Dağı’ nı bu sene yaklaşık 165 bin turist ziyaret etmiş. Fakat bence bu sayılar yetersizdir. Akademisyenlerden oluşan mesela bu sorunlar belirlenmeli, sorunların temeline inmeli, sorunlar ortadan kaldırılmalı, sorunlara çözüm bulunmalı.”

PTR16: “Yani eskiye göre biraz daha iyi diyebilirim ama tamamen 4 dörtlüktür diyemem.”

PTR17: “Daha kalifiye eleman yetiştirilmeli.”

6.9. Nemrut Dağı Milli Parkı’na Yönelik Turist Sayısının Artırılması

Nemrut Dağı Milli Parkı’nın turizm potansiyelinin geliştirilmesi ve ziyaretçi sayısının artırılması amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, profesyonel turist rehberlerinin görüşleri kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, bölgenin sürdürülebilir turizm stratejileri açısından kritik öneme sahip çeşitli boyutları ortaya koymakta ve çok yönlü müdahalelerin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, öneriler tanıtım faaliyetlerinin artırılmasından altyapı iyileştirmelerine, tur programlarının çeşitlendirilmesinden kültürel deneyimlerin geliştirilmesine kadar geniş ve entegre bir perspektifte ele alınmıştır.

Öncelikle, tanıtım, reklam ve pazarlama faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması, turist çekme stratejilerinin temel bileşeni olarak öne çıkmaktadır. Profesyonel rehberler, yerel yönetimlerin ulusal ve uluslararası turizm fuarlarına katılımının sistematik olarak desteklenmesi, dijital mecralarda sosyal medya kampanyalarının güçlendirilmesi ve görsel materyaller (tanıtım klipleri, videolar vb.) ile Nemrut Dağı'nın görünürlüğünün artırılması gerektiğini belirtmiştir. Ulusal düzeyde "Visit Turkey" gibi platformların etkin kullanımı ve bölgesel kültürel etkinliklerin (örneğin, Çiğköfte Festivali, Gün Doğumu Festivali, Üzüm Festivali) düzenlenmesi hem marka bilinirliğinin artmasına hem de ziyaretçi ilgisinin sürekliliğine katkı sağlayacak önemli araçlar olarak değerlendirilmiştir.

Tur programları kapsamında, Nemrut Dağı'nın tur operatörlerinin ve seyahat acentelerinin programlarına daha fazla entegre edilmesi ve ziyaretlerin dört mevsime yayılması gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, ulaşım altyapısının geliştirilmesi, özellikle Adıyaman Havalimanı'na yönelik uçak seferlerinin artırılması, bölgenin erişilebilirliğini artırarak turist sayısının yükseltilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Bu noktada, profesyonel rehberlerin tur programlarına Nemrut Dağı'nı daha fazla dahil etmeleri teşvik edilmelidir.

Altyapı ve üst yapı yatırımları ise ziyaretçi deneyimini doğrudan etkileyen ve sürdürülebilir turizmin temel taşlarından biridir. Karşılama merkezlerinin modernizasyonu, konaklama tesislerinin kapasite ve kalite bakımından artırılması, yerel gastronominin ve restoran hizmetlerinin çeşitlendirilmesi ziyaretçi memnuniyetini artırmaya yönelik temel adımlardır. Ayrıca, yürüyüş yollarının iyileştirilmesi, hijyenik tuvalet ve lavabo sayısının artırılması, çevresel düzenlemeler ve dağa çıkış yollarının güvenliğinin sağlanması gibi altyapı iyileştirmeleri önem arz etmektedir. Alternatif turizm biçimleri olarak kamp ve karavan turizminin desteklenmesi, doğa yürüyüşü rotalarının geliştirilmesi ise turist profilinin çeşitlendirilmesine olanak tanıyacaktır.

Hizmet kalitesinin artırılması, kalifiye insan gücü yetiştirilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Meslek okullarının artırılması, turizm sektöründe çalışanların sürekli eğitim programlarına dahil edilmesi ve hijyen standartlarının yükseltilmesi, bölge turizminin profesyonelleşmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda, ziyaretçilerin karşılanmasında profesyonel ve misafirperver tutumların benimsenmesi, Nemrut Dağı'nın ulusal ve uluslararası düzeyde olumlu bir imaj kazanmasına zemin hazırlayacaktır.

Kültürel deneyim alanlarının geliştirilmesi, bölgenin özgünlüğünün ve tarihsel mirasının turizmde sürdürülebilir değer yaratması açısından kritik öneme sahiptir. Nemrut Dağı ören yerlerinin görünürlüğünün artırılması, bölgenin kültürel ve arkeolojik öğelerinin müzelerde etkin şekilde sergilenmesi (örneğin Aslan Horoskopu) turistlerin bölgeyle anlamlı ve derinlemesine bağ kurmasını sağlayacaktır. Ayrıca, yerel kültürel etkinliklerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması, turistlerin deneyimlerini zenginleştirerek bölge turizmine katma değer kazandıracaktır.

Sonuç olarak, Nemrut Dağı Milli Parkı'na yönelik turist sayısının artırılması için çok boyutlu ve disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmelidir. Tanıtım faaliyetlerinin sistematik ve profesyonelce

artırılması; tur programlarının çeşitlendirilmesi ve yıl boyunca yaygınlaştırılması; altyapı ve hizmet kalitesinin sürdürülebilir biçimde iyileştirilmesi; alternatif turizm türlerinin desteklenmesi, kültürel ve deneyimsel değerlerin etkin biçimde sunulması ve insan kaynakları kapasitesinin güçlendirilmesi stratejilerinin eşgüdümlü şekilde uygulanması, bölgenin turizm potansiyelini tam anlamıyla ortaya çıkaracaktır. Bu bütüncül yaklaşım, Nemrut Dağı'nın hem yerli hem de uluslararası turistler için cazibe merkezi olarak konumlanmasına olanak sağlayacaktır.

Araştırmanın sekizinci sorusu kapsamında profesyonel turist rehberlerinden elde edilen yanıtlar, Tablo 6. 10'da detaylı olarak sunulmaktadır. "Nemrut Dağı Milli Parkı'na Yönelik Turist Sayısının Artırılması" ana teması; tanıtım, tur programları, konaklama ve altyapı iyileştirmeleri, alternatif turizm, yürüyüş rotaları, hizmet kalitesinin artırılması ve kültürel deneyim alanlarının geliştirilmesi olmak üzere yedi alt temadan oluşmaktadır. Bu alt temalar, içerik analizine dayalı tümevarımsal kodlamalar aracılığıyla ortaya konmuş ve rehberlerin görüşlerine ilişkin sistematik veri sunumu Tablo 7. 9'da detaylandırılmıştır.

Tablo 6. 10. Nemrut Dağı Milli Parkı'na Yönelik Turist Sayısının Arttırılması

Profesyonel Turist Rehberleri	Soru 8; <i>Nemrut Dağı Milli Parkına daha fazla turistin gelmesi için neler yapılmalıdır?</i>						
	Kodlar						
PTR1	Tanıtım, Reklam, Tutundurma çalışmaları, Yerel yöneticilerin fuarlara katılması	Tur programlarının a dahil etmek	Konaklama yerlerinin arttırılması				
PTR2			Karşılama merkezinin düzeltilmesi, Yerel yemek, Restoran				
PTR3	Reklam		Altyapı ve üst yapının düzeltilmesi				
PTR4			Seyyar kafe, Restoran			Tuvalet	
PTR5	Reklam, Yabancı turist sayısını arttırma çalışmaları, Visit Turkey,	Ziyaretlerin 4 mevsime yayılması					

Tablo 6.10. (devamı)

	Klip ve video						
PTR6	Reklam, Tanıtım		Tesislerin düzeltilmesi, Konaklama yerlerinin artırılması				
PTR7	Resmi kurumların turizm çalışmalarını artırması, Tanıtım, Kötü reklam	Tur programlarına daha fazla dahil etmek				Kalifiye eleman yetiştirilmesi	
PTR8	Reklam, Ekonomik şartları iyileştirmek		Altyapı çalışmaları, Çevre düzenlemeleri, Dağ çıkışı yolunu güvenli hale getirmek				
PTR9	Bilinirliğini arttırmak, Savaşlardan etkilenmediğini göstermek, Reklam		Altyapı çalışmaları, Konaklama yerlerinin artırılması				
PTR10						Nitelikli ziyaretçiler	Erişim ve koruma
PTR11			Yürüyüş yolunun düzeltilmesi				
PTR12		Tur programlarına daha fazla dahil etmek, Adıyaman havalimanına uçak seferlerini arttırmak					
PTR13	Reklam, Tanıtım, Çiğköfte festivali, Gün						

Tablo 6.10. (devamı)

	doğumu festivali, Üzüm festivali						
PTR14	Nemrut Dağı ören yerlerini görünür hale getirmek, Turizm stratejisi, Sosyal medya paylaşımları, Festival, Kültürel etkinlikler					Gelen turist sayısının az olmasının nedeni araştırılmalı, Otel kalitesi	
PTR15	Turizm fuarlarında tanıtım					Hijyene önem verilmesi	
PTR16	Tanıtım, Sosyal medyada reklam						
PTR17		Turizm biraz daha yılın geneline yayılabilir	Tabelaların düzeltilmesi	Hedikle yürüyüş	Yürüyüş patikaları	Meslek okullarının artırılması	Aslan horoskopunun müzede sergilenmesi
PTR18				Kamp ve karavan turizmi, Doğa yürüyüşü	Yürüyüş yol ve rotaları		
PTR19	Pazarlama		Çevre düzenlemesi				
ALT TEMALAR							
Tanıtım, Reklam ve Pazarlama		Tur Programları	Konaklama, Yeme-İçme, Ulaşım ve Altyapı İyileştirmeleri	Alternatif Turizm	Yürüyüş Rotaları	Hizmet Kalitesinin Arttırılması	Kültürel Deneyimin Alanlarının Geliştirilmesi
ANA TEMA							
NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI'NA YÖNELİK TURİST SAYISININ ARTTIRILMASI							

6.9.1. Tanıtım, Reklam ve Pazarlama

PTR1: “Tabii ki tanıtım, reklam, tutundurma çalışmalarına ağırlık verilmeli.”

PTR3: “Yani dediğim gibi altyapı üst yapı çözülüp, reklam, güzel bir reklam stratejisi uygulanırsa bence hak ettiği şu an olduğu yerden hak ettiği yere gelecektir.”

PTR5: “Yani hiç şüphesiz biraz daha böyle bir reklama ihtiyacı var. Yabancı turistler için belki hani visit Turkey’lerin içerisine ya da işte yayınlanan kliplerin içerisinde ya da videoların içerisine biraz daha eklenebilir.”

PTR6: “Nemrut Kommagene Krallığı hangi kültürlerin bir izdüşümü, hangi kültürlerin bir kombinasyonu? Helen kültürü, Yunan kültürü, bir de Pers kültürü ve tabii ki Anadolu, yani bizim kültürümüz. Bence bu halka bu topluluğa biraz daha reklam yapılabilir. Hani Yunanlılara Helenlere işte bak sizin şey var, tanrılarınıza değer veren, kendini o tanrıları gibi gören bir tane her ne kadar biz parantez içinde megaloman desek de çünkü kendini tanrılarla eşdeğer tutan bir tane kraldan bahsediyoruz. Herkül’le tokalaşırken elini Herkül’ün üzerine koyan, kendini pelerinli falan gösterip Herkül’ü çıplak gösteren bir tane megaloman biri yani bunun güzel bir şekilde tanıtıp, Yunanlılara, Perslilere falan yapılsa Avrupa’da bunu işte, son zamanlarda bulunan en büyük keşif diye tanıtılsa bence bir sürü şey yapılabilir yani.”

PTR7: “Belediyenin veya işte oradaki bilinen valiliğin daha çok turizm anlamında atılımlar gerçekleştirmesi. Hani bizim açığımız Nemrut Dağı için tanıtım. Evet, fotoğraflarda, afişlerde görülüyor, Nemrut diye yazılıyor. Nemrut’un çok kötü bir algısı var bu arada. Hani genel anlamda söylüyorum algısı ne? Hani oraya işte yerliler açısından tabii ki de ve Arap turistler açısından. Çünkü bilinen isim Nemrut hani Hazreti İbrahim’i ateşe atan biri olarak isminin orada ben çok daha yanlış olduğunu düşünüyorum. Hani kötü reklam olduğunu düşünüyorum açıkçası Nemrut’un.”

PTR8: “Reklam ve ekonomik şartları iyileştirmek.”

PTR13: “Adıyaman’ın örnek veriyorum diğer bir yüzü olan çiğ köfteyle birlikte işte çiğköfte festivali ya da işte örneğin işte gün doğumu festivali gibi. İşte bu tarz bir etkinlik yapılabilir. Bu festivaller işte şehirlere en büyük kazançlar sağlıyor hem de reklam yüzü açıkçası. Adıyaman’ın tanıtımı açısından çok büyük bir etken olabilir açıkçası. Üzüm bağ bozumu diye, Besni bağ bozumu deyip bir festival olup işte oraya gelecek insanlara böyle bir planlama yapıp bugün Nemrut’a çıkılacak ya da işte bugün Perre Antik Kenti’ne gidilecek gibi...”

PTR14: “Yabancı turiste ulaşmanın en kolay ve en hızlı yolu sosyal medyadır. Nemrut Dağı Milli Parkı’nda bulunan ören yerleri daha görünür hale getirilmelidir. Ne yazık ki ülkemizde bulunan ören yerleri birçok batılı turist tarafından hala tanınmıyor. Yerel festivaller ve kültürel etkinliklerle bir nebze de olsa Nemrut Dağı Milli Parkı’nın görünürlüğü artırılabilir. Örneğin bir Nemrut Dağı stratejik planı ortaya çıkarılabilir. Böylece resmi kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, seyahat acentaları ve üniversiteler bir araya gelip bir turizm stratejisi geliştirebilir.”

PTR15: “Bunun yani bakanlık seviyesinde dünyadaki turizm fuarlarında bunun çok daha iyi anlatılması lazım.”

PTR16: “Daha çok anlatılmalı, daha çok sosyal medyada reklam yapılmalı.”

PTR19: “Yani dediğim gibi pazarlama, pazarlama, pazarlama...”

6.9.2. Tur Programları

PTR1: “Belki birçok acente ile anlaşılıp Nemrut Dağı’nı da programlara dahil etmeli.”

PTR5: “Buradaki dezavantajda şu; hadi ben tamam Nemrut Dağı’na çıkmak istiyorum dediğiniz zaman direkt olarak çıkamıyorsun. İşte kış mevsimi yani 12 ay ulaşımımız olan bir yer değil. Bu zamanlarda yaklaşık bir aydır Nemrut Dağı kapalı kardan dolayı işte, baharda da nisan'dan mayıstan önce hatta mayıs diyelim nisan erken oluyor. Mayıstan önce açılmıyor. Bu bir bence bir dezavantaj, bunu biraz daha böyle önüne geçilebilirse ve yurtdışında biraz daha farklı ya da en azından ingoing yapan yurtdışındaki turistleri buraya getiren acentalarla biraz daha kontak yapıldığı zaman iletişime geçildiği zaman biraz daha verimli olur diye tahmin ediyorum.”

PTR7: “Evet, dediğim gibi yani acentaların daha çok programlarına eklemesi.”

PTR12: “Bunun için yakın çevredeki destinasyonlarla birlikte programlar çıkarmak gerekiyor yani. Adıyaman havalimanına ve uçak seferlerini diğer şehirlerden daha fazla arttırmak lazım ve saatlerini düzenlemek lazım.”

PTR17: “Turizm biraz daha yılın geneline yayılabilir. Hani sezonda kar koşullarından dolayı yapılıyor.”

6.9.3. Konaklama, Yeme-İçme, Ulaşım ve Altyapı İyileştirmeleri

PTR1: “Onun dışında yeni konaklama yerleri sayısı artırılabilir aynı zamanda.”

PTR2: “Yani karşılama merkezinin düzeltilmesi, çok net düzeltilmesi lazım. Yani hani derler ya işte yerel bir yemek yap veya bir şey koy adama, adam orada alsın zamanını geçirsin, parasını bıraksın parasını harcasın. Eğer bunları sunmayıp da adama yani gözleme satarak para kazanıp, ne bileyim ben işte, çay kahve kola satıp para kazanmaksa zaten kazanamazsın. Yani öyle bir durum olmaz. Burada yapabileceğin yerel noktalar ve atıyorum oradaki şeydeki Kayadibi’nde seç bir destinasyon. O destinasyonda aç bir güzel bir restoran insanları orada yedir.”

PTR3: “Yani dediğim gibi altyapı üst yapı çözülüp, reklam, güzel bir reklam stratejisi uygulanırsa bence hak ettiği, şu an olduğu yerden hak ettiği yere gelecektir.”

PTR4: “Örnek veriyorum seyyar kafe tarzı bir nokta konulabilir yukarıya, orada tarihi alanına zarar vermeyecek şekilde. Onun haricinde yol güzergahında yine kafeterya noktaları restoran noktaları eklenerek daha cazip hale getirilebilir.”

PTR6: “Adıyaman'da ilk otobüslerin durduğu yerlerdeki destinasyonlarda belki tesisler daha güzel bir hale getirilirse konaklama imkânı sağlanırsa Kahta'da, ilçede, o daha iyi olabilir.”

PTR8: "Reklam, ekonomik şartları iyileştirmek, altyapıyı genişletmek. Onun dışında bu alt yapı dedik. Çevre düzenlemeleri vesaire... Onun dışında hani çıkışı daha da güvenli hale getirebilmek.”

PTR9: “İç etkenler içerisinde de tabii ki altyapı çalışmalarını bir an önce tamamlamak. Örneğin Adıyaman'daki otel sayısının konaklama oda sayısını arttırmak.”

PTR11: “Bu insanlar da yürüyüşte inişte çıkışta çok zorlanıyorlar. Bu biraz daha iyileştirilirse ben ziyaret sayısının daha da artacağından yanayım.”

PTR12: “Adıyaman havalimanına ve uçak seferlerini diğer şehirlerden daha fazla arttırmak lazım.”

PTR17: “Mesela tabelaların düzeltilmesi yine o da önemli.”

6.9.4. Alternatif Turizm

PTR17: “Avrupa'da son derece yaygın bir spor hedik ile karda yürüyüş. Mesela böyle bir şey yapılabilir.”

PTR18: “Şöyle bence orada karavan turizmi yapılabilir. Kamp karavan turizmi yapılabilir. Bununla beraber dediğim gibi yürüyüş yolları, yürüyüş rotaları, doğa yürüyüşü, doğa yürüyüşü gibi bu tarz etkinlikleri yapan insanlar için rotalar oluşturulursa, buranın sayısı turistlerin ziyaret sayısı potansiyeli daha da artar diye düşünüyorum.”

6.9.5. Yürüyüş Rotaları

PTR17: “Yürüyüş patikaları inşa edilebilir, mevcut patikalar temizlenebilir, düzeltilir, işaretlenebilir.”

PTR18: “Bununla beraber dediğim gibi yürüyüş yolları, yürüyüş rotaları, doğa yürüyüşü, doğa yürüyüşü gibi bu tarz etkinlikleri yapan insanlar için rotalar oluşturulursa, buranın sayısı turistlerin ziyaret sayısı potansiyeli daha da artar diye düşünüyorum.”

6.9.6. Hizmet Kalitesinin Arttırılması

PTR4: “Onun haricinde kafeterya restoran tuvalet işletmelerin olması oraya daha çok kimsenin gelmesini sağlayabilir.”

PTR7: “Bölge insanının gerçekten turizm anlamında kalifiye olarak kendilerini geliştirebilmesi.”

PTR10: “Sayıdan ziyade nitelikli ziyaretçiyi alabilmek daha önemli diye düşünüyorum.”

PTR14: “Nemrut Dağı'na daha fazla turist gelmesi için neden daha az turist geldiği net bir şekilde araştırılmalıdır. Sorun bulunmalı ve çözüme kavuşturulmalıdır. Ayrıca turist profili giderek

değişmektedir. Son yıllarda batılı turistler otel kalitesine çok önem verir hale gelmiştir. Odaların konforlu olması onlar için çok önemli.”

PTR15: “Ya bizim her zaman dediğimiz gibi temizlik çok önemli.”

PTR17: “Dediğim gibi meslek okullarının arttırması lazım.”

6.9.7. Kültürel Deneyim Alanlarının Geliştirilmesi

PTR10: “Çok da bazı alanları kolay erişilebilir hale getirip, tüketilmekten de korumalıyız diye düşünüyorum. Zaten çok hızlı tüketen bir dünya ve toplum halindeyiz. O yüzden her şeyi kolaylaştırıp işte sayıyı arttırmak çok da gerekli değil.”

PTR17: “Zirvenin arkasında konservasyon odası diyorlar ya, orada bir horoskop filan var. Onlar hani onun içinde tutuluyor. Daha ne kadar orada tutulacak mesela değil mi? Yani bunu neden bir şekilde sergilemiyorsunuz?”

6.10. Nemrut Dağı Milli Parkı’na Yönelik Son Değerlendirmeler

Tablo 7. 10, profesyonel turist rehberlerinin Nemrut Dağı Milli Parkı ile ilgili son değerlendirmelerini ve eklemek istedikleri hususları sistematik bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu veriler, katılımcıların parkın gelişimi ve yönetimine dair çok boyutlu görüşlerini yansıtmaktadır.

Profesyonel turist rehberlerinin ifadeleri, parkın tanıtımı, altyapı iyileştirmeleri, kültürel değerlerin korunması ve eğitim faaliyetleri ile ilgili önemli öneriler içermektedir. Tanıtım, reklam ve pazarlama faaliyetlerinin güçlendirilmesi hem yerel hem de uluslararası turistlere ulaşmada kritik bir role sahiptir. Bu kapsamda sosyal medya kullanımı ve bölgenin tarihsel ve kültürel önemi gibi temaların ön plana çıkarılması gerekliliği vurgulanmaktadır (PTR4, PTR6, PTR13, PTR14).

Fiziksel altyapı ve hizmetlerin iyileştirilmesine dair öneriler ise ziyaretçi deneyiminin kalitesini doğrudan etkileyen unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Temiz tuvaletler, restoranlar, transfer noktaları ve yürüyüş rotalarının düzenlenmesi, güvenlik ve erişilebilirlik konularında somut adımların atılması gerektiği belirtilmiştir (PTR2, PTR5, PTR8, PTR9, PTR11).

Kültürel değerlerin korunması ve tanıtımıyla ilgili görüşlerde, Nemrut Dağı’nın tarihi figürleri ve sembolik değerlerinin (örneğin Antiochos’un tanrılarla ilişkilendirilmesi) ziyaretçilere etkin biçimde aktarılması önerilmektedir. Ayrıca, müzelerdeki eserlerin korunması için yasal düzenlemeler ve ileri teknolojilerin (örneğin nano teknoloji) kullanılması gerektiği vurgulanmıştır (PTR6, PTR12, PTR18).

Doğa ve spor aktiviteleri kapsamında sinevizyon gösterimleri, paraşütle atlama gibi alternatif turizm faaliyetleri ile yürüyüş rotalarının geliştirilmesi, ziyaretçi çeşitliliğini ve bölgenin çekiciliğini artıracak yaklaşımlar olarak önerilmektedir (PTR2, PTR11).

Yönetimsel ve denetimsel sorunlar da katılımcılar tarafından dile getirilmiş, milli parkın korunmasına yönelik sıkı kuralların uygulanması, denetimlerin artırılması ve park görevlilerinin etkin

rol üstlenmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur (PTR17). Ayrıca, iletişim eksiklikleri ve müze kart uygulaması gibi pazarlama sorunları da dikkat çekmektedir (PTR19).

Buna karşılık, bazı profesyonel turist rehberleri ise eklemek istedikleri herhangi bir husus olmadığını ifade etmişlerdir (PTR1, PTR3, PTR10).

Sonuç olarak, Nemrut Dağı Milli Parkı'nın sürdürülebilir turizm açısından geliştirilmesi için kapsamlı ve çok boyutlu stratejilerin uygulanması gerekmektedir. Tanıtım faaliyetlerinin etkinleştirilmesi, altyapı iyileştirmeleri, kültürel ve tarihsel değerlerin korunması ile ziyaretçi odaklı hizmet kalitesinin artırılması, bölgenin turizm potansiyelinin optimize edilmesinde belirleyici olacaktır. Yönetimsel sorunların giderilmesi ve sürdürülebilirlik ilkelerine uygun denetim mekanizmalarının kurulması ise uzun vadeli başarının temel koşullarındandır.

Profesyonel turist rehberlerinin araştırmanın dokuzuncu sorusu olan “Son olarak Nemrut Dağı Milli Parkı için eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?” sorusuna verdiği yanıtlardan elde edilen kodlar, alt temalar ve ana tema Tablo 7. 10’da sunulmuştur. “Nemrut Dağı Milli Parkı’na Yönelik Son Değerlendirmeler” ana temasını oluşturan altı alt tema, görüşmelere ait içerik analizi sonucunda elde edilmiş olan kodlamaların tümevarımsal incelemesi sonucunda oluşturulmuştur ve aşağıda listelenmiştir:

- “Tanıtım, Reklam ve Pazarlama”
- “Fiziksel Altyapı ve İyileştirmeler”
- “Kültürel Değerler ve Eğitim”
- “Yürüyüş Rotaları, Doğa ve Spor Aktiviteleri”
- “Yönetimsel Sorunlar ve Denetim Eksiklikleri”
- “Hizmet Kalitesinin Arttırılması”
- “Hiçbir Ekleme Olmayanlar”

Alt temaları oluşturan kodların her biri görüşmenin yapıldığı profesyonel turist rehberinin görüşme sırasına göre aldığı numara ve profesyonel turist rehberinin baş harflerinden oluşan kısaltma (PTR.) ile Tablo 6. 11’un ilk kısmında açıklanmaktadır.

Tablo 6. 11. Nemrut Dağı Milli Parkı'na Yönelik Son Değerlendirmeler

Profesyonel Turist Rehberleri	Soru 9; Son olarak Nemrut Dağı Milli Parkı için eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?					
	KODLAR					
PTR1						Eklemek istemediğini belirtti
PTR2		Temiz restoran, Tuvalet ihtiyacı	Sinevizyon	Paraşütle atlama		
PTR3						Eklemek istemediğini belirtti
PTR4	Tanıtım					
PTR5		Turistlerin taşıma araçlarına transfer edileceği alanlar				
PTR6	Tanıtım		Antiochos'un tanrılarla özdeşleşme sinin sembolik değeri, Özel turlar			
PTR7	Tanıtım	Ulaşımın kolaylaştırılması				
PTR8		Tesisleşme yolunun açılması, Altyapının iyileştirilmesi				
PTR9		Altyapı çalışmalarının uygun hale getirilmesi, Yeme içme alanları, Lavabo, Hijyen, Ulaşım konusunda belli bir standart				
PTR10						Eklemek istemediğini belirtti

Tablo 6.11. (devamı)

PTR11	Tanıtım	Bölgeyi izleme alanı, Oturma alanları, Çelik çatı		Yürüyüş rotası		
PTR12	Tanıtım		Nemrut'un Anadolu tarihindeki yeri			
PTR13	Şehrin dünyaya tanıtılması, Reklam					
PTR14	Sosyal medya aracılığıyla tanıtım					
PTR15			Eğitim			
PTR16			Doğu ve batı medeniyetleri, Benzersiz			
PTR17					Çevrenin korunması, Milli park kuralları, Milli park görevlisi, Sıkı kontrol, Kurallar	
PTR18					Heykelleri koruma çalışmaları, Yasal önlemler ihtiyacı, Nano teknoloji ile koruma	
PTR19	Pazarlama sorunu	Müze kart sorunu			İletişim	
ALT TEMALAR						
Tanıtım, Reklam ve Pazarlama		Fiziksel Altyapı ve İyileştirmeler	Kültürel Değerler ve Eğitim	Yürüyüş Rotaları, Doğa ve Spor Aktiviteleri	Yönetimsel Sorunlar ve Denetim Eksiklikleri	Hiçbir Ekleme Olmayanlar
ANA TEMA						
NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI'NA YÖNELİK SON DEĞERLENDİRMELER						

6.10.1. Tanıtım, Reklam ve Pazarlama

PTR4: “Nemrut Dağı'nda yani tanıtım açısından... diğer çevrede var olan Cendere Köprüsü'nden, Karakuş Tümülüsü'nden, Yenikale'den, Arsemia Ören Yeri'nden de detaylı bir şekilde eklemeler yapıp bahsedilirse tanıtımının daha çok olacağını düşünüyorum.”

PTR6: “Bu insanı daha değişik bir şekilde tanıtıp oraya daha fazla turist getirilebilir.”

PTR7: “Gerçekten tanıtımın yapılması esastır.”

PTR11: “Biraz daha belki de aslına uygun bir tanıtım, yalnızca Nemrut değil de Kommagene Uygarlığı nedir kimdir? Bu insanlara özgün bir yapı olduğundan bahsedilse tanıtılsa çok çok daha hak ettiği yere ulaşacağını düşünüyorum.”

PTR12: “Ülkemizin önemli değerlerinden bir tanesi. Sonuçta başka ülkelerin parsel açısından hiç yaşamadığı bir dönem bir de bu. O nedenle bu özellikle Makedonyalı İskenderin Büyük İskender'in ardılı olması açısından ve onun aklındaki aslında dünyayı birleştirme fikrinin barış durumunun sistematikleşmesi açısından. İskender'in bu özelliği de kullanılarak bugünkü yoğun, aynı zamanda ülkeler arasındaki barış ikliminin de yapılmak istenmesi de kullanılarak Anadolu'da yaşamış böyle bir medeniyet çok daha iyi fikirlerle daha iyi tanıtılabilir.”

PTR13: “Nemrut Adıyaman'ın dünyaya açılan bir anahtarı. Ya bu anahtarı birinin sahip olup işte birinin ele alıp işte şehri dünyaya açması gerekiyor diye düşünüyorum. Ya da bunun reklamını yaparken işte şehre kazançlar sağlanabilecek ve ekonomik harcamaları yaptığınızda karşılığını alabileceğinizi de düşünüyorum.”

PTR14: “Sosyal medya çok etkiliyor artık turistleri. Bunu göz önüne almak gerekiyor.”

PTR19: “Genel olarak bir pazarlama sorununun olduğunu söyledim.”

6.10.2. Fiziksel Altyapı ve İyileştirmeler

PTR2: “Güzel bir restoran, sıcak çorba, işte salebi varsa... temiz bir restoran koymak çok değiştirir Nemrut'u. Orada bir sinevizyon, bir güzel bir sunum Nemrut sunumu.”

PTR5: “O yüzden bence... belediyenin yapmış olduğu bir şey var. Bir transfer alanı var... hem insanlar yukarıya çıkmayacak olanlar orada bekliyor... otobüsler oraya çekiliyor. Hem bir gelir olarak da düşünülebilir hem de bir en azından gelen insanların rahat etmesi için de önemli bir yer olur diye tahmin ediyorum.”

PTR8: “Ciddi yatırımlar yapıldıktan tesisleşmenin yolu açılır, tabii Adıyaman'a ne kadar ya da Kahta bölümünde ne kadar tesis olursa altyapı iyi olursa ve tabii ki bu önce konuştuğumuz olayları da şartları da iyileştirdiğinizde daha çok insan gelecektir.”

PTR9: “Nemrut Dağı içerisinde eklemek istediğim noktalardan biri dağın içerisinde, özellikle milli parkın içerisinde altyapı çalışmalarının daha uygun bir hale getirilmesi, turistlerin lavabo, yiyecek,

içecek ihtiyacı, tuvalet ihtiyaçlarının çok rahat karşılayabilecekleri dinlenme alanlarının çok yoğun olabileceği, sık sık olabileceği alanlar oluşturulmalı. Temizlik konusuna daha hassasiyetle yaklaşması gerektiğini düşünüyorum. Ulaşım konusunda belli bir standardın olması daha iyi olacaktır orası için.”

PTR11: “Konforlu bir oturma ve bölgeyi izleme alanı istiyorlar. Bence biraz daha kuvvetlendirilebilir bir çelik çatı olabilir.”

PTR19: “Yani Nemrut Dağı Milli Parkı için dediğim gibi bu müze kart meselesi biraz sıkıntılı bir mesele. Onu düzeltsek çok iyi olur.”

6.10.3. Kültürel Değerler ve Eğitim

PTR2: “Karşılama merkezinde açılacak olan bir sinevizyon olabilir çalışacak derme çatma.”

PTR6: “Bir adamın hem yaşarken hem de ölümünden sonrasını düşünmesi, çünkü güneşin doğuşu ve batışı biraz da onu gösteriyor. Hem güneş doğarken hem güneş batarken insanların ona dua etmesini istiyor. Ve bu adam öldükten sonrasının planlarını yapıyor. Değişik bir şey yani öldükten sonra da halen daha kendisine saygı duyulmasını istiyor. Değişik bir tip, değişik bir insan kendini tanrılarla eşdeğer görüyor zaten orada heykelleri siz de biliyorsunuzdur. En ortada Zeus var, solda Tike var, Fortuna var kadın, en solda kendisi var Birinci Antiochos işte, diğer tarafta da Zeus’un sağ tarafında Apollon var, ondan sonrası da Hera, Herkül var. Yani Herkül, Apollon, Zeus ve Tike, yani Fortuna. Tanrılarının yanında beşinci tanrı olarak kendini görüyor. Sağda ve solda da aslan ve kartal heykelleri var. Onlar da zaten gücü ve her yere hâkim olmayı gösteren heykel, heykelcikler. Böyle bir insandan bahsediyoruz. Yani bu insanı daha değişik bir şekilde tanıtip oraya daha fazla turist getirilebilir. Dediğim gibi sadece öyle Güneydoğu turunda sıkıştırılacak bir tane destinasyon olarak görülmeyip de oraya özel turlar yapılırsa, gününbirlik turlar yapılırsa bence daha hak ettiği anlama gelecek. Hak ettiği yere gelmiş olacak yani.”

PTR12: “Ülkemizin önemli değerlerinden bir tanesi. Sonuçta başka ülkelerin parsel açısından hiç yaşamadığı bir dönem bir de bu. O nedenle bu özellikle Makedonyalı İskender’in, Büyük İskender’in ardılı olması açısından ve onun aklındaki aslında dünyayı birleştirme fikrinin barış durumunun sistematikleşmesi açısından İskender’in bu özelliği de kullanılarak bugünkü yoğun, aynı zamanda ülkeler arasındaki barış ikliminin de yapılmak istenmesi de kullanılarak Anadolu’da yaşamış böyle bir medeniyet çok daha iyi fikirlerle daha iyi tanıtılabilir.”

PTR15: “Çok ciddi anlamda bir eğitim vermek gerekiyor. Rehberleri de dahil edelim buna, oradaki acentacıları da dahil edelim.”

PTR16: “Doğu ve batı medeniyetlerini kucaklayan inanç sistemlerini, tanrı ve tanrıçalarını aynı anda farklı isimlerle görebileceğiniz tek yer.”

6.10.4. Yürüyüş Rotaları, Doğa ve Spor Aktiviteleri

PTR2: “Paraşütle atlama galiba aynen o yapılabilir, platformlar kurulabilir. Rüzgâr olmayan bir zamanda insanlar aşağıya oradan atlayabilir.”

PTR11: “Biraz daha hareketli, canlı bir yürüyüş rotası, biraz daha belki de aslına uygun bir tanıtım, yalnızca Nemrut değil de Kommagene Uygarlığı nedir, kimdir? Bu insanlara özgün bir yapı olduğundan bahsedilse, tanıtılsa çok çok daha hak ettiği yere ulaşacağını düşünüyorum.”

6.10.5. Yönetimsel Sorunlar ve Denetim Eksiklikleri

PTR17: “Milli park dediğin korunur bir kere. Burada bir katı kural olması lazım. Milli parkta kurallar olur, milli park sıkı olur. Milli park görevlileri yok gibi. Bir kişi var, o da halkımızdan fırça yiyor.”

PTR18: “Heykellerin korunması için nano teknoloji kullanılarak özellikle en tepedeki heykellerin korunmasıyla ilgili özel çalışmalar yapılabilir. Defineciler maalesef kültür varlıklarımızı yok eden, talan eden, onları, bir şekilde insanlık mirasını bir şekilde yasal olmayan yollardan yurt dışına kaçıran insanlara karşı önemli tedbirler almak gerekiyor diye düşünüyorum.”

PTR19: “Biz işte turlarda özel minibüsler tutuyoruz. Yukarı çıktığımız zaman orada bazı minibüslerde şey yazıyor hani rehberiniz komisyon alıyor tarzı bir şey yazıyor. Ve orada 150 TL asıl çıkış ücretinin 150 TL olduğu yazıyor. Şimdi ben o tarz turlardan komisyon almıyorum. Hiçbir şekilde onu söyleyeyim. Alanlar vardır illa ama 150 TL çok düşük bir fiyat. Yani ben mesela duyduğumda çok şaşırmıştım. O mesela bir cephe, onu gördüğünde misafir hani orada rehberin biraz kendini açıklaması gerekiyor. Onu görüyor misafir geliyor, komisyon mu alıyorsun bizden diyor. Orada iyi açıklayabilirsek kendimizi iyi, karşı taraf da biraz anlayışlıysa çok iyi. Ama bazen işte çok anlayışlı olmayan insanlar olabiliyor. Orada hemen bir cephe giriyor aramıza misafirle. Onunla ilgili işte serzenişimiz mevcut.”

6.10.6. Hiçbir Eklemesi Olmayanlar

PTR1: “Eklemek istediğim herhangi bir şey... sanırım yok şimdilik.”

PTR3: “Açıkçası yok.”

PTR10: “Şu an için aklıma gelen bir şey yok ya.”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'nin önemli kültürel miras alanlarından biri olan ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Nemrut Dağı Milli Parkı, tarihî ve arkeolojik nitelikleriyle öne çıkan bu alan, sahip olduğu doğal güzellikler, Kommagene Uygarlığı'na ait eşsiz heykeller, tümülüs ve teras yapılarıyla yalnızca Adıyaman'ın değil, Türkiye'nin de simgesel destinasyonlarından biridir. Nitel araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla 19 profesyonel turist rehberinden elde edilen bulgular, destinasyonun güçlü yönlerine ve karşılaşılan temel sorunlara ışık tutmaktadır.

Rehberlerin görüşleri, Nemrut Dağı'nın hem ulusal hem de uluslararası turizmde ilk sıralarda yer alan kültürel destinasyonlardan biri olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Gün doğumu ve gün batımı sırasında yaşanan eşsiz manzara, mitolojik ve tarihî sembollerle örülü devasa heykeller, ziyaretçiler üzerinde derin bir etki bırakmakta; bu da destinasyonun cazibesini artırmaktadır. Buna karşın, görüşmelerde vurgulanan önemli sorunlar arasında tanıtım eksiklikleri, ulaşım zorlukları, altyapı yetersizlikleri (yürüyüş yolları, yönlendirme tabelaları, tuvaletler) ve konaklama olanaklarının sınırlı oluşu ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, bölgede son yıllarda meydana gelen depremlerin de turizm faaliyetlerini olumsuz etkilediği ifade edilmiştir.

Profesyonel turist rehberleri yalnızca bilgi aktaran değil, aynı zamanda kültürel anlamlar yükleyen, ziyaretçilerin deneyimlerini yönlendiren ve bölgeyle duygusal bağ kurmalarını sağlayan temel aktörlerdir. Rehberlerin tur programlarında dikkat ettikleri unsurlar arasında mevsimsel koşullar, maliyet, güvenlik, ulaşım ve bölgenin kültürel özgünlüğü öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, onların görüşleri yalnızca saha gözlemlerini değil, aynı zamanda destinasyon yönetimine yönelik değerli katkıları da içermektedir.

Araştırma bulguları, Nemrut Dağı'nın sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, alternatif turizm olanaklarının (örneğin doğa yürüyüşleri, kültürel etkinlikler, kampçılık, yıldız gözlemi vb.) geliştirilmesini, tanıtım kampanyalarının çok dilli dijital materyallerle desteklenmesini ve yerel halkın turizm sürecine aktif biçimde dâhil edilmesini önermektedir. Bununla birlikte, bölgeye ulaşımı kolaylaştıracak servis ağı, ulaşım yollarının bakımı ve güvenliği gibi lojistik unsurların iyileştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Rehberler, park içi yönlendirme, yürüyüş yolları ve hijyen koşullarının iyileştirilmesinin, ziyaretçi memnuniyetini doğrudan artıracaklarını vurgulamıştır.

Öte yandan, bazı rehberler Nemrut Dağı'na yapılan ziyaretlerde zaman sınırlamasının deneyimi olumsuz etkilediğini, bu nedenle tur programlarının yeniden yapılandırılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, Nemrut Dağı çevresindeki nitelikli konaklama altyapısının artırılması, turizm sezonunun yıl içine daha homojen dağılması açısından önemli görülmektedir.

Sonuç olarak, Nemrut Dağı Milli Parkı yalnızca fiziksel miras unsurlarıyla değil, aynı zamanda sahip olduğu kültürel anlatılar ve ziyaretçi deneyimlerine yön veren dinamiklerle bütüncül olarak ele alınmalıdır. Bu bağlamda, sürdürülebilir, kapsayıcı ve katılımcı bir destinasyon yönetimi modeli geliştirilmesi elzemdir. Bu modelin temel bileşenleri arasında tanıtım stratejileri, altyapı yatırımları, yerel katılım, akademik danışma komisyonlarının kurulması ve kültürel mirasın korunmasına yönelik bilimsel projeler yer almalıdır. Rehberlerin saha deneyimlerinden elde edilen veriler, bu sürecin hem stratejik planlamasında hem de uygulanmasında dikkate alınmalıdır. Böylece, Nemrut Dağı'nın yalnızca bugünkü ziyaretçilere değil, gelecek kuşaklara da aktarılacak bir değer olarak korunması ve yaşatılması mümkün olacaktır.

Adıyaman, sahip olduğu tarihi zenginlikler ve arkeolojik miras ile kültürel turizmin gelişmesi açısından önemli bir potansiyel sunmaktadır. Özellikle Nemrut Dağı Milli Parkı, dünya çapında bilinirliği olan ve bölgenin turistik cazibesini artıran en önemli merkezlerden biridir. Bu kapsamda, tarihi alanların tanıtımı ve korunmasında aktif rol oynayan profesyonel turist rehberleri, kültürel mirasın nesiller boyunca yaşatılması açısından temel bir işleve sahiptir. Rehberler, Adıyaman'ın kültürel ve tarihi dokusunu ziyaretçilere etkili şekilde aktararak, bölgenin daha fazla tanınmasına ve turizmde daha geniş kitlelere ulaşmasına katkı sağlamaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilen bulgular, rehberlerin bu destinasyonu öne çıkardıklarını ve özellikle yabancı turistler açısından yüksek ilgi gördüğünü ortaya koymuştur. Nemrut Dağı'nın tarihi sembollerle yüklü yapısı ve doğal manzarası, rehberlerce sıkça önerilen ve öne çıkan alanlar arasında yer almıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, rehberlerin bu bölgeye ilişkin tecrübelerinin turistlerin bölgeyle kurduğu bağ üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, görüşülen rehberlerin önemli bir kısmı, park içerisindeki altyapı eksiklikleri, ulaşımın zorluğu ve bilgi panolarının yetersizliği gibi sorunlara dikkat çekmiş; bu durumun ziyaretçi memnuniyetini düşürdüğünü ifade etmiştir. Katılımcılar, bölgenin tanıtımının artırılması, ulaşım ağının iyileştirilmesi ve yerel halkın turizm faaliyetlerine entegre edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Adıyaman'da hizmet veren konaklama tesisleri incelendiğinde hem yüksek standartlara sahip otellerin hem de daha mütevazı konaklama imkânlarının bulunduğu görülmektedir. Ancak bu tesislerin sayısı ve hizmet düzeyi, artan turist talebini karşılamakta zaman zaman yetersiz kalabilmektedir. Özellikle Nemrut Dağı'na yakın bölgelerde nitelikli konaklama kapasitesinin artırılması, turizmin gelişimine katkı sağlayacaktır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, profesyonel turist rehberlerinin yalnızca bilgi aktaran kişiler değil, aynı zamanda ziyaretçilere kültürel bir bağ kurma fırsatı sunan rehber niteliğinde oldukları anlaşılmaktadır. Rehberlerin tur programlarını planlarken dikkate aldıkları faktörler arasında ulaşım olanakları, destinasyonun kültürel önemi, maliyet, mevsimsel koşullar ve güvenlik gibi birçok unsur yer almakta; bu unsurlar, ziyaretçilerin deneyimini doğrudan şekillendirmektedir. Nemrut Dağı Milli Parkı,

sadece Adıyaman için değil, Türkiye ve dünya turizmi açısından da yüksek potansiyele sahip önemli bir destinasyon olarak değerlendirilmiştir. Rehberlerin çoğunluğu, alanı Türkiye'de ilk üç, dünyada ise ilk on turistik destinasyon arasında göstermektedir. UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alması, heykeller, tümölüs, doğu-batı sentezi gibi unsurlar alanın eşsizliğini vurgulayan başlıca faktörlerdir.

Turizmde ürün çeşitlendirme, tarihsel hikâyeleştirme, kültürel miras farkındalığı ve ziyaretçi deneyimi açısından bölgenin gelişmeye açık olduğu belirtilmiştir. Rehberler, Nemrut Dağı'ndaki arkeolojik alanlar içinde en cazip yer olarak zirvedeki tümölüsü ve doğu terasındaki heykelleri ön plana çıkarmıştır. Bölgedeki mevcut turistik faaliyetlerin sınırlı olduğu, ancak doğa yürüyüşü, kamp, yıldız gözlemi, kültürel etkinlikler gibi deneyimlerin potansiyel taşıdığı dile getirilmiştir. Katılımcılar, özellikle altyapı eksiklikleri (ulaşım, su, güvenlik, yönlendirme, konaklama olanakları) ve tanıtım yetersizliklerine dikkat çekmiştir.

Öneriler

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Yönelik Öneriler

-Nemrut Dağı Milli Parkı için uzun vadeli ve sürdürülebilir bir alan yönetimi planı oluşturulmalıdır.

-Turizm Bakanlığı ve yerel yönetimler, yerli ve yabancı turistler için etkili tanıtım faaliyetlerini uluslararası odaklı olarak genişletmeli, özellikle hedef ölkelerde etkili medya stratejileri kullanmalıdır. UNESCO mirası statüsünün daha etkin kullanımıyla uluslararası tanıtımda profesyonel ajanslarla iş birliği yapılmalıdır.

-UNESCO statüsüne uygun olarak koruma ve denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.

-Ulaşım altyapısı geliştirilmeli, ziyaretçi merkezleri ve bilgilendirme birimleri etkin hale getirilmelidir.

-Park içerisindeki yürüyüş yolları, yönlendirme tabelaları, banklar ve rüzgâr koruma alanları gibi ziyaretçi konforunu artıran unsurlar güçlendirilmelidir. Tuvalet, kafeterya, karşılama merkezi gibi temel ihtiyaç alanları yeniden düzenlenmeli ve hijyen standartları yükseltilmelidir.

-Bölgeye erişimi kolaylaştıracak alternatif ulaşım çözümleri (ör. servisler, rota entegrasyonu) geliştirilmeli; ulaşım yollarının bakım ve güvenliği sağlanmalıdır.

-Bölgedeki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, yerel halkın turizm alanında eğitilmesi ve kalifiye personel yetiştirilmesi teşvik edilmelidir.

-Milli park statüsünün gerektirdiği yasal düzenlemelere uygun biçimde, denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir. Özellikle heykellerin korunmasına yönelik yeni teknolojilerle desteklenen projeler geliştirilmelidir.

-Akademisyenlerden ve saha uzmanlarından oluşan danışma komisyonları kurulmalı, sorunlara bilimsel yaklaşımla çözüm aranmalıdır.

STK'lara Yönelik Öneriler

-Yerel ve ulusal STK'lar, Nemrut Dağı'nın korunması ve tanıtımı konusunda farkındalık kampanyaları yürütmelidir.

-Sivil toplum aktörleri, yerel halkın turizme entegrasyonu ve eğitimi konusunda sosyal projeler geliştirmelidir.

-STK'lar, uluslararası fonlardan yararlanarak bölgede sosyal kalkınma odaklı turizm modelleri uygulayabilir.

Özel Sektör İşletmelerine Yönelik Öneriler

-Turizm acenteleri ve otel işletmeleri, Nemrut Dağı'nı tur programlarına dahil etmeli ve alternatif tur paketleri oluşturmaktadır.

-Özel sektör, yerel halkla iş birlikleri geliştirerek bölgede kalkınmayı desteklemelidir.

-Rehberlik hizmetlerinin niteliği artırılmalı, hikâyeleştirme ve deneyim odaklı tur tasarımları geliştirilmelidir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

-Nemrut Dağı ve Kommagene Krallığı'nın tarihi, mitolojisi ve arkeolojisi konularında disiplinlerarası akademik çalışmalar desteklenmelidir.

-Turizm planlaması, ziyaretçi deneyimi ve destinasyon yönetimi konularında saha araştırmaları yapılmalıdır.

-Gelecekteki çalışmalarda yerel aktörlerin görüşleri ve katılımı esas alınarak daha kapsamlı modeller geliştirilmelidir.

-Nemrut Dağı Milli Parkı'na ilişkin akademik çalışmalar, bölgenin kültürel ve turistik değerlerinin anlaşılması, belgelenmesi ve korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, özellikle disiplinlerarası yaklaşımlarla yeni saha araştırmalarının yapılması önerilmektedir. Arkeoloji, tarih ve turizm gibi farklı alanlardan araştırmacıların iş birliğiyle bölgeye dair çok yönlü incelemeler teşvik edilmelidir.

-Mevcut literatürde gözlenen boşlukların giderilmesi adına, Nemrut Dağı'nın ziyaretçi profili, sürdürülebilir turizm yönetimi ve yerel halkın turizme katılımı gibi temalar üzerine odaklanılmalıdır. Ayrıca, profesyonel turist rehberlerinin deneyimlerine dayalı nitel araştırmaların artırılması, uygulayıcıların sahadaki görüşlerinin akademik düzeyde değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Gelecek çalışmalarda karşılaştırmalı analizler yapılarak, farklı dünya mirası alanlarıyla Nemrut'un benzerlik ve farklılıkları üzerinden çıkarımlar elde edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıkdilli, R. (2023). Milli parklardaki rekreasyon faaliyetlerinin toplumsal işlevleri. *Journal of Global Sport and Education Research*, 6(3), 13–26.
- Adıyaman Müze Müdürlüğü. (2025). *Adıyaman müze müdürlüğü*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 02.03.2025).
- Adıyaman Tarihi. (2025). *Adıyaman tarihi*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 02.01.2025).
- Adıyaman Turizm İl Müdürlüğü. (2025). Yıllara göre Kâhta ilçesine gelen turist sayısı. *Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*. <https://adiyaman.ktb.gov.tr/> (erişim tarihi: 02.02.2025).
- Ahipaşaoğlu, S. (2006). *Turizmde Rehberlik* (2. baskı). Gazi Kitabevi.
- Ainsworth, W. F. (1842). *Travels And Researches In Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea And Armenia* (Vol. 1–2).
- Akkul, A., & Yılmaz, İ. (2022). Kültürel değerlerin aktarılmasında profesyonel turist rehberlerinin rolleri: Konya örneği [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Akkuş, O., & Güneş, G. (2016). Mersin-Aydıncık ilçesi ve çevresinin kültür turizmi potansiyeli açısından değerlendirilmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 73–98.
- Aksakallı, A. (2019). Eleştirel pedagojiye yönelik öğretmenlerin eğitim inançları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 583–605.
- Albuz, N., Çakmak, T. F., Eren, A., Tekin, Ö., & Yeşildağ, G. N. G. (2018). *Turist Rehberliğine Giriş* (1. baskı). Detay Yayıncılık.
- Alp, A. (2022). *Nemrut Dağı doğu-batı sentezi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Ap, J., & Wong, K. K. F. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22(5), 551–563.
- Ardeshiri, A., Etminani Ghasrodashti, R., Hossein Rashidi, T., Ardeshiri, M., & Willis, K. (2019). Conservation or deterioration in heritage sites? Estimating willingness to pay for preservation.
- Arsebük, G. (2014). *Geçmişe Doğru Bir Bakış: Fosil İnsanın Gündelik Yaşamından Bazı Kesitler*. Ege Yayınları.
- Asya Ece, U. (2019). Landscapes and national imagination: The role of national parks in the formation of national belonging in Turkey.
- Atalay, B. (2006). Kültürel miras yönetimi ve arkeolojik alanların korunması: Türkiye örneği. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(2), 21–38.
- Atasoy, F., İnceöz, S., & Öztürk, İ. (2018). Kırsal turizm kapsamında gerçekleştirilen kültür turizmi: Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası örneği. *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi*, 2(1), 6–14.
- Aydın, F. (2018). Kültürel turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerine yönelik bir araştırma: Safranbolu örneği. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(2), 461–474.
- Aydın, O. (2012). Türkiye’de alternatif bir turizm; sağlık turizmi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(2), 91–96.
- Ayhan, G. (2013). *Adıyaman’ın iklimi ve Atatürk Baraj Gölü’nün Adıyaman’ın iklimine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Batirbaygil, H., Alves, S., Baser, B., & Ozbil Torun, A. (2013). Integrated approach to museology: Proposal for a route linking archaeological sites in Çanakkale, Turkey.

- Berhanu, K. (2019). Opportunities and challenges for community-based ecotourism development: The case of Alatish National Park, Northwest Ethiopia.
- Birgücü, F. (2024). Türkiye’de turizm sektörünün ekonomik büyümeye etkisi: The impact of the tourism sector on economic growth in Turkey. *Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi*, 2(1), 30–47.
- Bortaçına, A. (2003). *Kültürün Gerçek Tanığı Güneydoğu Anadolu*. Ekin Yazım Grubu.
- Bozkurt, E. (2017). *Pazarlanabilirlik açısından Tokat ili turizm potansiyelinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 873–898.
- Büyükoztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Cam, O. (2023). Gastronomi turizmi kapsamında Adıyaman mutfağının incelenmesi. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 12(2), 6–44.
- Can, B., & Işıklı, M. (2013). Arkeoloji ve sanat tarihi bilimlerinin kurumsal ve kuramsal birlikteliği üzerine. *Journal of International Social Research*, 6(25).
- Cevizci, A. (2016). *İlkçağ Felsefesi*. Say Yayınları.
- Chhabra, D. (2010). *Sustainable Marketing Of Cultural And Heritage Tourism*. Routledge.
- Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origins, structure and dynamics of a role. *Annals of Tourism Research*, 12(1), 5–29.
- Çalışkan, C. (2015). *Turizm potansiyeli olan bölgelerin kalkınma sürecinde toplumsal kapasiteyi güçlendirme stratejileri: Adıyaman örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Çapar, G., & Yenipınar, U. (2017). Kültürel ve doğal mirasın sürdürülebilirliğinde turist rehberlerinin rolüne ilişkin turist algısı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(38), 397–424.
- Çeçen, A. (1996). *Kültür ve Politika*. Gündogan Yayınları.
- Çelik, A., & Baran, M. F. (2018). *Adıyaman İli Toprak Yapısı Ve Tarımsal Mekanizasyon Durumu*. Gece Kitaplığı Yayıncılık.
- Çelik, M. (2019). Turizmin ekonomik etkisinin ölçülmesi. *Ekonomik Kalkınma ve Turizm Politikaları Dergisi*, 6(3), 33–50.
- Çelikkanat, N. (2015). *Yerel halkın turizme bakış açısı: Bodrum ilçesi örneği* [Yayımlanmış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çetintaş, H., & Bektaş, Ç. (2008). Türkiye’de turizm ve ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiler. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(1), 37–44.
- Çımat, A., & Bahar, O. (2003). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(3), 1–18.
- Çimrin, H. (1995). *Turizm ve Turist Rehberliğinin ABC’si*. Akdeniz Kitabevi.
- Çokışler, N. (2023). Türkiye’de turist rehberliği mesleği: Tarihsel bir bakış açısı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 34(3), 81–88.
- Çolak, O., & Batman, O. (2021). Turizmin sosyo-kültürel etkileri: Taraklı’da bir araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 149–174.
- Demir, C., & Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*. Nobel Yayın Dağıtım.

- Dinçer, F. İ., & Kızılırmak, İ. (1997). Türkiye’de turizmin gelişmesinde turist rehberlerinin rolü: Turizm rehberliğinin gelişimi ve Türkiye’deki konumu. *Hafta Sonu Semineri IV*, 121–148.
- Dönbak, E. R. (2021). Tur rehberi performansı ve turist memnuniyeti arasındaki ilişkinin meta analizi: Uluslararası literatür örneği. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1), 1–16.
- Durgun, A. (2007). Isparta turizminin SWOT analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 93–109.
- Dwyer, L. (2018). Turizm ekonomisi. In Cooper, C., Volo, S., Gartner, W. C., & Scott, N. (Eds.), *Turizm Yönetimi El Kitabı* (ss. 173–190). Sage Yayınları.
- Fahey, W. E. (2018). Local defence of Rome's north-east frontier: Third to seventh centuries AD.
- Gordon, J. E. (2018). *Geoheritage, Geotourism And The Cultural Landscape: Enhancing The Visitor Experience And Promoting Geoconservation*.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: Kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1–2), 51–59.
- Eravcı, S. (2013). *Osmanlı Seyahatnamelerinde Mekân Algısı*. Kitabevi Yayınları.
- Erdoğan, H. A. (2019). *Konya'daki arkeolojik kültür varlıklarının turizme kazandırılması*.
- Eski Kahta Kalesi. (2025). *Eski Kahta Kalesi*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 02.02.2025).
- Miller, F. N. (2012). Gordion: Managing an open-air archaeological site as a garden.
- Gamble, C. (2015). *Arkeoloji: Temeller*. Routledge.
- Gülcan, B. (2010). Türkiye’de kültür turizminin ürün yapısı ve somut kültür varlıklarına dayalı ürün farklılaştırma ihtiyacı. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 99–120.
- Güllü, H. (2018). Tarihi yığma yapılı Cendere Köprüsünün deprem etkisinin incelenmesi. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 7(1), 248.
- Güven, B., & Kaygın, E. (2015). *Adıyaman İli SWOT Analizi*. Veritas Yayıncılık.
- Hodder, I. (1999). *The Archaeological Process: An Introduction*. Blackwell.
- Hysi, L. (2014). The Hellenic axel: The Greek hellenization of Central Asia and its impact on the development of Buddhism.
- İnandık, O. C. (2024). Günümüzde turizmin önemi. *Edebiyat ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 15, 325–328.
- Jafari, J. (2001). Towards a conceptual framework for tourism. *Tourism Management*, 22(1), 21–28.
- Kâhta Kaymakamlığı. (2025). Yıllara göre Kâhta şehrine gelen turist sayısı. *Kâhta Kaymakamlığı*. <http://www.kahta.gov.tr/> (erişim tarihi: 02.02.2025).
- Karadoğan, S., & Tonbul, S. (2013). Adıyaman havzasının jeomorfolojik özellikleri. *The Journal of Academic Social Science*, 1(1), 182–217.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kervankıran, İ., & Eryılmaz, A. G. (2016). Milli parkların turizm ve rekreasyonel faaliyetlerde sürdürülebilir kullanımı: Isparta ili örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 151–182.
- Kılıç, M., & Kervankıran, İ. (2019). Türkiye’de milli parkçılığın kısa bir hikâyesi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 72, 21–34.
- Kiper, A. U. T., & Kiper, T. (2006). Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305–314.
- Kodal, S. (2024). Adıyaman turizmi: Deprem özelinde paydaş görüşü. *Journal of Tourism Research Institute*, 5(1), 1–10.

- Körbalta, H. (2022). Türkiye’de milli parklar ve uzun devreli gelişme planlarının arazi kullanımı ve yapılaşmaya yönelik mevzuat kapsamında incelenmesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(3), 703–715.
- Köroğlu, Ö., & Güzel, Ö. (2022). Turist rehberlerinin kültürel arabuluculuk rol boyutlarını belirlemeye yönelik nitel bir araştırma. *Journal of Travel and Tourism Research*, 20, 1–30.
- Kurdoğlu, O. (2007). Dünyada doğayı koruma hareketinin tarihsel gelişimi ve güncel boyutu.
- Leiper, N. (2004). *The Framework Of Tourism*.
- Maden, D. (2010). *Batılı seyyahlara göre Osmanlı Haremi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- McKercher, B., & du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism And Cultural Heritage Management*. Routledge.
- Mert, Ü. N. A. L., & Tokmak, C. (2022). Kültürel duyarlılığın turizmin gelişimini destekleme tutumu üzerine etkisi: Eskişehir örneği. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 9(4).
- Nasıroğlu, N. (2010). *Batılı seyyahların gözü ile Mardin ve çevresi (Mardin, Nusaybin ve Hasankeyf)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Harran Üniversitesi.
- Newsome, D., Moore, S. A., & Dowling, R. K. (2012). *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts And Management*. Channel View Publications.
- Öger, A., & Özdemir, N. (2019). *Kültürel Miras Yönetimi*.
- Özbek, T. (1991). Dünya’da ve Türkiye’de termal turizmin önemi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 15.
- Özbek, Y. (2014). *Kâhta’nın kuruluşu, gelişmesi ve fonksiyonları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Özbilen, S. (2020). Arkeoloji; geçmiş, zaman ve kuram. *Oannes-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 41–65.
- Özçiriş, M. (2019). *M.Ö birinci bin yılda Kommagene* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Özel, Ç. H. (2014). Turizmin sosyo-kültürel boyutta ortaya çıkardığı etkilerin incelenmesi: Marmaris örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 20–35.
- Özkan, E., Curkan, S. C., & Salar, D. (2019). A qualitative study of tourism potential in Adıyaman province and Mount Nemrut National Park.
- Poria, Y., Butler, R., & Airey, D. (2003). The core of heritage tourism: Distinguishing heritage tourists from tourists in heritage places. *Annals of Tourism Research*, 30(1), 238–254.
- Özön, M. N., & Özön, N. (2012). *Seyahatname (Evliya Çelebi)*. Kabalcı Yayınları.
- Raja, R. (2016). Andreas J. M. Kropp, images and monuments of Near Eastern dynasts, 100 BC – AD 100.
- Renfrew, C., & Bahn, P. G. (1994). *Archaeology: Theories, Methods And Practice*. Thames and Hudson.
- Richards, G. (Ed.). (1996). *Cultural Tourism In Europe*. Greg Richards.
- Richards, G. (Ed.). (2001). *Cultural Attractions And European Tourism*. CABI Publishing.
- Richards, G. W. (2011). Cultural tourism trends in Europe: A context for the development of cultural routes. In *Impact Of European Cultural Routes On SMEs’ Innovation And Competitiveness* (pp. 21–39). Council of Europe Publishing.
- Rüzgâr, H. (2016). *Adıyaman ili ve yakın çevresinin turizme yönelik rekreasyonel peyzaj potansiyelinin belirlenmesi üzerine bir çalışma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bartın Üniversitesi.

- Sabbağ, Ç. (2011). Adıyaman turizminin analitik yaklaşımla değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 206–222.
- Sabbağ, Ç. (2011). Adıyaman turizminin güçlü, zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerine ilişkin turizm işletme yöneticilerinin değerlendirmeleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1).
- Sevin, V. (1995). *Arkeolojik Kazı Sistemi El Kitabı*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Seyhan, B. (2014). *Frigya bölgesinin kültürel miras turizmi kapsamında değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Sharpley, R., & Telfer, D. J. (Eds.). (2014). *Turizm Ve Kalkınma: Kavramlar Ve Sorunlar*.
- Silberberg, T. (1995). Cultural tourism and business opportunities for museums and heritage sites. *Tourism Management*, 16(5), 361–365.
- Sirel, B., Yücel, M., Konaklı, N., & Sandal, G. (2005). Nemrut Dağı Milli Parkı'nın doğal kaynak değerleri üzerinde insan etkileri.
- Şekercioğlu, Ç. H., Anderson, S., Akçay, E., Bilgin, R., Can, Ö. E., Semiz, G., ... & Dalfes, H. N. (2011). Turkey's globally important biodiversity in crisis. *Biological Conservation*, 144(12), 2752–2769.
- Şengül, F. (2017). Yeni kültür turizmi destinasyonu: Olba Antik Kenti. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 20–28.
- Tanas, Ü. Y. (2024). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi*.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2025). Milli parklar listesi. Erişim adresi: (erişim tarihi: 18.05.2025).
- TDK. (2025). Arkeoloji. Erişim adresi: (erişim tarihi: 01.02.2025).
- Tetik, N. (2006). *Türkiye'de profesyonel turist rehberliği ve müşterilerin turist rehberlerinden beklentilerinin analizi: Kuşadası örneği* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Timothy, D. J., & Boyd, S. W. (2003). *Heritage Tourism*. Pearson Education.
- Torpy, P. J. (2015). Sacred and mortuary landscapes in Iron Age Cyprus: A GIS analysis.
- Toskay, T. (1978). *Turizm: Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- TUREB. (2025). *TUREB*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 01.02.2025).
- TUREB. (2025). *Oda*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 01.02.2025).
- TUREB. (2025). *Rehber İstatistik*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 15.03.2025).
- Türker, G. Ö. (2020). Turizmin etkileri olumlu mu, olumsuz mu? Türkiye'de yapılmış çalışmalara yönelik bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1477–1492.
- Uğuz, S. Ç. (2014). Türkiye'de cari işlemler dengesi ve turizmin önemi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(1), 22.
- Ukav, İ. (2012). Adıyaman'ın kırsal turizm potansiyeli. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(2), 77–81.
- Ulusoy, H., & Köroğlu, Ö. (2021). Turist rehberlerinin kaynak yönetimi rol tanımlarının belirlenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(2), 89–110.
- UNESCO. (2021). *World Heritage List*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 01.04.2025).
- UNWTO. (2025). *Turizm*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 01.02.2025).
- UNWTO. (2025). *Turizm*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 01.02.2025).
- UNWTO. (2025). *Turizm ve Kültür*. Erişim adresi: (erişim tarihi: 01.02.2025).

- Urry, J. (2002). *The Tourist Gaze* (2nd ed.). Sage Publications.
- Yalımel, M. (2019). Kommagene'nin esintileri. *Genç Kalemler*, 10–13.
- Yaşar, M. (2018). Nemrut Dağı kutsal anıtı: I. Antiokhos'un dehası. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9(19), 19–27.
- Yelken, M. (2016). *Kommagene'nin izleri*. Adıyaman Tanıtma Vakfı Yayınları.
- Yenipınar, U., Çınar, B., & Bak, E. (2017). Turist rehberliği eğitimi ve mesleğin güncel sorunları ve çözüm önerileri. 3. *Turizm Şûrası Tebliğler Kitabı* (ss. 307–320). Büyükharf Yayıncılık.
- Yentür, D. B. (2021). *Küresel turizmin sosyal etkileri: Uluslararası turizm hukuku bağlamında sosyolojik bir inceleme* [Yayımlanmamış doktora tezi]. St. Clements Üniversitesi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2013). Antikçağda evliliklerle kurulan müttefiklikler: I. Antiokhos. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171, 247–268.
- Yıldız, A. (2016). Seyahatnamenin edebi ve tarihî boyutu: Evliya Çelebi örneği. *Türkiyat Mecmuası*, 26, 45–62.
- Yılmaz, H. (2023). Türkiye'de turizmin ekonomik büyümeye etkisi. *Alanya Akademik Bakış*, 7(1), 257–276.
- Yılmaz, İ., & Çalışkan, C. (2015). Turizm potansiyeli olan bölgelerde toplumsal kapasite algısı: Adıyaman örneği. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 10(39), 6585–6595.
- Yiğit, V. (2018). Nemrut Dağı tümülüsleri.
- Zengin, B., Şen, L. M., & Ökçüm, O. (2023). Karasu'da alternatif turizm türlerinin geliştirilmesine yönelik bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 535–553.

EKLER

Ek 1 Etik Kurul Onay Belgesi

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI'NDAKİ ARKEOLOJİK ALANLARIN TURİSTİK ÇEKİM ÖZELLİĞİNİN TURİST REHBERLERİ BAKIŞ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 3	% 2	% 2	% 1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
2	Özlü, Bünyamin. "Kültürel Miras Turizm Potansiyelinin Bölgesel Gelişmeye Katkısında Algı Araştırması: Gaziantep örneği", Necmettin Erbakan University (Turkey), 2024 Yayın	<% 1
3	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<% 1
4	doczz.biz.tr İnternet Kaynağı	<% 1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	www.enuygun.com İnternet Kaynağı	<% 1
7	www.adiyaman.bel.tr İnternet Kaynağı	<% 1
8	www.gecekitapligi.com	

ÖZGEÇMİŞ

